Forsius, S.A.

Minerographia

Stockh. 1643

(16), 190, (2) pp.

(A1.2 och B7 [illegible] i faksimil

Obs! Tidigaste arbete på svenska om mineraler och ädelstenar

MINEROGRAPHIA,

Thet är/

Mineralers/

åthskillighe Jordeslags/ Metallers eller Malmars och Edle Steenars Beskrifwelse.

Aff förnemlige Authoribus sammanhämptat/ och medh flijt disponerat Uthi Tree Böker/

Aff

M. SIGFRIDO ARONO FORSIO.

Nu medh eghen bekostnadt uplagdt och aff Trycket förfärdigat.

J Stockholm / hoos Ignatium Meurer/ Åhr 1643.

THE KONGL·GENERAL BERGK·EMBETES SECRET

Hennes Kong. May:ts så ock Sweriges Rijkes troo Man/Rijkz- och Cammer Rådh/*Præsident* i thet Konungzlige Rijkz General Bergzembetet/ sampt Laghman öfwer Carelen/ så ock Landzhöffdinge öfwer Järle Stadz Ståtthållare dömme.

Then Edle och Wålborne Herre/

Herr Carl Bonde til Bordsiöö/ Espelunde och Häßlebyy/rc.

Såsom ock

The Wålborne/ Edle och Wålbördige

Herr Johan Berndes til Strömsbårgh och Wijbyy/ rc. Vicepræsident vthi Rijkz General Bergz Embetet/ sampt Landzhöffdinge öfwer Kåppar-bårgz/ Nååß och Salebårgz Lähn.

Wålb: Dawid Fridrich von Sigeroth/ til Kappstadh/ Höffstadh och Landzhammar General Bergzhauptman.

Wålb: Georg Grießbach til Salneck/ Tormsiöö och Sund/rc. Öfwerste Bergmåstare.

Wålb: Erich Flämming/ til Lächtis och Ekeby/ Commissarius vthi Rijkz General Bergz Embetet.

Wålb: Lorens Creutz til Saafwelax och Rohrnås Assessor i Rijkz Gen. Bergz Embetet.

Wålb: Christer Bonde til Bordsiöö/ *Assessor* i Rijkz Gen. Bergz Embetet,

Deßlijkest
The Åhreborne / Högh- och Wålwijse / Wålachtade och Konstrijke Herrer och gode Månn/

Henrich Teyt / Assessor i Rijkz Gen. Bergz Embetet/ sampt öfwerste Borghmästare widh store Kopparbärget.

Hans Weiler Rijkz Gen. Guardijn.

Mårten Månson/ Bergk-Embetz Secreterare.

Andreas Bohm / Bergk-Embetz Cammererare.

Johan Gunnarson Banck/ Bergk Embetz Fiscal.

Gerdt Lärman/ Bergkmästare widh store Kopparbärghet.

Harald Oloffson / Bårgkmästare öfwer Finmarken.

Pådher Jönson / Bårgkmästare öfwer Södher Norwärke.

Swån Anderson / Bårgkmästare öfwer Nore/ Linda och Wärmelandz Bergzlagor.

Christoffer Geyer/ Bergkmästare öfwer Östergötlandz och Södermanlandz Bergzlagor.

Hans Philip/ Bergkmästare öfwer Pijto Lappemarkz Silfwer Bruk.

Hans Steffanß / Bergkmästare öfwer Gestrijkeland.

Amund Jöranson/ Inspect. widh Kopparbärget.

Jacob Erichson / Tullskrifware ther sammastädes.

Mine gunstige Herrar/ mächtige befordrare och gode Gynnare/ etc.

NÅdige och gunstige Herrar och gode Mån/ Effter såsom i detta höghloflige Konungarijket fast alle Bergzbrukerne så ymnight aff allahande *Metaller* finnes/ som nästan vthi intet annat Rijke eller Landskap i werldenne ymnigare til finnandes eller deremoot lijknandes äre (hwarföre G Vdhi högeligen til tackandes) dochlijkwäl ingen meere här til dagz sigh beflijtet något om sådane Bergzbrukers/*Metallers*, *Mineralers* och Edlestenars dyg-

Forsius, Minerographia 1643

Dygder och nyttigheeter på Sr. [illegible]ka til at skrifwa än som fordom Åhrewördigh [illegible] wällärdh SIGFRIDUS Aronus Forsius, hwilken d[illegible] lille Tractat som kallas Minerographia, me[illegible] e- ghen hand skrifwit / och migh för 30. åhr se[illegible] tilstält / och aff trycket til at för[illegible] hafwer : Men effter iagh alt här til inge t[illegible]fal- len ther til hafft sådant at fullborda förr än [illegible] / ther iagh förnimmer at Rijket icke allenast medh allahanda konstlige Bergzmän förökat [illegible] han ock dagligen flere finnes som stoor lust til sådana sa- ker hafwa ; Elliest ock för någhon tijdh sedhan en särdeles Swensk Örte- och Trägårdz[illegible] / hwar[illegible]hinnan allehanda Örter til Lä[illegible] beskreffne / vtgången och aff Trycket publicerat worden / Ty hafwer iagh förden skull ock denne lille Tractat vplåggia och aff mitt Tryckerij för- färdiga welat / förmodandes at mången ther med skal wara tient / särdeles [illegible] aff sådana [illegible]- taller, Mineraler och Edlestenar / sampt [illegible] Materier, som vnder Jorden förwälde och doch omsider vpsun[illegible] äre / åtven så wal som aff Ör- terne / som ofwan Jorden wäxa / nyttige Medica- menter och Läked[illegible] Menniskian til gagn [illegible] nytto pr[illegible]erat blifwa kunna. [illegible] t[illegible] hafn[illegible] warit denkeligit / at [illegible] [illegible] vnder deras nampn vtgå låta. [illegible]

 skaf-

sielfwa Werketz befodrare äre: Altså hafwer iag migh ock then dristigheet företagit / detta ringa doch wälmente wärck / detta högl. Kongl. *Gen.* Bergz Embetetz *Collegio*, igenom hwilkens goda Rådslagh sådane wårck beframjade blifwa/ at til *dedicera* och *offerera*: Vndertienstligen bidiandes/at E. N. Herl. Wälb. och W. denna ringa Tractat medh gunst och nådhe vptagha och sigh min person *recommenderat* wara låta wele/Lofwandes härmedh / at när någhon sigh angifwer / som ett bättre och nyttigare wårck om Bergzbrukerne och *Metallers* befordrande skrifwer/det samma igenom min egen bekostning aff Trycket til at förfärdiga. GVdh then aldrahögste som Rijksens Bergzbrukerne här til så rijkeligen wälsignat hafuer/han wille och här efter E. N. Herl. Wälb. och Wäl. vthi theras Rådhslagh medh sin H. Anda vplysa/och sampt allom them som sådane beframija / idka och bruka/ nådelighen bewara: Vnder hwilkens Guddomlige *protection* iagh E. N. Herl. Wälb. och W. samptligen och mig i deras nådgunstige hägn och förswar befaller. *Datum* Stockholm den 9. *Octob.* åhr 1643.

E. N. Herl. Wälb. och Wäl.

Vndertienstwillige

Ignatius Meurer
Typogr.

Register på alle the *Mineraler*, och Edlesteenar som i thenna Book finnes beskreffne.

 Cheli-

Ma-

Register på Siukdomar/ som i thenna Book finnes/ och Medhel ther emoot.

Blod=

Fien=

Kop=

Pesti-

Ögons

ENDE.

Then Första Book.

Om åthskillige Jordeslagh och Mineraler.

THen Alzmächtighe Skaparen hafwer then runda Jordeklimpen medh otalighe och margfallige Håfwor beprydt och begåfwat / icke allenast Jordenne til beprydelse / vthan och the lefwande Diwr / och för alle ting Menniskian til prydning och nödtorfft / aff them en part äre wäxande och förnemlige / en part äre dödhe / och doch omskiffteligh e / och igenom åthskillighe tings beblandelse igenom Konsten förmerlighe. Om lefwande Diwr och wäxande ting / wil man om Gudh Lijfwet vnnar / förhandla i sitt Rum / och här allenast beskrifwa dödhe / doch kosteli-

ghe och underlige ting. Och först om åthskillige Jordeslagh och *Mineraler.*

Thet I. Cap. Om åthskillighe Jordeslagh.

TErra Lemnia Dioscorides och Galeni, warder och kallat Sigillum Lemniũ och Terra Sigillata Officinarum, Lemnia Fragidos Grekiskt/ Theumacon Arabiskt/ och Theremathin. Thenne Jorden warder så kallat aff then Insulen Lemno i Medelhaafwet/ ther hon fordomdags är upgrafwit worden/ och beseglat medh Dianæ Tempels Signet/ ther aff hon är kallat Terra Sigillata.

Serapio in lib. Aggregatoris c. Theumacon, sägher/ at Terra Sigillata warder grafwin wedh Siön/ ther hwarken Trädh eller Gräs wäxer/ och inge stenar äre. Thenne Jord lägger man i Watn och rörer wäl samman/ så at Watnet warder wäl tiockt/ sedhan låter man stå/ til theß at Jorden sätter sigh nedh/ och giuter tå watnet aff/ och tagher then båste och fetaste Materie ther aff/ och kastar thet andra bort/ och torckar then Materie/ til theß at hon blifwer så torr och hård som Wax. Sedhan skär man then Massa i stycken/ och gör ther aff Trocišcos eller

ler små Kakor / them man trycker medh itt i t Signet ofwan vppå/ til Tekn/ at the äre oförfalskade/ och låter sedhan torckas i Wädret/men icke i Solen / til theß the warda hårde. Platearius sägher / at Terra Sigillata är kall och torr tempererat. Dioscorides säger/at Terra Sig. intaghen medh Wijn/ förtagher Förgifft. Hon är och godh för Pestilentie/och indruckin i någon Dryck drijfwer hon vth Förgifft/ och förwarar then som är Ormstungen. Serapio sägher/ at hon wäldeligha stoppar allahanda Blodhgång / fram för andra Läkedomar. Hon helar ock så thz som brändt är/ och hielper them som hafwa fallit/ och sönderstött näghre Ledemoter / och hafwa i sigh förleffrat Blodh. Een Salwa medh thet hwijta aff Ägget giordt aff Terra Lemnia,och strukin på Ämnet och Tinningarna/ stillar Näseblodh. Jtt Plåster ther aff giordt medh Rosenolio/ Ätickio och thet hwijta aff Ägget/ och lagdt på Maghan/ stoppar löst Lijff.

Then rätte warder i thenne Tijdh näppligha fördt til oß: Men ifrån Constantinopel warder tweggehanda Jord förd. Then Eena rödhachtigh giordt til små Kakor / och påtryckt medh Turckiske Bookstäfwer : Then andra något större askfärghat / och afftryckt medh Turckiske caracterer. The warda dyrt räknade i Turkijt/

och brukade emoot Förgifft / ty kan man them trögt bekomma. The som föhras til Constantinopel, komma icke ifrån Lemno, vthan warda ifrån andra Orter långt ifrå håmptade. Then råtte Lemniske Jord menar man wara rödbrun/ och hålla en part therföre / at then Orientaliske Bolus Armenius år then råtte Terra Lemnia. Fins och i Meliten eller Malta/ enahanda slags Jord hwijt och lått/ som aff Krydde sutlare för Lämnisk Jord såld warder / och är godh för Förgifft. Thenne eller och Bolũ Armeniã, kan man bruka för Lemniam, Men the/såsom och the förre Turckiske / åre icke starcke nogh för Huggorma bett. Om the then krafft hadhe / så kunde man them hålla eller bruka för then råtte Lemniske Jord. Ty the Florentineske Medici hafwe thet proberat / at ther the hafwa gifwit Hundom / som aff Huggormar stungne woro/ Hwijtlöök medh Wijn/ åre the hulpne wordne: men the andre/ hwilkom the gofwo aff thesse förnämbde Jordslagh / hafwa blifwit dödhe. Then beseglade gemeene Apoteke Jorden må man icke bruka inwårtes/vthan vthwårtes. J Slesien och Hessen warder och enahanda slags Jord vpgrafwit/ som tienar emoot Förgifft/ och år then Lemniske myckit lijk/ som Magirus sågher.

Cap. II.

Cap. II.

TErra eller Bolus Armenia, Canarmenum Arabisk/kom först fram i Liuset i Galeni tijdh vnder then stoore Pestilentien/och then Jord skulle wara bleekfärgat: Men the Araber beskrifwa henne gol medh Saffranfärgho. Hon kallas Armenia, at hon i Armenien funnen warder.

Then bäste Brwnjord eller Bolus är then som är bara rödh vthan andra fårghor / och hon waar i hundrade Åhr wedh sijn krafft. Bolus är kall i then första och torr i then andra Grad. Bolus är godh för onda Böldar och Blemor/ synnerligha Pestilentie Frisinor/intaghin medh Endivię watn/ och Kroppen ther medh smord. Hon är och godh til allahanda Såår. Och indrucken tienar hon emoot Blodspyande och Twinnesoot/ och torckar Lungans Såår och Sulme / ther aff sigh Twinnesoot förorsakar. Hon stillar och Qwinnokranckheet / när hon är öfwerflödigh/ och Pestilentie skälfwor. Avicenna sägher/ at månge som medh Pestilentien hafwa warit befångde/ åre bättre wordne när the hafwa druckit aff Bolo. Then Dryck gör man altså: Tagh 4. Qwarter blanckt Wijn/ som är klart och icke förstarckt eller förswårt/ och lägg ther vthi 2.

Lodh Bolus, och blanda her til 1 qwa[illegible] Ro-
ſenwatn/ och drick thet nöchter om Morghonen/
och om Afftonen tå tu går til Sång/ thet hielper
medh Gudz hielp. Seraphio ſågher/ at Bolus
medh Syrowatn druckit / år een godh præſer-
vatijf för Peſtilentien. Han ſågher ock / at han
år godh för Blodhſoot dyſſenteriam. Han år
och tienligh Spleneticis, Colericis och Sto-
machicis. Serapio ſågher / at ther Menni-
ſkior icke warda hulpne igenom theſſe föreſkref-
ne Recepter aff förbenembde Krankheeter/ ſå
hielper them inthet / vthan allenaſt Aurum vi-
tæ, ſom Johannes Cube ſågher ſigh thet offta
hafwa proberat.

I wår tijdh hafwer man twenne ſlagh: Thet
ena Orientaliſkt / thet andra thet gemeena Bo-
lus, ſom mångeſtådes warder funnit/ ther Jern
grufwor åre / och bådhe fårgha the ſåſom Rödh-
ſteen eller Rubrica. En part meena at then O-
rientaliſke Bolus warder föhrd ifrå Armenien/
och ſkal wara then rätte Galeni. Men at then-
ne år rödh / och then andra bleek / ſå kan hon icke
wara then ſamme. Somblighe meena / at then
Lemniſke Jorden / ſom fordom war beteknat mz
een Geet / ſkulle wara then Armeniſke Bolus,
eller then ſom Galenus kallar Rubricam Le-
mniam: Men Rubrica fårghar handen/ och
Jor-

Jorden icke. Huru thet doch wara kan / så kan man doch then ena bruka för then andra. Then gemeena eller Tyska kan man bruka vthwårtes/ och än jämwål inwårtes i Läkedom / om han effter thetta sättet tillredt warder: Man må afftwätta honom medh een starck Ättickio/ så at han aff all sandachtigh beblandning til thet reenaste vth waskat warder / och åter igen vptorcka honom. Sedhan når han är torckat/skal man wägha honom / och Ätikio medh lijka mått/och Olio en fempte deel ther emoot/ och beblanda thet samman til en Massa eller Klimp/then man förwarar wål tilltäpt i itt gott Steenkrws/ och sätter thet nedh i Wijn/eller in i Jorden til några Månader til at syras / hwilket jw längre thet syres/ theß bättre blifwer thet. Thenne bereedde Bolus är godh vthi Pestilentie tijdh at bruka och tienar emoot Förgifft. Här om skrifwa the Cölneske Medici.

Cap. III.

OChra Terra är een gol Jord / och then är båst som är lått/ grann/icke steenachtigh och möhr/och tags i Attica. Hon blifwer bränd och twättat såsom Cadmia. Hennes krafft är at tilkrympa/ vpäta/ och förskingra Sulmer. Hon förtaghar Wårter och Bulor på Köttet/och thet

som holigt år fyller hon medh Waxplåster/ och förminskar Ledhernas vthwäxt.

Cap. IV.

Rubrica Sinopis eller Mogra, år Rödsten/ och han år then båste/ som år swår/ tiock och vthan Sand/ jämpnfärgat såsom een Leffre/ och blåtnar strax vp i watnet. Han warder grafwen i Cappadocia, aff några Kulor / och når han warder luttrat / blifwer han föhrd til en Stadh Sinopem, aff hwilken han nämpnes/ och ther såld. Serapio sågher/ at några kommer aff thz Landet Sinos, En part meena aff Babylonien. Han hafwer krafft at torcka och sammandragha. Ty han år skarp i smaken/ som Galenus sågher. Ty brukar man honom til Sååreplåster / och thet som afftorcka och sammandragha skal. Han stillar och så lööst Lijff/ intaghin medh Ägg/eller och igenom Clyster ingutin. Han tienar och emoot Leffrens fehl. Han förtagher och så Blodhspyiande och Förgifft/ når man honom intagher medh Ägg. Han dödhar och Matkar i Lijfwet. Paulus sågher / at Mogra Sinopida år starckare än Bolus och Terra Sigillata, Ty warder han myckit förmängdt i Salfwor.

Rubrica Fabrilis, eller then gemeene Timber Rödhsteen/ then somblighe kalla Rödhkrijta/

år

år ringare än Sinopis. Then Egyptiske och Carthaginenseske/ som år vthan steen/och möhr/ år then båsta. Han finnes ochså i Iberia i Spanien.

Cap. V.

TErra Eretria nämpnes och så aff Landskapet ther hon finnes: Och thenne Jord är tweggehanda: Then ene rått hwijt/ och then andre Askfärghat. Then achtas för then båsta/ som år Askfårghat/ och år blöth/och gifwer een Fiolfårghat Lilie/ når man henne drager öfwer Koppar. Man waskar henne såsom Blyhwit/ eller och så: Man stöter eller rijfwer henne små/först torr / och sedhan medh watn / och når hon sjuncker/ sijlar man watnet sachta aff / och når hon år torckat i Solen / stöter man henne åter igen om daghen / och giuter watn vppå / at hon om Afftonen skal såttia sigh nedh på bottnen/för daghen sijlar man Watnet aff / och stöter them igen i Soolskijnet/ och gör til Pastiller. Om man begårar at stekia them / så må man göra så stoore Pastiller som Kikerårter / och låggia them i ett Steenkåril/ och tåppa Munnen wål til/och såttia på en brinnande KolEeld och pusta wål vnder: Når Askan wånder sigh i Falska/ eller Kolen lijkna sigh wedh Kopar/ tagher man them vth

och gömer them. Thenne Pastiller hafwa en sammandraghande och kölande krafft / som någhot lijtet blöther / the fylla thet som holigt är / och sammanhäffta blodighe Såår. Dioscor.

Cap. VI.

TErra Samia aff then Öön Samo i Medelhaafwet är tweggehanda slagh: Then Eena är hwijt/lått/blööt/mustachtigh/och möhr och lodher widh Tungone såsom Lijm: Then Andra kallas After och är såsom een skorpa eller skaal/i sin Substantz såsom en Hwetiesteen. Hon twåttas såsom Eretria och hafwer lijka kraffter. Thenne Jord stillar Blodhspyiande/och warder gifwin Qwinnom medh wildpuniske Äplesblomsten för Lijffzens flytande. Hon köler Spenars och then naturlighe Lemmens heta påstrukin mz Rosenwatn: Fördrifwer Swett / och druckin medh Watn heelar hon Ormabett/ och fördrifwer Förgifft. Om man honom icke hafwer må man i hans stadh bruka Blodhsteenen. Dioscor.

Cap. VII.

TErra Chia aff then Öön Chio / är hwijt någhot Askfärghat/ och skorpachtigh / och lijk then förre/ och hafwer samma kraffter/ vthfyller Ansichtet och gör thet klart/ och gifwer hela Krop=

la Kroppen en skön Färgho. J Badstughun rensar hon såsom Saltpetter. Dioscor.

Cap. VIII.

SElinulia hafwer samma kraffter / och then är båst / som är hwijt och gifwer steen ifrån sigh / och är möhr. Dioscor.

Cap. IX.

TErra Cimolia är tweggehanda slags: Then Eena hwijt: Then Andra brunachtig. Then achtas för then båste / som hafwer i sigh en medhfödd klemachtigheet / och är kall når man tagher på henne. Bägge slaghen blandat medh Atickio fördrijfwa Knylor aff Kroppen. När man stryker henne på thet som brändt är löper thz inthet vp / och alt thet som på Kroppen hårdt är blöter hon. Hon fördrijfwer vthländsk Eeld. Dioscorides.

Cap. X.

PNigitis är i färgon lijk Eretriæ, men i större klimpar. Hon köler når man tagher på henne / och lödher widh Tungen aff sijn torrheet. Hon hafwer samma kraffter som Cimolia.

Cap. XI.

Cap. XI.

MElia är then Aſkfårghade Eritream lijk/ och ojämpn til påtaghande ſåſom en Footſteen. Hon hafwer Aluns natur och torckar någhot Tungon/ gör en reen Krop och ſkön förgho. Hon är och Målarom tienligh/ til grund/ at behålla långe fårghan på een Tafla. Hon tienar och i Gröneplåſter/ ſom kallas Chloræ. Dioſc.

Cap. XII.

AMpelitis eller Pharmacitis finnes i Seleucia vthi Syrien / och then hålles wara then bäſte/ ſom är ſwart / lijk wedh långe Foroſkåål/och hon beblandar ſigh ſtrax medh Olio/når hon är rifwin / men then hwijte och aſkfårghade blandar ſigh icke wål / ty achtas the för ringa. Thenne Jord hafwer krafft til at åthſkilia och köhla / och lettar wål Håår. Hon warder ſtrukin på nywåxande Wijnträd at dräpa Matkarna aff them. J Polen och widh Wåſteråhs i Vpland warder funnin enahanda Jord / bleckbrun och ſwår / then man lägger til Kopar / och gör Måſſing aff honom / lijka ſom medh Cadmia eller Galmey / om thet år rått Galmey / weet iagh icke.

Kakelwgs Påttor / Fornaceæ Teſtæ, ſom

wål genom brånde åre/ göra Skorff på Såår/ och heela Klådha och Blemor/ sampt och Podaglen/ och Wåxter. Thet brånda Engsleret hafwer samma krafft.

Allahanda gemeene Jord/ hafwer krafft at köhla/ och förstoppa/ bådhe Såår och Lijfwet. Dioscor.

Och ware så myckit om åthskillighe Jordzslagh:

Thet XIII. Cap.
Om Mineraler och halfwe Metaller.

MEdhan man hår til beskreff åthskillighe slags Jord/ som i sigh sielff lööß år och icke wål sammanhångiande: Så wil man nu beskrifwa/ Mineralerne/ som aff Jorden födhas och sammanlöpa/ antingen igenom Naturens heemligha wirckande/ eller igenom Menniskiors konst och Arbete/ medh Eeldens operation och kokande: Och sådanne åre allahanda Salt/ Victril/ Alun/ Auripigmentũ, Sandaracha, Chrysocolla, Misy, Sory, Chalcitis, Melanteria, Stimmi.

Cap. XIV.

SAlt/ Sal, Malck, Arabisk/ år antingen Naturlighit/ thet Naturen sielff födher

och

och wårckar eller giordt / thet man medh Arbete och studande tilberedher. Thet Naturligha tags antingen aff Jorden / eller aff Haafwet. Thet Andra slaghet studher man / aff Tråsk / Siöar / Kårr / och Kålle watn / såsom wedh Hall i Sachsen / wedh the Saltwårck i Thüringen och Hessen / wedh Altendorp och Nidda / J Ryßland / i Lifland och annorstädz. Thet Naturliga Saltet göra the Lårde fyrahanda slagh / Sal Gemmæ, Sal Ammoniacum, Sal Indicum, och Sal Nitrum.

Cap. XV.

SAl Gemmæ år itt naturlighit Salt / som warder aff Jorden vpgrafwit / och år hwijtt och klart och genom skijnande som en Crystall. Thetta warder nogh taghe i Polen och medh stoore stycken / såsom stoore Steenar aff Jorden vthhuggit. Saltet år itt möhrt Mineral / aff förbränd Jordesk Materie och förblandat fuchtigheet igenom Solennes och Jordennes instångda Wårme sammankokat. Thet år warmt och tort i then tredie Grad / och genomtrångiande. Thetta Jordsaltet år starckare och båttre ån the andre aff Watnet.

Thet Andra slags Naturligha Salt wårckar Naturen igenom Solennes Wårme och Heta

aff

aff Salt haaffs eller ståndande Siöars watn i the heete Land / at thet wäxer på Watnet lijka som Jsen aff Kölden/ och thetta är thet båsta aff Watn. Thernäst thet Spaniske Saltet / thet man kallar Baij Salt / hwilket hafwer een söht Smultron lucht / och warder igenom Solennes heta wärckat aff instängd Saltwatn i Slusor/ lijka som itt flätt eller Jß/ och warder ther aff in på torre Platzar församblat i stoore hoopar så-som Hööfäthor/ther på igenom Regnet och So-lenns heta wäxer itt tiockt Saltskal eller skorpo/ såsom heele Steenflijsor. J the Schottlandz strander sambla the itt grått och oreent Salt/ som myckit medh Leer beblandat är / hwarföre om man någhot ther medh saltar / sätter sigh Lee-ret ther vppå : Ty skal man effter någhon tijdh twetta Leeret aff medh samma Saltlaaka / och sijla Lakan vp / och slå thet igen på samma Kött. Man finner och itt grant Salt på Steenar och Klippor som ther wäxer aff Haaffsens Fradga/ och kallas Spuma Salis, thz är Saltskum. Dio-scorides nämpner och Salis florem, thet är Saltbloman / som rättare kallas Maris flos, thet är Siöblomster / ty thet är icke Saltet lijkt/ vthan är golachtigh Fetma på watnet. Men thet som rätt kallas Salis flos thz finnes i Salt-grufwor / och i stoore Saltelårar / lijka som itt

grant

grant Saltedamb/på thet rätta Saltet/ thet bästa rått hwitt/ thet sämbre grått.

Cap. XVI.

EN warder enahanda Siösalt funnit i the Judeske Insiöar/ en part meena i Rödhahaafwet/ ther som och Asphaltus finnes som warder kallat Sal Sodomæus, och thet såsom och sielfwa Watnet är ganska bittert/ så at när man släpper andra Siöars Fiskar ther vthi/ döö the strax. The Araber kalla thetta Malck eller Sal Naphticus, aff Jordbeket Asphalto, som ther och fins.

Cap. XVII.

BRänner man och Salt aff Grås/ såsom aff Tångan/ thet the Fattighe i Dyrtijdh bruka för theras Maatsalt: Item aff thz Grås Kali, hwilket Medici kalla Sal Alkali: Såsom och aff Malört och flere Grås.

Allahanda Salt är hett och tortt/ som Dioscorides sägher/ och thet rensar/ resolverar, förtagher rånadhen/ och förtärer/ sammandragher/ wårmer och torckar. At thet hett är och torckar/ seer man ther aff/ at then Menniskia/ som thet ympnigt tagher til sigh/ törster ther effter öfwermåtton. Item/ tagher man itt stycke

slått

slått Jiß/ och lägger thet på ett slått brädhe/ gör thet reent / och gnijder wått aff Jsen in på brädet/ sätter Jsen ther på/ ströyjer Salt ofwan på honom / och låter honom så til någon tijdh liggia stilla/ fryys Jsen hårdt til widh brädhet/ hwilket kommer ther aff/ at Saltet drijfwer Kölden aff Jsen alt nedh effter. Man brukar Saltet til Purgerande Läkedomar / til Clysterningar/ och annat som inwårtes brukat warder. Man bränner och Salt til Läkedom altså: Lägg Salt i een ny Påtta/ och täck henne wål til / at ingen Fuchtigheet kan vthgå / och sätt henne på glödhande Kohl/ och låt så länge stå / at Saltet brister sönder och brändt warder/ sedhan tagh vth/ och probera thet medh smaken / Ty thet som bittert år thz resolverar, Men thet salt år / thet torckar och sammandragher. Salteblomán eller Skumet år subtilighare ån thet brända Saltet / och theß smaak år bitter/och resolverar krafftigare. Serapio sägher / at Saltet låter icke thet ting förrotna / som ther til elies benåget år. Siösaltet strödt på een Huudh/ och lagdt på Miälten/ förtagher hans hårdheet. Salt förtårer Dödkött aff Sååret. Thet år och gott för skorff/och fördrifwer thet öfwerflödigha Kötet / som wårer i Ögorna. Salt tienar i Clyster/och emoot Watusoten. Salt beblandat medh Atikio och Olio/

förtagher Klådhan på Kroppen/ når man smör och rijfwer Kroppen ther medh til theß han swettas. Thet samma fördrifwer också Skorff/ ledhe Spittålskos fläcker och Finnar. Beblandat mz Honing/ Ättickio och Ölio tienar thet för Squinantia, eller Halssulmen. Förmångd medh Ättickio alleena/ år thet gott för then heemlige Ortens sulme. Itt Plåster ther aff giordt medh Lijnfröö/ år gott för Scorpione sting. Medh Origano, Isop och Honing förmångdt/ år thet gott för Ormabett. Salt stött och i en Linklut hångd i Ättickio/ och sedhan lagdt på Ormabett heelar thet ganska wål. Salt medh Miöl och Honing förmångdt heelar thet som brändt år vthan Ärre. Thet samma tienar och så för Podagel. Salt medh Ööl eller Wijn indruckit löser Buken/men thet år skadelighit för Maghanom.

Och så myckit om Saltet.

Cap. XVIII.

SAl Ammoniacum eller råttare Armeniacum, warder i Armenien vthtagit aff klare Saltsteenar/ som hårde och salte åre/ och bijta i Tungonne/ eller i Cyrenaica vnder heet sand/ ther aff thet kallas Cyrenaicum, och thet år hwitt och rödt/ som Serapio sägher. Thet fins och thet Armoniacum, som tags aff swarte

Salt-

Saltsteenar / och thet är grofft och klart som en Crystall/ och thet är thet bäste / och warder brukat i Läkedom/ och är hett och torrt i then 4. Gr. Thet Sal Armeniacus, som gemeent brukat warder/ är icke thet naturligha / vthan itt giordt Salt/ och tags itt slagh ther aff i Alexandria aff Baadhstughur. Sal Armeniacus, fördrijfwer then grofwa Fuchtigheet och rensar / och är synnerligha gott för Tungospenafall / när man thet smått stöter / och stryker vp i Gomen / thet gör man ock medh gemeent Salt och Ingefär puder. Thet Pulver Armeniaci, är och gott för then Halssulme / som kallas Squinantia. Platearis sägher / at Sal Arm. medh Chelidoniæ Must förmängdt och lätit i Öghon / förtärer then hwijta Hinnan aff Öghat. Sal Armen. smält i Rosenwatn / och beblandat medh Campherwatn/ och torckat i Solen / och sedhan pulveriserat / och thet Pulver förmängdt medh Flederolio och Ansichtet ther medh smort förtagher Ansichtes oskickeligheet. Man gör vnderstundom Sal Armoniacum aff gemeent Salt.

Cap. XIX.

SAl Indus eller Indicum, skal wära i Indien / och wara golt och sött som Zucker eller Honing/ och wäxa på Honighen/ som Avicenna me-

na menar / hwilket Medici Florentini och Weckerus hålla för Zucker Candi / men thet kan man icke hålla för någhot Salt/medhan ther ingen Sålto eller bitterheet vthi är. Ty håller iagh Sal Indicum för thet Indianiska Bergsaltet/ som i thenne tijdh i Indien aff thet Bergh Oremeno och annorstädhes warder taghit/ och är brunachtigt.

Cap. XX.

SAl Alkali, warder giordt aff itt Gräs som kallas Kali på Arabisk/ The meena/ at thet skal wara Usnea eller Moß / thetta warder altså giordt: Man gör een stoor Groop i Jorden/ och fyller henne medh thetta Gräs färskt/och gör ther Eeld vppå/ och när thet är vthbrändt til Aska/ spåder man meera ther til / til theß Groopen blifwer full. Sedhan släck Eelden vth och låt Askan koldna / och tagh henne omsijdher aff/ tå finner tu en hård swart klimp ther vnder/och thet är Sal Alkali, Och thet tienar til alt thet som Sal Ammoniacum.

Cap. XXI.

SAl Nitrum, eller Saltpeter/ Baurach Arabicè, är mångahanda slagh / Nemligha thet Naturligha/ thet giorda/och Aphronitrū.

Thet

Thet Naturligha / som kallas rått Nitrum, skal wåra i Nitria vthi Egypten / ther aff thet nåmpnes / och år Saltet aldeles lijkt i fårghone / men icke i smaken. Thet båsta kommer aff Armenien / och thet år lått / och låter sigh wål sönderrijfwa / och år antingen hwijtt / eller rödhachtigt / och bittert. Thet warder igenom Jordennes instångde wårme / och then vthwårtes Solennes heta / aff then saltachtighe och förrotnade Jordennes wåtsko / vthdrijfwit / distileret och vthlakat / så at thet i Jordennes skrefwor vthlöper / och ther thet dryper sammanstirdnar thet såsom en Ißtåkla / then vnder Taaken hånger.

Saltpetret thet man gemeent til Byssepulver brukar / och kallas Sal Nitrum eller Sal Petræ, at thet lijka som itt grant Salt eller Rijmfrost vthswettas aff gambla Murar och Steenar / warder medh Konst och siudande i alle Saltpeter bruk sudit aff feet Mull och Aska / eller och aff Myre watn / och thet år nu gemeent. Men man må thet icke bruka til någhon inwårtes Låkedom. Aphronitrum år Nitri skuum eller bloma / och warder samblat i Asia i Grafwar / ther thet torckas aff Solskijnet. Thet rätta Nitrū lagdt i watnet brister och smolar sigh sönder såsom osläckt Kalk / och gör watnet beqwämt / til at waska något medh och reent göra / såsom Pro-

pheterna then Andeligha twåttningen här widh offta lijkna. Thet bästa är icke swårt / och låter sigh wäl rijfwa. Avicenna 2. Canone cap. Baurach, säghér/ at Nitrũ är starckare än salt/ och är warmt/ och tort aff Naturen i then andra Grad. Nitrum renar / vthbijter och förtärer then grofwe Fuchtigheet och gör granne och tun- ne håår / och gifwer Menniskior een godh Fär- gha. Nitrum tempererat medh Ätickie/fördrijf- wer Klädha. Nitrum indruckit/ dräper Mat- kar i Lijfwet och drijfwer them vth. Nitrum Africanum står emoot Förgifft. Aphroni- trum är gott för rasande Hundars bett. Ni- trum är gott för Iliacam passionem eller Buukreeff / och renar Ansichtet aff allahanda Fläcker. Thet drijfwer och Sleem aff Magan och Tarmarna / och fördrijfwer Håårmatkar / och Lößaff Hufwudh. Thet dräper Matkarna i Öron/ och rensar them.

Cap. XXII.

Vitriolum, Græcè Chalcantum, Calca- dis, Calcitis, Calcator, Cachita, Ara- bicè Zeg. Latinè Atramentum Sutoriũ, warder hoos oß gemeent kallat Kopparröök/ så- som han och i the Latineske Officiner kallas Copparosa. Orsaken hwij han så kallas är then-

thenne / at then gemeene Victrilen aff Koppa-
rens smältande och Röstande sätter sigh som en
Koppars swett aff Kopparrööken och Fuchten
vp vnder Taaket i Smältehyttan. Eller sätter
sigh Victrilet aff Swafwelmalmens affwask/
in på Stickor/som man församblar i Rösten/ och
laakar Affwasket öfwer. Thetta är thet gemeena
Victriles wärckande. Thet Naturligha warder
funnit i Jordennes Ådror / och emellan Stee-
narna sammanlupin / och när thet löper vth aff
Berghen/ hänger thet som Ißtäklar/ i Bergh-
brantarna/och fins elies i Skrefworna samman-
stirdnat. Sommestädes fins thet ofwan på Jor-
den vpwuxit/ och thet kallas i synnerheet aff Me-
dicis Coparola. J Orienten warder twegge-
handa giord Victril beskrifwit. Then ena i Cy-
pren / wärckar sigh sielfft i Dammar / som ther
til giorde woro/ aff thet Mineral watn/ som lö-
per aff the Grufwor/ ther the tagha Misyn, So-
ryn och Chalcitin the Mineraler. Thet An-
dra blifwer sudhit aff thet watn / ther vthi man
låter Myrejord syra sigh / och thet warder än i-
dagh mångestädes så wärckat.

Serapio lib. Aggregatoris cap. Zeg. gör
tweggehanda Victril/ En som kommer aff Ba-
bylonien / och then Andra aff Cypren. Then
Babyloniske hafwer inwärtes i sigh Fläckiar/

och then hålla en part för then båste. Then Cy-priske hafwer gol Fårgho / och låter sigh lätteli-ghen bråckia. Thenne år förgifftigh och hafwer in i sigh Flåckiar såsom Stiernor. Serapio så-gher ock så / at han hafwer seedt i Jorden 3. lån-ge Ådror liggiandes på hwar andra / ther aff then vndersste war Zeg Nigrum, som Alchymi-sterne kalla Marcasitam. Then Andra war kallat Culcotar. Then Tredie / och then båste war kallat Zeg viride, och thet år Victril eller Calcanthum Then Naturlighe Victril år kosteligare ån thet giorda / hwarföre kan man bruka Copparosam Cypriam för then råtta / ther man honom icke hafwer. Aff giorde Victri-ler år then Cyperske then båste / och ther man icke honom hafwer / må man bruka then Romerske eller Siciliske. Paulus sågher / at Victril år warmt och tort i then 4. Grad. Ty thet wålde-ligha wårmer / och sammankrymper / och torckar heela Kötet igenom / och sammankrymper thet. The Alchymister göra een kostelig Olio ther aff.

Victril pulveriserat / och Pulver pruustat i een blödhande Nåsa / stillar Blodhen. Thet Pul-ver indruckit medh Watn / kommer Menniskian til at spy. Ett Quintin aff thet Pulver intaghit medh Honing / dråper Matkarna i Lijfwet / och drijfwer them vth wåldeligha.

Victril

Victril mångd medh stött Glaß och Honing/ och ther aff giordt Klimpar/ och lagde ther myc-kit Rottor wancka/ dråper alle them ther aff åta. Til thet samma kan man och tagha Auri pigmentum eller Arsenicum, beblandat medh steekt Fläsk / ther aff döö the och strax. Victril tienar wål til Bläck och Swarto/ blandat i hoop medh sudit Eekäple / eller medh wälsudit Miöl-bårsrijses watn/eller medh them bådhom tilsam-man.

Cap. XXIII.

ALwn/ Alumen, Stipterea Grekisk: Alfar, Sebel, Arabisk. The gamble Medici hafwe råknat tweggiahanda Alwn: Alumen Scissum eller Sciscile ; Alumen Rotundū eller Zuccarum : Och Alumen Liquidum. Thet Första slaghet råknas för thet båste/och thet blifwer meent i Recepter, ther man slått Alwn nämpner vthan någhot wedernampn. Thet som år hwitt/ myckit krympande / medh swår Lucht/ icke steenigt/ och samtått / vthan holigha medh gråachtigha Taggar/ bitter och saltachtigh/ then hålles för then ypperste / och håmptas aff Egypten. Hon warder förfalskat medh then steen Amiantho, men med smaken kan man them snart åthskilia/ at Steenen icke astringerer.

Förvthan thesse Naturlighe slagh / äre try som giorde warde. Thet första / Alumen fœcum, som warder brändt aff vptorckat Wijndranck. Thet Andra Alumen Catinum, som warder giordt aff thet gråset Kali eller Sodæ aska. Thet Tredie Alumen Scaiolæ, som warder giordt aff Lapide Speculari, som kallas Speculum Asini, thet är Kattguld. Här til hörer ock så Alumen Rosæ, som warder tilbrändt aff en hwijt Steen/och vnderstundom aff en brunachtigh: Och Alumen Zuccharinũ, som warder præparerat aff then förre / medh Zucker och thet hwijta aff Ägget.

J gemeen är Alun antingen hwitt eller grått. Thet hwijta är blött eller härdt. Thet blööta är flytande / ther vthi man kan aluminera och fast göra allahanda Papper/at thet icke slår igenom. Thet hårda är antingen rundt och klart som Zucker: Eller spitzachtigt och grått. Thet swarta Alun finnes i Cypren / ther medh Guld rensat warder. Gemeent Alun finnes ther Swafweljord är.

Thet gemeena Alun / wärckar sigh aff then samma Jordz materia som Swafwel och Victril vthi Swafwelberg/aff Swafwelmalmens affwask/som warder sudit i Pannor/såsom widh Örebroo i Närickie.

Alun hafwer i sigh grooff Materie / och sägs wara warm och torr i then 4. Grad. Avicenna säghet i then 3. grad. Hon hafwer krafft at wärma / sammankrympa / rensa och blötha. Ty blöter och måntar man Huudhar ther medh altså: När Huudhen är kalkat och ther efter wål reen skafwat / skal man siudha Alun watn / aff 2. skålpund Alun / och 1. marckpund Salt til Huudhen / eller ther fleere Huudhar äre tilsamman / halfft annat skålpund Alun: Och röhra Huuden wäl ther vthi / så länge hon blifwer genom bitin / thet man känner ther aff / at hon hwijtnar / och så hängia henne vp til at torckas ther icke Solen skijn på henne / vthan ther hon wädras.

Alun förbättrar Wahrböldar / torckar thet som wått är / fördämper öfwerflödigt Kött / förtagher Klijande / och fördrijfwer Klådhan / som Galenus och Dioscorides lära. Dioscorides säghet / at Alun pulveriserat och beblandat medh Regnmatkar / och ther aff giordt een Salwa / och strukit på Kråfweten eller Lijkmatken / oc bundit ther öfwer som ett Plåster helar henne.

Alun är och godh til Fistlen / när man gör een Salwa ther aff / och lägger in medh en weck eller weyl. Then Salwa skal man så tilberedha. Tagh Alun och Salt lijka myckit och giut ther Watn vppå så myckit som tigh synes at behöfwas / och

låt

låt thet siudha. Sedhan gör ett Karbadh medh glödhande Steenar / och lägg them i Karet/ och giut thet watn ther vppå/och låt then Siuka ther vthi swettas / (såsom the ther watusichtighe eller the som til theras Lemmar förlammade / eller o= reene och skorffwighe äre/)och twetta honom öf= wer heela sin Lekamen medh thet samma watnet/ thet fördrijfwer Siukdomen. Eller gör ther til thenna Salwa. Tagh Bomolio / och gör en Weyl/ och stick honom i Honing/ och ströö små= stött Alun ther öfwer / och stick honom in i Fi= stlen / men så at Fistlen tilförenne är rensat och twättat medh Ätickio / ther vthi lijtet Alun är röhrd/ thet heelar Fistlen in til grunden.

Serapio sägher / at Alun är godh bruka til mörcke Öghon/och fördrijfwer Fläckiar aff An= sichtet / och äter Döödhkött aff Sååret. Alun är myckit godh emoot Halssulme / i synnerheet när Tungespenan är fallen/ (som kallas Uvula) och thet skal man så tilberedha : Tagh småstött A= lun/ och blanda thet samman medh stött Ingefär och Bertram / och föhr thet medh een Sticka til Tungespenan/ thet hielper.

Alum smält i Ätickio/och Munnen ther medh waskat / tienar för ond Lucht i Munnen. När man twättar Hufwudet medh Alunwatn / döö Löß och Gneter ther aff. Och när man ther mz

waskar

waskar Tänderne/ stillar thz Tandwärcken. Thet tienar och för Klijande/ och Scorff eller Skab.

Cap. XXIV.

AUripigmentum eller Arsenicum är itt löst Mineral/ såsom andre färghor. Harnech Arabisk/ Operment på Apotekerne. Serapio och Dioscorides, lib. Aggregat. ca. Harnech. beskrifwa twenne Auripigmenta. Thet Ena golt / lijka som Fiell öfwer Fiell besatt/och thet samma/om thet är reent och oförmängdt aff andra Materier/ är thet bästa: Thet Andra rödt / lijka som Sandarcha eller Cinober/ och jw rödhare jw bättre thet är/ och om thet hafwer Swafwel lucht.

Aff thet Naturligha Auripigmento warder itt annat medh konst beredt / och thet kallas i synnerheet Arsenicum och Reugal. Avicenna lib. 2. cap. Arsenicum, gör treggiehanda slagh/ hwitt/ golt och rödt. Och sägher at thet skal wara thet bästa som är golt / såsom itt Granat Äpel/ och läter sigh gärna pulverisera.

Och är een gemeen Mening / at Auripigmentum eller Arsenicum är förgifftigt/och at thet är fahrlighit ther medh vmgå / ty thet är Menniskian myckit skadelighit/,och när hon ther medh vmgår/ och thet handterar/ så vpbläser thet An-

Ansichtet / lijka som thet wore vpswullet / sampt och Hånderne. Arsanicum år warmt och tort i then 4. grad. Dioscorides och andra Medici skrifwa wål åthskillighe sätten til at bruka Arsenicum in i Lijfwet / doch så at man tagher strax effter Treakels til sigh / så myckit som itt Hassel-nött stoort/eller Mithridat: Men migh synes thet wara rådhlighit / at man thet inthet brukar inwårtes. Ty thet hafwer een sammankrym-pande och förtårande eller brännande Krafft/ så at thet brånner Blåsor effter sigh/och gör skorff/ och fördåmper någhot til at wåxa. Ty wil iagh aleenast beskrifwa til hwadh thet tienar at bruka vthwårtes.

När man wil fördrijfwa Håår aff någhon Ort på Kroppen/ så at thet ther icke meera wåxa skal/ så gör ther til thenne Salwo. Tagh 2. Lodh oslächt Kalk / och smält honom i watn/ och siudh honom. Sedhan tagh halfft Lodh Arsenicum, och siuudh samman medh Kalken/och når tu wilt weta/ om thet nogh sudhit år / så tagh een Fieder och stick ther vthi / och dragh strax vth igen/ om hååren eller fiedren falla aff Pennan / så år thet nogh sudhit/ men falla the icke/ så låt båttre siuu-dha. Medh thenne Salwa bestryk then Platz in på Huudhen/ ther tu wilt fördrijfwa hååren / så falla the sin koos vthan skadha / och på then stadh

wåxer

wåxer inthet Håår meera. Och når hååren åre affbeetne/så twåtta Hudhen wål reen medh reent Watn emoot then andra eller tredhie Daghen/ effter som tu seer at hååren gå sin koos/ eliest om then Materie ligger ther långre på/ förtårer och åter hon sigh in igenom Huudhen och Köttet.

För Skabb och ledhe Spetalfläcker / Tagh Såpo twå deelar / och Arsenicum tre deelar/ blanda thet tilsamman/ och gör ther aff een Salwa/och smör ther medh Fläckiarna i Badhet/och låt blifwa ther på någon tidh/sedhan waska Salwan reent aff / så förgår Skabben och Fläckiarna/ om thet offta skeer.

Wiltu hafwa en Någla aff Finger / eller Tåhr / så tagh Gummi Serpinum och Arsenicum,, lijka myckit aff bådhen/pulverisera thz/ och förmång medh Nöttolio / och lågg thet vppå såsom itt Plåster/tå faller Någlen aff vthan skadhe. Sedhan waska Fingret eller Tåhn reen mz ... isk Lwth/ når Någlen år affallen.

Cap. XXV.

SAndaracha, år itt Mineral ibland Metalliske Ådror / som måsteparten wåxer medh Auripigment, och år rödt/ som itt Cinnober/ någhot lijtet lenandes emoot golt / och når thet brånnes / gifwer thet en bleek Röök ifrån sigh/ och

och luchtar såsom Swafwel / ändoch at thet icke lijka förtåres. Man kan wål få then råtta Naturligha i wår tijdh / doch kan man och göra itt Dåcht / om man bränner Operment / så långe at thet fåår een Cinnobers färgho / och thet kan man wål bruka för thet råtta Sandaracha. The Araber kalla Vernicem, thet år Eenekådhan/ Sandaracham, ty skal man thetta weta / når man lås the Arabers Recepter.

Sandaracha hafwer samma krafffter som Operment. Medh Kådho hielper thet Håårlop: Och medh Beck fördrifwer thet Kartnåglar. Emoot Phtiriasin år thet krafftigt aff Olio: Och medh Ister fördrifwer thet Wårter och Wartor. Thet tienar ock så til Nåsornes och Munsens Såårheet / och andra Blemor medh Rosenwatn. För them som myckit Råkel vphosta tienar thet medh Miödh. Moot gammal Hosto röker man thet medh Kådho / och tagher Röken emoot medh een Pijpo i Munnen. Thet hielper Rösten om man thet sleker vp medh Honing. The som hafwa swår Andadråcht/ mågha thetta bruka i Catapotio medh Kådho. Dioscorides & Florentini Medici.

Cap. XXVI.

CHrysocolla eller thet Naturligha Borax, år

är itt slagh aff thet Naturligha Nitro, och warder funnit i Guld/Silfwer och Koppargrufwor i Armenien, Macedonien och Cypren: Thet Armeniska är thet bästa/som är färghat/och hafwer Saltpetters smaak / medh någhon bitterheet/ och är hårdt. Thet är lijkt en Sand/ beblandat med metalliskt Materie/ men när thet är rensat är thet som en Sand. Then warder brukat i Läkedom / och i Guldsmedhers Wärckeståder. En Dächt Chrysocolla warder giordt aff itt Piltebarns Piß / medh en Kopparstötel stött vthi en Koppartmortare / och war i brwk hoos the gamble Medicos. Äre ännu någhre slagh som Målare bruka. Chrysocolla tienar til at purgera och rensa Såår/ och fördämpa thz tilwäxande öfwerflödigha Kötet: Thet tilkrympper/rensar och hetar/och förtärer eller bijter Köttet måtteligha. Thet är ibland the Läkedomar/ som vpwäckia spyiande/ och kunna wara dödhande. Dioscorides.

Cap. XXVII.

MIsy hafwer golfärgho / och är hårdt / och när man thet rijfwer/lijknar thet sigh widh guldfärgha / och glittrar som een Stierna / och thet fins i Cypren: Och hafwer krafft til at rensa/ heta/ och göra skorff på Såår: Och rensa o-

reenligheet för öghorna och theß wråår/ och åte någhot lijtet. Thet Egyptiska är thet båsta/ men swaghare til Öghornas Låkedom. Om man thz icke hafwer / så tagher man itt gammalt brånde Victril therföre. Dioscor.

Cap. XXIIX.

SOry, år thet nåstan någhot lijkt / och gifwer lijka som Gnistor ifrån sigh / och fins i Egypten/ i Libien/ Cypren och Spanien: Men thet Egyptiska hålles för båttre/ hwilket når man thz gnijdher/ synes någhot mörckare / och fult medh hol/ feetachtigt/tilkrympande/och til Luchten och Smaaken ondt/så at Maghan ther igenom kommer til at wåmias och klökias. Och thet som icke gifwer Gnistor eller Glittror ifrå sigh når thet gnidit warder/såsom Misy, thet år icke gott. Thet hafwer lijka krafft som the förre til brånna och ätza. När man stoppar thet vthi ihola Tånder/ stillar thet Tandawårck/ och fåster Tånderne/om the åre löse. Thet hielper Ischiadicis mz Wijn. När man thet påstryker medh watn vthslåcker thet Varos. Thet warder och blandat i the Recepter som swarta Hååret. Thesse ting åre starckare obrånde ån brånde/ther doch andre ting kråfftigare åre tå the blifwa brånde/ såsom Salt Wijndranck/ Saltpeter/ Kalk/ etc. Dioſc.

Cap. XXIX.

Cap. XXIX.

CHalcitis år itt Mineral / som fins ibland koppar Ådror / och hafwer en Natur mitt emellan Misy och Sory. Then achtas wara båst / som år lijk Koppar / möhr / och icke Steenigh eller gammal / igenom hwilken långe och skijnachtighe Ådror löpa: Sådana som then år som fins i Thuscia i Italien. J Tydzland finnes itt slagh / som år Steenigt / swårt / och rödt medh guld Glittror. Then Welske achtas för kosteligare / synnerligha i Treakels: Til annat kan man wål bruka then Tydska. Chalcitis hafwer en torckande eller rensande krafft / som hettar / och gör skorff på Såår / och hafwer alt samma wårckande som Misy.

Cap. XXX.

MElanteria, år tweggiahanda slags Mineral: Thet Eena finnes i Koppargrufwors Hool eller Munnar / lijka som itt Salt: Thet Andra wåxer på the samma Orter ofwan på Jorden / och år aff Jordz natur. Så fins och i Cilicia och några andre Landskap itt slagh thet man aff Jorden vpgrafwer. Thet år thet båsta / som år lijkt Swafwel / reent och slått / och swartnar strax som watn kommer ther wedh. Melan-

teria hafwer een fråtande krafft såsom Misy. Om man thetta icke hafwer / så må man therföre bruka Victril. Dioscorides.

Cap. XXXI.

ANtimonium, Stimmi eller Stibium, Spitzglas / Bitruad Arabicè : Är een Jordådro / såsom Bly / som Serapio sågher. Men then åthskildnadt år emellan Stibio och Bly / at Bly låter sigh icke stöta / til pulver såsom Antimonium : Och Bly smälter i Eelden / men Antimonium brinner. Och thet bästa ther aff år thet / som år klart och skijner / och år når man thet bryter skorpachtigt / möhrt / och vthan Jordz och andre oreenligheetz beblandelse.

Almansor sect 3. och Pandecta cap An-tim såiya / at Antimonium år kalt och torrt i then 3. grad. Och Galenus sågher / at thet år kalt och stoppande. Theß krafft år at sammankrympa / och tilstoppa / köhla / och förtagha öfwerflödighe Wårter i Köttet / hela Böldar / rensa Öghornas oreenligheet och såår : Thet stillar och Blodh / som löper ifrån Hiärnehinnan / och korteligen sagdt / theß krafft år aldeles lijk brände Bly. Aff Antimonio beredhes Olio och Glas til purgering. Dioscorides.

Then Menniskia som hafwer Hemorroi-

das,

das, thet är Blodhgång / eller Gyllene ådrons flytande (ther aff Fijkböldar förorsakas/) hon tagher Spitzglaaß / pulverisere thet och ströiye på Skadhan. Thet samma Pulver förmångdt medh Venedisk Såpo / och instuckit medh en Weyl i Fistlen / heeler honom aff grund. Thet heelar och Kråfweten när thet man strööר ther vthi : Och förtårer Dödkött aff Såår. När man blandar thet medh een Salwo benåmbd Apostolicum, och gör ther aff små Klotar / och sticker them vp i Nåsan / fördrijfwa the Polypum, thet är en skadelig Köttwåxt / som wåxer vp i Nåsan. Thetta Pulver förmångdt medh Mirabolani Citrini och pulveriserat Thucia, lijka myckit aff bådhen / och thet blandat i Rosenwatn / och giordt til itt Collirium eller Ögnewatn / och lagdt öfwer Ögkorna / fördrijfwer theras flytande / och Sulme. För Nåsablodh tagh lijtet Bomull / och doppa i Musten aff Sanguinaria, eller Trampegrås / och blanda ther vthi Antimonij pulver / och stick samma Tapp in i Nåsaboren / thz stillar Nåsablodhen. Galenus sägher / at Antimonium förtårer thet öfwerflödigha Köttet / som plåghar Wåxa i Sååren / och rensar them ifrå ond Lucht / när man thet blandar mz Myrra. Almansor sägher / at Antimonij pulver blandat medh Rosenwatn / fördrijfwer Rådhan

aff ögshorna och gör them klara. Paulus sägher at the gambla i förtijdhen hafwa Antimonium blandat i Fenekolwatn/och en gång om Wekonne bestrukit theras Ögshon ther medh/ och the hadhe altijdh helbregda Ögon/ och een klar Syn.

Och thesse Mineraler som här til beskreffne äre/ äre slätte Mineraler : Nu följer them som närmare komma til Metaller / Och äre halfwe Metaller / och tiena til theras födelse / mutation och tinctur, såsom Cadmia, Saltpeter / Swafwel / Quicksölfwer / hwilke sidste try Theophrastus Paracelsus Bombast bewijsar wara Principia och Fröö til alle Metaller / them then Chymiske Konsten ock så aff Matallerne vthdrijfwa och finna kan.

Cap. XXXII.

CAdmia är itt Mineral och halfft Metall/ thet man kallar Galmey/och thet är mångahanda slagh: Thet Eena är steenachtigt/som gemeent warder kallat Calaminaris, medh hwilkens Pulver man förmerar Kopparen och gör honom bleek eller gol/ thet är til Mässing. Then Stenen hafwer en selsam Smaak / och när han warder småstött och röhrd i Ätikia / och torckat i Solen / torckas han til en Steen / som kan fördragha Eelden / och gifwer ifrån sigh en gol eller

Kop=

Kopparachtigh röök/ hwilket och lijka skeer medh en Steen/ then the finna i Steengrufwor/hwilken warder förfalskat för Cadmia. Än warder itt slagh Galmey / som är Steen lijkt / funnit i koppar Grwfwor/ som Galenus thet witnar/ ändoch at Dioscorides förneekar/ hwilket doch likwäl finnes än i dagh / och warder nyttiat til Måssingsbrwk/ aff them som göra Måssing.

J Polen finnes och Galmey til Måssing brukligh it. J Swerige finnes ock så enahanda slagh wedh Wästeråhs i Vpland / som är een bleekbrun och swår Jord eller Sand/och warder sammaledes brukat til Måssings wärckande.

Sidst är itt slagh som kallas Cadmia Fornacaria, thet är Vngsmiöl eller Rostklij/ hwilket sätter sigh i Kopparvngn/ och är tiockt/ måtteligh en swårt/meera lått/i färghan såsom Spodium, och när man thet bryter sönder/är thet lijka som askachtigt och röstigt.

Om Nitro eller Saltpeter hafwer man tilförenne handlat ibland the slätte Mineraler/medhan thet bleff räknat ibland Salt.

Cap. XXXIII.

SUlphur,Chibur,Albusac,Arabisk:Swawel eller Brännesteen/ är itt Mineral/ som är Fröö til alle Metaller. Och är thet een

Metallisk materie/ som sammanlöper aff en subtiligh/ feet och kleemachtigh exhalation, som i Jordenne är inslutin. En part säya/ at thet är Jord / som igenom then instängde Eeldens heta är kokat och til Swafwel förwandlat. Thet är hett och torrt i then 4. gr. Och äre twenne slagh Swafwel/ thet Eena Naturligha sulphur vivum, eller lefwande Swafwel / thet sielfwillieligen och aff sigh sielfft födhes igenom Naturens wärckande: Thet Andra/ sulphur mortuum, eller Sulphur extinctum, eller Ignem expertum, som warder medh Konst brändt i Vgnar. Thet lefwande eller Näturliga Swafwel finnes i thet Landskapet Melo och Lipara. Och thet är bäst ther aff / som kallas Apyron, som är klart / genomsichtigt / och icke Steenigt/ och theß Natur är alt wärma / vplösa / och hastigt smälta/ tunt göra/ och til sigh dragha. Aff thet giorda Swaflet är thet bäst som är gröönachtigt och fett.

Thet lefwande tienar för Förgifft/för Hosto/ Andeträng / och them som tiockt Rakel vthhosta/ om man thet tagher in medh Ägg / eller allenast/ som en part meena medh thet rödha aff Ägget/eller om man tagher Röökren ther aff in. Sammaledes hielper thet och födslen fram / och rensar Modren / når man thet röker nedhan effter vp.

Medh

Medh Ägg lagdt på förgifftighe Diwrs bett/ heelar thet them. Thet är och lijka så medh Ägg intaghit för Pestilentien / och när man thet brukat hafwer / skal man någhot nyttia ther effter för Stolgång/ såsom Diasenicanis, Diacarchami Electuarium de Succo Rosarum. Och ther effter achta sigh för Swijnaköött / Miölk och Wijn/ så länge at Naturen sielff förmärcker / at sådhant Förgifft förswunnit är. Swafwel pulver intaghit medh blött Ägg/ fördrijfwer och Oreenligheeten ifrån Brystet: Såsom ock Golsooten. Beblandat medh Terpentin kådho / fördrijfwer thet ledhe Spital fläcker/ Råform/ och Kartnåglar. Medh Ätikio påstrukit/ affreenar thet ock så Spetalsfläcker/ och vitiligines. När man gör een Salwa aff Swawel och Saltpeter/ och stryker på Klådhan/ fördrijfwes hon. Item / tagh stött Swafwel / och stött Lagherbär / blanda samman medh Swijnister/och smör Kroppen ther medh in för Eelden/ och basa thet in i Kroppen / thet fördrijfwer hastigt Klådhan/ som iagh thet försökt hafwer.

Swafwel fördrijfwer Fallande soth/om man een Skeedh full ströiyer på Ännet / eller tagher thz in medh Äggesuppo. Thet emot står tungheet och hufwudflott/ och fördrijfwer Swett. Medh Wain och Saltpeter påstrukit/lijsar thet Podaglen.

glen. När man icke wål hörer / tå skal man tagha röken aff Swafwel med een Pijpa i Munnen / thet hielper. Lethargicos vpwåcker ock så Röken: Thet stiller allahanda Blodh. Medh Wijn och Honing låker thet stötte eller slaghne Öron. Avicenna sägher at Swafwel pulver medh Ätikia blandat fördrijfwer skabb eller klådha. The Alchymister bränna een ganska kosteligh Olio eller Balsam aff Swawel/så krafftig/ at hon hwarken en lefwandes Kropp eller dödh/ låter lijdha någhon förrottenheet / vthan håller honom så oförd årfwat / at honom hwarken någhen Himmelsk impræssion, eller Elementernes omskifftelse och Wårckan / eller hans medhfödda Aart och Natur skadha kan. Dioscorides, Andernach, Weckerus.

Sidst är til märckiande / at allahanda ting/ icke håller någhot Metal eller Mineral kan wål emootstå Schedwatns krafft förvtan Swaflet. Hwarföre/ om man wil någhot etza i någhon renare Metall/ såsom Sölfwer och Koppar / thet långre tijdh ther til behöfwer än en oreen Metall/ Jern och Ståhl/ så kan icke blåtta Waxet hålla Schedwatnet innan sijna Linier / vthan man måste tagha Swafwel pulver / och siudha thet wål samman medh Wax/ doch achta til / at thet icke fattar Eeld i sigh / och ståndhes röra thet/

til

til theß at thenne beblandning blifwer brunachtigh. Medh thetta præparerade War bestryk Sölff eller Koppar/och affrijt ther vthi/så grant och subtiligt som tu wilt/och etza/thet skal aldrigh gå ifrå sijne affrijtte Linier. Hwilket tienar til konstighe Kopparstyck/ är itt konstigt och heemlighit nytt invent, myckit nyttigt. Efftterkommandernar achta thetta/ thet man them i Fäderneslandet medhdela wille.

Cap. XXXIV.

ARgentum vivuum, Hydrargiros Grekisk/ Albachest Arabisk: Quicksölfwer/ år twenne slagh/ itt Naturlighit/ som fins antingen ibland Sölff ådrorna i Grufworna/eller vnder Bergh hwalfwen ofwan för Metallerne/ såsom en Swett hångiandes. Thet fins och någhorstädhes i blotta Mullen. Thet andra slaghet warder altså giordt. Man tagher rödh Minium och lägger thet i itt Jernskål/ och täcker samma skål öfwer medh itt täcke/ och lijmar thet wål til medh Leer/ och sätter thet in i Leerkärel/på en godh Koleeld. När man thet tagher vp/ må man sachta tagha Loket aff Skålet/ och strykia then Swetten aff som sigh ther vnder satt hafwer/ och låta honom koldna/ så år thet Quicksölfwer. Quicksölfwer kan man icke behålla/ vthan

than i Glaaß/ eller Bly/ eller Then/ eller Sölfkärel/ såsom och i Pennor/ elies åter thet sigh vth. Platearius sägher / at Quicksölfwer är warmt och fuchtigt i then 4. gr. Ty thet kan man märckia/ at thet dissolverar, öpnar / vplöser / inciderar och genomgår. Men somlighe hållat så före / at thet skal wara kalt och fuchtigt i then 4. gr. Men theß feetigheet gifwer tilkänna at thet är warmt. Serapio in lib. Aggreg. cap. Albachest, och Dioscorides säyia/ at Quicksölfwer är dödhande/ ty tå thet kommer i Lijfwet/ så tränger thet sigh igenom alle Inälfwer och skadhar them. Och när thet kommer i Eelden / så gifwer thet myckin Röök ifrån sigh / som Menniskian är myckit skadeligh. Ty han förorsakar Slagh eller Gicht / och fördärfwar Synen och Hörslen/ Minnet och Förståndet. Ty skal man warligha ther medh vmgå. Thet är een Modher sampt medh Swaflet och Nitro, til alle Metaller / aff hwilkes mistion the och födhas / och man them ock så göra kan. Hwarföre när man lägger Tinn eller Bly i Quicksölfwer smälta the strax såsom aff en Eeld. Och om thet/ eller allenast theß fucht kommer til Gullet/ blifwer thet strax hwitt / såsom Sölf / hwilket igen går aff/ när man Gullet lägger i Eelden. Man dödhar Quicksölfwer medh nöchtert Spott: Eller medh

medh Bóókaska och nóchter Spott. När en haf-
wer fått i sigh Quicksölfwer / så skal han dricka
myckin Miölck/ (en part skrifwa Getamiölk)
och röra sigh myckit aff och an/ och komma sigh
til at spy. Eller dricka Wijn / som år sudhit mz
Senapzgrås / Malört och Jsop : Eller Wijn
medh Malört och Mergk/ eller Origanum, el-
ler Jsop / eller Hormini, thet år Scharlach-
fröö. Eller skal man skafwa eller fijla Guld til
thet granneста / och låta honom thet dircka in/
thet hielper vnderligha. Aff Quicksölff gör man
Mercurium Sublimatum och Præcipitatũ,
och een kosteligh Olio/som år Metallernes Thre-
akels.

Dödhat Quicksölfwer blandat medh Lagher-
bår Olio och Rosenolio / dråper Lööß / och för-
drijfwer skorff aff Hufwudet. Thet dråper ock
så Mööß/ och alle Diwr / som åta ther aff.

För Hufwudskorff/ tagh Nöttolio 1. Lodh/
och gör henne heet / och blanda ther vthi Sölf-
werskwm som kallas Lithargirium, och Bly-
hwitt/ aff hwartera tw quintin/ och tagh ther til
2. Lodh Ätikio / och låt thet siuudha samman så
länge / at thet blifwer så tiockt som en Honing :
Och når thz koldnar/ så blanda ther vthi itt quin-
tin Quicksölfwer. Smör thet vppå skorfwen/
thet fördrijfwer honom wåldeligha.

Quick-

Quicksölfwer förtärer Dödhkött/ och heelar Fistlen.

Och ware så myckit sagdt om åthskillighe Jordeslagh och Mineraler.

Then Andra Book.

Om Metallerne / och thet medh och aff them födhes.

HÄr til hafwer man beskrifwit åthskilligh slags Jord/ och Mineraler/ medh theras qualiteter, Eghendomar och Dygder: Nu följer om Metallerne och om thet som medh och aff them födhes.

Metallerne warda födde i Jordennes ådror/ aff Saltpeter/ Swafwel och och Quicksölfwer/ sin emellan förmängde och tempererade igenom Jordennes wärme och Himmelens influentz. Och menar Aristoteles 3. Met. 7. at tweggiahanda Exhalation skal wara i Jorden/ en Torr/ thet är /meera Jordachtigh än Watugh: Och then andra wåth och kleemachtigh / thet är meera watugh än Jordachtigh: Aff then förre meente han the hårde ting/ såsom Steenar (om hwilke man i then 3. Booken handla wil) sammanlöpa: Aff thenne sidste Metaller. Vthi hwil-

hwilken meening han medh Chymisterne nästan öfwereens kommer / doch så / at han sätter then fierre Materien ther til / som är Swafwels och Quicksölfwers Materie och beblandelse.

Och äre Metallerne tweggiahanda slagh / Reene och Oreene. Reen Metall kalla the lärde then som är wäl vthkokat/såsom Gull och Sölff. The Andre äre Oreene. Och ibland alle Metaller är Gullet bäst tempereret / thet icke håller Eelden förtära och vthöda kan. Ty wil man ther om först handla.

Cap. I.

GVld/ Aurum, Daob Arabisk / är then reenaste Metall / som warder födt aff reent/ figeret / rödt och klart Quicksölff : Såsom och aff rödt och icke brännande Swafwel/ bägge deelarna wäl förblandat och tempererat medh hwar annan. Thetta är thet swåresta/ blötesta/ och grannesta Metall/ vthan feetheet/golt/ klart och Solen lijkt/ wäl smakande och wälluchtande/ smijdighesta / bäst tempererat ibland alle Metaller. Rasis i then 8. Booken Speculi Naturalis, cap. Aurum, sägher / at Guld är ibland alle liuflighe ting på Jorden thet Edlaste/ och ibland alle ting en Konung och Herre. Ty Gullet kan icke förtärdt eller förminskat warda/

hwar-

hwarken aff Jorden/ eller aff Watn/ eller aff Wäder/ eller aff Eeld/ vthan Eelden luttrat och renſar thet / ock tagher bort thet ſom thy ſielfft icke tilhörer/ och ſedhan thet luttrat är / kan thet icke Eelden förminſka eller någhon ſkadha göra. Thet hafwer och ſynnerligh krafft at dragha til ſigh. Ty thet theras ſinne och affecter, ſom ther vppå ſee/låckar och wänder til ſigh/at the thet begära/älſka och effterſtå: Therföre mente en part/ at Gullet hafwer ſijne egne Gåfwor i ſigh ſielft. Thet båſta Guld fins i Arabien/ och i Ophyr vthi Indien / och kallas Obryzum. J Jtalien äre icke reene Guldgrufwor: Men i Tyſkland/ Vngern och Sibenburg finnas the mångeſtädz. Man meenar / at Guldådror finnas allenaſt på the Orter / ſom aff Himmelen een medhgifwelſe ther til hafwa. Och the finnas gemeent i hårde och hwaſſe Bärgh / ibland mångahanda ſlagz ſteenar. Men then hålles för then aldrabåſta Guldådro/ſom hafwer blåſteen i ſigh förmangdt/ och then är theſte bättre / ſom är ſwärare och klarare i färghonne / och glittrar aff Guldprickor/ eller igenom hwilken mänge Guldſtreek löpa. Finnes och i någhre Strömer Guldſand/ſå ſom i Tago i Spanien / i Ebro i Thracien vthi Turkijt / i Gange och Pactolo i Indien / i Iſtro i Pannonien, i Rhenſtröm i Tyſkland / i Dado

och

och Ticino i Italien/ aff hwilken Sand the må konst wärcka thet yppersta Guld. Doch finnes icke en sådana sand allestådes i the Strömmars strandar/ vthan på någre Orter. Guld är ibland alle Metaller och Krydder thet krafftighaste och båst tempererat ting / warm och torrt vthan någhon grad / thet är tempererat aff Solennes natur. Ty styrcker thet vnderligha hiertat / och then lijffachtigha Krafften i Menniskian. Thet warder intagit i the Recepter, som äre emoot then swarte bilem och Melancholien. Ther til medh/ när man behöfwer medh brännande låkia någhot/ som man kallar Cauterium, tienar heet eller brinnande Guld ther til fast båttre än andre metaller/ at thet som ther effter vplöper / snart igen heelnas. När man Guld håller i Munnen/ fördrijfwer thet ond Lucht aff honom. Guld finder / fijlspån eller Hammarslagg / wål småtr och grant rijfwit / så at man thet näppligha kånna kan/och spilt i Ögorna/ styrcker theras Syn. Man dricker thet och emoot hiertas affecter, och stoor bedröfwelse. Gullet vpfriskar bådhe then lijffachtighe såsom och kånslonnes Anda i Mennskian/ och tienar emoot Hiertewårck/ och Hiertesprång / Håpenheet / Melancholij / Fallande soot / och Spetälska. Sättet at bruka är tweggiahanda / förft warder thet hett inslåpt i

Suppor/ eller sapper/ eller i distilerade watn: Sedhan warder thet beredt til Pulver: Och til thet sidste warder thet medh konst beredt til Olio.

Aurum potabile, eller Guldwatn beredher man så: Man tagher Guldbladh/ och distilerer them medh Spiritu Aceti, eller Ätikie watn/ och skil thet åth/ och låter thet smälta sigh i præparerat Aqua Vitæ på en Månades tijdh/ så länge theß sapp eller must synes. En Scrupel tagher man här aff in medh någhot spiritu eller någhon annor Wätzska. Är Gullet til Olio eller must resolveret, tagher man twå/ tre/ eller flere droppar in medh Malmasij: Men Pulwret tagher man en halff scrupel: Och then wätzska ther vthi man hett guld låskat hafwer/ tagher man en Beghare full. Serapio säger l. Aggregat. cap. Daob. at Guldpulver intaghit fördrijfwer Spetålskan / och stercker alle Lemmar i Kroppen. Guldfijlspån / styrcker menniskiones Hierta fram för alle andre Låkedomar/ som Haly sägher / och tilståđher icke någhon ond materie wära i Kroppen/ och Guldbladh förtärer Dödkött aff Sååren vthan bijtande / och torcka fogligha. Skafwat guld / fördrijfwer Hiartebåfning/som sigh förorsakar aff atra bile eller melancholia.

Then sigh befruchtar för Spetålsko / han taghe

ghe twå gångor i Wekonne skafwit Guld itt halfft quintin/ och dricka thet in medh itt Lodh Hieralogodium, thet år itt slags Electuarium på Apoteken. Guld blandat medh musten aff Borago, eller medh thet pulvret Os de corde cervi, och ther til mångdt någhot Zucker/ och ther aff taghit in/år gott Syncopisantibus, thet år them wanmåchtigom/som gårna wela beswijma. Om man tagher itt stycke Guld och lågger thet i Eelden/ och bestryker ther medh Wingarna på Dwfwor / så komma the når the vthflygha gårna heem igen/ och ingen aff them blifwer borto. Avicenna sågher/ lib. 2. c. Aurum at Guld fördrijfwer melancholie aff Menniskian/ och onde Phantasier och drömer i sömpnen. Alt thet man öpnar på menniskians Krop/ antingen medh låtande eller skårande / thet heelnar snart igen vthan skadha / och inthet Dödhkött wåxer ther effter. Guld intaghit tienar them som myckit phantasera / och tala medh sigh sielfwa. Avicenna l. de viribus cordis, sågher/ at Guld fram för alle andre Låkedomar styrcker hiertat/ och gör en godh lustigh Blodh i Menniskian. Reent Guld offta vthslåcht i Wijn/ och thet druckit / förtagher Miåltens wårck och stickande. Fijlat Guld intaghit i Maath eller i Wijn/ år gott för Spetålskan/och hiertas wan-
 måch-

mächtigheet/ intaghet medh Pulver aff thet been/ som är i Hiortens hierta (Os de corde cervi) i Porriß watn blandat. Fijlat Guld nyttiat i Maathen / eller blandat i itt Electuario, som kallas Anacardinum, eller Hieralogodion, är gott för Fallande siuuko / eller ock i Wijn intaghit.

Och så myckit om thet Första och yppersta Metallet.

Cap. II.

Sölfwer / Argentum. Fyda Græcè, Felch och Fedhe Arabisk / är itt reent metall / aff klart och hwitt Quicksölfwer/ och aff reent/ så när figeret Swafwel/ och reent Saltpeter. Serapio sägher/ at Sölffret är i Naturen kölande och torckande / doch är thet aff Månens natur. Sölffret wäl polerat är ibland alle metaller then båste Speghel som Alberto såghér.

Sölfwer skafwat och blandat i Wijnstensolio / och smordt på Klådhan fördrijfwer honom. Och thet samma stuckit i Såår förtärer Dödhköttet aff them. Och meena Läkiare / at man Sölffret bruka skal i the Salfwor/ som man heelar Såår och Böldar medh: Ty thet hafwer then Natur i sigh/ at thet sammandragher/ at man icke behöfwer häffta. Avicenna lib. de virib.

cordis sägher/ at Sölffret styrcker menniskians hierta och gifwer godh Blodh/ förtagher hiertans bäfwande / och förtärer then slemmigha fuchtigheet.

Och thesse äre the twå reene Metaller/ the andre äre oreene / ty the aff oreen och icke wäl vtharbetat materie sammankokadhe äre. Och en part aff them äre aff meera wätzsko eller quicksölfwer sammankomne: En part hafwa mera aff Jord eller Swafwel och Saltpeter. Bly och Tenn hafwa meera aff wätzsko.

Cap. III.

Bly / Plumbum, är itt metall aff myckit grofft och oreent quicksilfwer och Saltpeter / och mindre oreent och brännande Swafwel. Thet är åthskilligt / effter som materien/ ther aff thet sammankommer / och wärmen ther medh thet kokat warder/ är åthskilligh / nemligha tweggiahanda slagh/ grått och hwitt. Thet gråå är aff myckit oreent quicksölfwer / och saltpeter/ och swafweldräggen / illa kokat och vtharbetat. Ty är thet och ringt til wärde. Thet hwijta är aff reenare och bättre vthkokat materie. Blyet hafwer en wååt Natur/som aff kölden blifwer sammanfrusin / och nághot lijtet wäders och Jordz natur/som Andernacus sägher / och är aff Sa-

 turni

turni Art. Ty gör man aff Bly Mortare och Stötare til Låkedoms brwk. Ty hwadh för wätz-ska ther vthi någhon tijdh står/ hon blifwer myc-kit kallare ån hon tilförenne war. Hwarföre om man giuter ther vthi Oleum Omphacinum, som år giord aff omogne Oliver / eller Roseno-lio / eller Oleum meloninum, eller Oleum myrtinum, så gifwa the en skön Låkedom emot heta i Kroppen / heete och hårde Båldar och sul-mer/ så til andre Lemmar / som til födhelse Lem-men / Kråfweten och Ledowatn. Om någhon köhlande sapp (såsom aff Sempervijf, Coty-ledon eller Nafwelgrås/ Intybo eller Wild Lactdica, Lactuca/ Cichorio, Dente Leo-nis, Psyllio eller Loppegrås/ Portulaca eller Burgel/) warder lagdt i then Mortare/och stött i Solskijnet/eller i wädret/eller elies i een warm Stughu / gör man ther vthi en kosteligh Låke-dom til at vthsläckia en stoor heeta / och heete fly-tande i Kroppen. Om man gör tunne Blyskijf-wor/ och binder them wedh Lånderne/ eller Rö-serna / köhla the/ och förhindra Naturen at fly-ta i sömpnen. Ther warder och een Olio giordt vthaff/som mächteligha heela Såår/och thet som vptåndt år.

Cap. IV.

Cap. IV.

TEnn/ Stannum, är i skylskap medh Bly/ alleenast thet är itt hwitt metall/ aff myckit reenare materia/ Nemligha aff myckit och icke aldeles rent Quicksölfwer och Saltpeter/ och aff oreent och omoghet Swafwel/ thet är vthwårtes hwitt/ och inwårtes rödhachtigt. Och thet hafwer Jupiters Art och Egendom. Om theß krafft och brwk i Läkedom/ finner iagh inthet wara beskrifwit/ alleenast at ther aff görs een kosteligh Olio/ som heelar Böldar och friske Såår i 24. Timar. Andernacus.

Cap. V.

AEs Cuprum, Koppar/ är itt oreent Metall/ som hafwer i sigh meera Jordz materie än wätzsko/ aff myckit grofft och rödt Swafwel/ och lijtet oreent quicksölfwer/ och hafwer lijka hårdheet medh Sölfwer/ alleenast at thet är hwitt/ och han rödh. Han är heet och torr aff Naturen/ och kan icke aff Rost förtärdt warda. Han hafwer stoort men icke liufligit klang/ med mindre/ at han warder förmångdt medh Tenn/ Sölfwer eller Guld. Kopparen hafwer i sigh Guld förborghat/ och hälst then som länge i skijfwor ligger i Solskijnet vnder Regn på Taaken.

Then Swenske Koppar är kosteligh / och hafwer i sigh Fröö til Guld. Then Koppar aff Cypren hafwer warit myckit achtat / doch meera Æs Corinthiacum, hwilken är lijk then kosteligaste Mässing. Fordom tå Koppar bleff brukat til Harnesk och Skölder / war han i stoort wärde/ och Sölffret ringa achtat: Men nu är han nederkommen och Sölffret vp. Om Kopparens Dygd finner iagh inthet tilskrifwa / alleenast at ther aff görs een kosteligh rödh Olio/ som heelar Kråfweten/ Lijkmatken/ Fistler/ och andre onde Bölder.

Cap. VI.

AUricalcum eller Oricalcum Mässing / warder så kallat / at han hafwer gol färgho/ och Koppars substantz och hårdheet. Ty Calcon heeter Koppar. Och får Kopparen thenne guldfärgho aff then steenen Thutia, hwilkens Pulwer man ströijer i smält Koppar. Om man Thutiam här håller för Cadmiam, thet är Galmey/ så är theras mening rätt/som thet skrifwa. Ty aff Koppar medh Cadmia warder Mässingen tilberedt/ och är icke annat än en färghat Koppar. I Swerige beredher man honom medh enahanda Sand / som fins wedh Wästeråhs. I Finland wedh Åbo finner man een skön gol

gol och grann Sand/så at han färghar/then iagh meenar och tiena här til. Man beredher then aldraskönesta Måssing medh Indianisk Zinck/ som hafwer höghre än Croneguldz färgho. Och här om är tilförenne tilkänna gifwit / huru man honom ther medh beredha skal. lib. 1. c. 32.

Aristoteles sägher / lib. de Alumine, at man aff Måssing och itt vngt Barns piß kan göra skönt och gott guld. Thet skal man förstå om färghan / och icke om Substantzen och wärdet/ som han thet och sielff vthtydher. Är och til wetande/at Auricalcū hoos en part warder kallat Electrum för then gole färghan skul/medh hwilken the hwar annan lijke äre. Och medhan Måssingen icke är näghot synnerlighit slags Metall/ vthan en färghat Koppar / weet iagh inthet skrifwa om hans Dygder.

Cap. VII.

JErn/ Ferrum, är en oreen metall/aff myckin Jordesk materie/ rått och brännande Swafwel / och näghot lijtet Quicksölfwer och Saltpeter / sammaledes tiockt och oreent. Ändoch thetta Metallet är hårdt/ warder thet dochlijkwäl förnött och affslijpat aff blötare materie igenom långt brwk. Ty ther är lijten wätzska eller quicksölfwer/ men meera grofft Swafwel.

Ståhlet/ Calybs, warder aff wålbrändt och luttrat Jern tilberedt/ och är icke annat än thet reenaste Jern/ hwilket bådhe hårdt är/ och haf- wer i sigh Ägge eller Hwaßheet. Jern skrifwes wara kalt aff Naturen. Ty såsom alle metaller och Steenar/ när the heete äre/ bränna och fa- stna medh någhon Lem/ altså ock thet kalla Jer- net i Frost. Thet är hårdt och starkt och öfwer- winner all ting/ och förtärer sigh sielfft. Thet gör tunt/ torckar och vplöser.

Man gör aff Jern een rödh Olio/ vthi hwil- ken man och allahanda metaller kan göra rödha/ när man them ther vthi vthsläcker. Hon tienar och til löst Lijff/ intaghin til 4. eller 5. droppar medh Muskåth Olio. Thet Watn vthi hwilket man vthsläcker Jern/ tienar at dricka/ för them som icke kunna hålla sitt Wattn/ för Månades tijdhen/ och för Blodhspottning. Smidiesin- der vthsläckte medh Wijn och Watn/ hielpa til swagh Magha och löst Lijff/ och til Miälten. Squama ferri kallas the fiell/som falla aff Jer- net tå thet blifwer vthslächt.

Och så myckit om Metallerne: Nu följer om the Mineraler/ som metallerne födde eller aff them giorde warda/ såsom äre Pompho- lyx, Spodium, Thutia, Argenti Scobs, Lithargyrium, Diphryges, Flos Æris,

Æs

Æs ustum, Squama æris, Ærugo, Plumbago, Lotura plumbi, Plumbum ustum, Recrementum plumbi, Cerussa, Cinnabaris, Minium, Kopparröst/Aekergel/Bergrön/ Hæc ex 1. lib. huc referenda. Auripigment, Sandaracha, Chrysocolla, Misy, Sory, Chalcitis.

Cap. VIII.

POmpholyx, Nihil album, weiß nicht/Officinis, är the Arabers rätte Thutia. Thet wäxer och sätter sigh vp i Taaket i Kopparugnar eller Hyttor / aff then grannaste Falske och Fucht som vpdrijfwer / och är i begynnelsen lijkt Watubläsor som sättia sigh på watnet aff regn/ och thet blifwer hwitt och warder söndersmolat lijka som til grant miöl. Thet är thet bästa/ som warder beredt i Nürnbergk. Thet är wäl bekändt i wår tijdh / och kan i Koppar hyttor lätzliga warda samblat: Men tå man thet icke hafwer/kan man therföre bruka Antispodia Dioscorides, eller Apotekares Thutia. Nihil album hafwer krafft at astringera eller sammankrympa/ köhla/ purgera/ vpfylla/ tilstoppa/ och någhot torcka. Thet warder räknat ibland the Läkedomar som sachta öfwerdragha någhot Säär. Thet blifwer också brukat til Alchymisterij i guldwärckande.

Cap. IX.

SPodium, Nihili Griseum, Officinis, Graw nicht/warder funnit i Kopparhyttor/ såsom Weiß nicht. Thet födhes och församblas aff the Gnistor och then Falske/ som vthspritter aff metallerne när the smältas och siudhas/ ther aff thet lätteste drijfwer vp til Taaket/ och kallas Weiß nicht/ och thet swåresta faller på Golfwet/ hwarföre tagher thet myckit Jord och oreent til sigh/ och warder ther aff grått. Spodium Avicennæ, warder giordt aff Röhrerötter/ och thet warder brukat i Avicennæ Låkedomar. Ty är itt slagh aff Antispodio. Men thet slagh/ som warder giordt aff Booskaps och andra sådhane Diwrs skenobeen/ thet Apotekerne bruka/ är bättre til at förkasta/ och i then stadh bruka antingen Antilpodium Avicennæ eller Dioscorides, synnerligha i the Låkedomar/ som man brukar: Men i the som vthwärtes warda brukade/ må man bruka antingen thz rätta Spodium, eller Weiß nicht/ eller thet Apoteks beredda Thutia. Medici Col.

Cap. X.

THutia, är åthskillighe slagh/ty är och twifwelsmål om thet rätta Thutia. Men

Weiß

Weiß nicht är the Arabers rätte Thutia, som förre sagdt är. Serapio sägher / at Thutia är en Steen/ kommer aff Jorden. Och itt annat kommer aff Kopparvgnar eller Hyttor/aff Kopparens röök och fucht / såsom Weiß nicht / och Graw nicht: Eller som en part mena/ aff Guld/ Sölfwer/ Koppar och Bly / och thet aff Gullet skal wara thet bästa/ thernäst thet som kommer aff Bly: Och thet skal hafwa åthskillig färgho: sompt hwitt/ sompt grönt/ sompt golt: Och thz hwijta är thet bästa och subtilighaste / och theß Natur är at köhla och tilkrympa. The Apotekares Thutia är the gamblas Cadmia, thet som kallas Fornacaria, om hwilket tilförenne talat är/ lib. 1. cap. 32. Warder och Thutia medh konst beredt aff näghre Krydder och bladh / synnerligha aff Fijkonalööff/ Muulbärlööff/ rc. När man torckar i Vgnen / och sedhan pulveriserar them. Men thetta hafwer icke then krafft/ som thet rätta Thutia. Thet warder brukat til öghna Läkedom.

Cap. XI.

ARgenti Scobs, seu Ramentum, Limatura, Scoria, Helcysma, Encauma, Sölfwersinder/ eller Fijlspån/hafwer samma krafft som Plumbago. Och the tiena emoot

alle seghe humores i Lijfwet/ emoot klådha och skabb/ böldar/ hiertans båfwande/ och illaluchtande Mun. Thet är kalt i then andra grad.

Cap. XII.

Lithargyrium, sive Spuma Argenti, Marechet Arabisk/ Sölfwerskuum/ glittrer/ är en steen/ som blifwer giordt aff Bly. Ty når Blyet blifwer andre gången smält/ antingen ensamt/ eller medh andre Metaller/ warder thet förwandlat/ en deel til Sölfwerskuum/ och sompt til Plumbaginem. Thet år twenneslags/ itt medh gol färgho/ thet andra medh sölfwerfärgho/ och thetta kallas Lithargyros argenti, thet andra Lithargyros auri: Och then åthskildnadt år ther aff/ at thet ena meera brändt är än thet andra. Thet medh guldfärgho warder achtat för bättre. Serapio sägher/ at Marechet, thet år Sölfwerskuum är tempererat i köld/ och torrheet. Andra hålla thet wara kalt i then andra grad/ somblighe göra thet kalt och wått i then 1. grad. Theß krafft år at astringera, blötha/ vpfylla thet holigt är/ och nedhläggia thet som vpwärer/ tilheela Ärret/ köhla och tilstoppa. Sölfwerskum pulver förblandat medh Nötolio/ och en klådigh Kropp ther medh smord/ fördrijfwer thet Klådha/ som aff Phlegmatisk

fuchtigheet sigh förorsakar. Beblandat medh Åtikio/ och Salt/ fördrijfwer thet Spetalsfläcker och Huudennes skarpheet / när man henne ther medh twättar.

För Rödhsooten / som kallas Dyssenteria frigida, och kommer aff Tarmarnas fehl / tagh Åtikio och blanda ther vthi sölfwerskums Pulfwer / och lijtet Bolus Armernus, och Rosenwatn/ och Nöttolio/ och gör ther aff itt Clyster/ och tagh thet nedhaneffter in/ thet förstoppar flothet. Then som såår är widh then hemligha Orten/ han taghe Lithargyrij pulfwer/ och ströye thet ther vppå/ thet heelar. Thet Pulver blandat medh Blyhwit och Rosenwatn/ är gott för Fijkböldars hetta. Thet Pulver smält i Gååseister/ och blandat medh Blyhwitt och Rosenwatn lijka som itt Collyrium eller ögnawatn / och Anfichtet ther mz twaghet / gör thet skönt och reent/ och fördrijfwer ther aff alle fläcker. Thet samma Pulver blandat medh Rosenolio / och medh Hönseijster / eller medh Andeijster / och ther aff giordt een Salfwa/ drijfwer vth Secundinam eller Effterbörden. Man gör här aff een Olio/ altså/ som Gesnerus thet skrifwer/och W ke- rus thet framdragher Antidotarij lib 2 Tagh Sölfwerskumm pulver / och dissolvera thet mz kokande i starck Åtikio/ flere gångor effter hwart annat:

annat: Sedhan låt Atikian affstudha eller aff-rykia på Eelden/ så blifwer ther een swart Olio på bottnen/ then man skal vpblöta medh warmt watn/ och röra wål medh een reen sticka/ och lee-kia eller stjla igenom en Yllenduuk/ så blifwer O-lion quar i Duken. Och thenne Olio år vnder-ligh til at fördrijfwa fläcker aff Ansichtet/ och gör Arren granne/ och förtagher Rådhnan aff fläckerne.

Cap. XIII.

DIphryges, quasi bis Tostum, Vgns-brett/ Röstpotto/ år enahanda Metalle affwast/ och Kopparslagg/ som effter Koppa-rens smältning sätter sigh nedh på grunden i V-gnen/ lijka som en drågge/ och når man bortta-gher Kopparen och giuter kalt watn i Rumet eff-ter honom/ så synes thetta slagget/ och thet år rödt/ och bittert/ såsom Æs ustum, eller brånd Koppar. Thet år thet båsta/ som hafwer Kop-pars och Spangröns smaak/ och fast samman-dragher/ och torckar Tungonna/ thz thet brånda Ochra icke gör/ hwilket doch hår före förfalskat och såldt warder. Ty når Ochra blifwer bråndt blifwer thet rödt. The göra och itt falskt Di-phryges, aff Pyrite eller Malmsteen/ hwil-ken blifwer rödh/ som en Rubrica, når man ho-

nom/ såsom Kalk/ månge daghar bränner. Är och fordomdags enahanda slagh giordt aff enahanda Jord i Cypren / ther aff man i wår tijdh inthet weet. Men the andre tw slagh finner man nogh.

Dyphrigis krafft är / at wärma och torcka i then tredie grad/ och thet sammandragher/ igenom rensar/ torckar/ förtärer thet som vpwäxer/ och hielper onde och omkring sigh fråtande såår/ at heelnas. Thet vthrensar Wahr/ vthi Terpentin och Waxpläster. Om man thetta slagh icke få kan / så må man i then stadh bruka bränd Pyriten eller Malmsteen/eller och bränd Koppar.

Cap. XIV.

FLos Æris, Kopparstanck / äre små Korn/ rödhe som Koppar/ som vthspritta aff Kopparen/ når han röstat warder / och warder begutin medh reent och kalt watn. Man kan thet lätzligha finna i Kopparhyttor / om man så här på/ som på myckit annat / thet nff Metallerne kommer / och man tilförenne omtalat hafwer / här hoos oß i Swerige widh Bergsbruken wille gifwa acht / synnerligha på Weiß nicht och Grå nicht/ thet man aff Apotekerne ifrå fremmande sigh skaffa måste / och kunde doch nogh hafwa thet/ och annat sådant meera här hemma/ och göra

ra Peningar aff. Thet iagh skrifwer them til warning som Bergsmän äre / at the måtte weta sitt eghit gagn och båsta.

Then båsta Kopparblomma är then / som är möhr/ och gol når man henne gnijdher / lijk hertz- korn/ kortt och swår/ någhot skijnande/ och sam- mankrympande / hwilken icke tagher kopparfijl- spån til sigh / medh hwilken hon doch offta för- falskat warder. Men thet kan man låtzligha pröfwa/ når thet skils åth/ och spånorna vthbre- dhas vnder Tånderna/ når man ther på bijter.

Thenne Kopparbloma är warm och torr i then tredie grad / och astringerar, och nedhtrycker thet som wil vthwåxa/ och fördrijfwer mörkheet aff öghorna / men thet bijter hårdt. Når man thet tagher til sigh så myckit som til 4. Obolos, eller 2. scrupel swårt/ thet är ¾ quintin/ medh Wijn / vthdragher thet then grofwa wåtskan aff Kroppen/ förtärer aff Nåsorna och såthet öf- wer flödigt kött/ som ther wåxa wil/ och fördäm- per Blemor och Måßling. Når man thet stö- ter smått / och blåser thet igenom een Pijpa in i Örat/fördrijfwer thet Örornas swårheet: Når man thz medh Honig lågger på uvam och ton- sillas förtagher thet them. Dioscor.

Cap. XV.

Cap. XV.

AEs ustum, Calcos Grækist/ Gebrant Erße/ Brånd Koppar. Han warder brånd aff the Spijkar som hafwa warit i Skep/ them man lägger i rått eller obrändt Leerkårel och ströyer emellan them swafwel och salt lijka myckit aff bådhe deelarna/ ibland hwart annat/ och gör holet medh Leer til/ och lägger thet in i Vgn/ så länge at Kruukan är wäl genom brånd. En part inströya Alun för swafwel och salt. Somlighe brånna them i thet råå Leerkårelet i någhre daghar vthan swafwel och salt. Äro och the/ som bruka alleenast Swafwel ther til/ och låta Röökẽn gå sin koos. En part bestryka Spijkarna medh wäxt Alun/ och brånna them sedhan i rått Leerkårel medh Swafwel och Ätikia. Somlighe beständkia them medh Ätickio/ och brånna them i Koppargryto til tre gångor effter hwart annat/ och sedhan förwara them. Thet achtas för thet bästa/ som är brändt i Memphis, och thet i Cypro ther näst. Och thet skal wara rödt/ och när man thet smått gör/ skal thet i färghan wara Cinnober lijkt: Men thet som är meera swartachtigt/ thet är mera brändt än thet skulle.

The förnämlighefte Medici meena thet wara warmt och tort i then tredie grad: En part i then

 fierde.

fierde. Thet sammandragher/ torckar / fördämper/ tunt gör/ och dragher: Rensar Böldar och och heelar them: Bootar ögkornas feel: Förtärer thet som wil vthwäxa på Kroppen: Thet kommer til spy/ om man thet dricker mz Miödh/ eller åter medh Honing. Thet blifwer twättat såsom Cadmia, at man fyre gångor om Daghen slår ther vppå nytt reent watn / så länge/ at ther inthet oreent kommer aff.

Thet fördrijfwer Melancholij / Ty brukar man thet i the Plåster som tiena til Miältan/ ifrån hwilken Melancholijen förorsakas aff then swarta Bili eller Gallan. Thet vpäter Dödhkött aff Sååren. När man thet blandar medh Honing och Senap / och lägger i en Fistel / heelar thet snart.

För Polypus, thet är itt ondt kött som wäxer vp i Nåsan / ther aff sedhan andre fahrlighe siukdomar sigh förorsaka / tagh brändt Kopparpulfwer/ och ströö thet på itt Plåster/ som kallas Oxicroceon, eller på itt annat/ som kallas Apostolicum, och lägg thet ther på in i Nåsan/ thet bijter thet onda köttet aff / och heelar vthan twifwel.

Cap. XVI.

SQuama Æris, Kopparfiell/ warder vthslaghit

ghit aff Kopparen. Thet som aff the Cypriske wärckstädhers spijkar vthslaghit warder / och är grofft/ och kallas aff spijkarna Helitis, i. Clavaris, thet är thet bästa. Men thet som kommer aff ringa och blandkoppar / thet är odughlighit: Thet grofwa och rödhachtigha blifwer för thet bästa skattat/ hälst om thet hafwer warit beständt medh Ätikio/ och är ther aff röstat.

Thet hafwer een sammandraghande/ tung görande/fördämpande och genombijtande eller vthätande krafft. Thet fördämper nomas, och läker Böldar. När thet warder druckit medh Miödh/ vthdragher thet watn. Somligha bruka thet i Miöl/ och gifwit in i Catapotio. Thet warder och lagdt i Ögna läkedomar: Ty thet borttagher theras flytande/och nederlägger Kinnernas hårdheet.

Cap. XVII.

ÆRugo, Æris Ærugo, Æs viride, aut Viride Æris, Officinis: Ziniar eller Heas Arabicè,

Spangrön/ Kopparröst. Thet är tweggiahanda slagh / thet Ena warder kallat Ærugo Rasa, eller Rasilis, somlighe kalla thet illa Rasicia; Thet Andra Ærugo Scolecia. Dioscorides cap. Æris Ærugo sägher / at Ena-

handa slag är Skafwat (thet man kallade Æruginē Rasam) Och at thet andra warder medh styckiom funnit hoos Guldgrafware. Itt slagh warder kallat Vermiculosa, aff sijn lijknelse. Itt annat Confestibilis : Och itt Fossibilis.

Æruginem Rasam, eller thet gemeena Spansgrön gör man så / effter åthskilligt sätte.

1. Skal man skaffa sigh twenne Kopparskålar lijka wijdha / och giuta i then ene godh starck Ätikio / och stielpa then andra som bör wara vthbögd eller slått / ofwan på henne / och göra them wål tätt til / och låta så stå i 10. daghar / sedhan skal man tagha them vp / och tå hafwer sigh Kopparröstet eller Spansgrönen satt vnder täckeskålen / then skal man skafwa aff / och förwara Spansgrönet.

2. Eller skal man hängia i samma skåål reene kopparfiell eller sinder / eller tunna skijfwor i små styckin skorne / så at the icke komma wed Ätikian / och låta / som förre wål tiltäpt / stå i 10. Dygn / och sedhan skafwa Röstet aff.

3. Tagh Koppar fijlspån / och giut i itt kopparkärel / öfwer them starck Ätikie / och röhr them alle daghar tiyo gånger om / så får tu aff them Spansgrön.

4. Tagh koppar stycken eller tunne skijfwor och häng them i itt Ätikie faat eller Wijn faat / ther

gammalt och swrt Wijn vthi är / tå får tu aff them Kopparröst.

Plåghar och elies Röstet wäxa på kopparen aff watn/ synnerligha thet salt är / men thet förslor inthet lijka medh the förre såtten.

Man menar och / at man skal finna kopparröst i koppargrufworna / synnerligha i Cypren/ på koppar malmsteenar/ och thet skal wara gott/ Itt slagh skal wara hwitt / thet andra swartachtigt. Skal ocksä Spansgrön ympnigt löpa aff några Bergh / men thet skal icke wara alldeles kosteligit/ at thet steenar/ sand och myckin oreenligheet tagher til sigh/ medhan thet flyter.

Warder och Spansgrön effter mångahanda sätte förfalskat/ antingen medh footsteen/eller medh Marmelsteen / eller medh Victril: Thet man altså probera skal: Tagh och wäth tijn wänstra hand / och lägg Spansgrön ther vthi / och rijff thet medh tw finger/ så lößnar thet vp: Om tå fingerne äre swarta / så är ther Victril vthi: Men är thet medh Footsteen eller Marmel förmångdt / så dissolverar thet sigh icke / vthan hwittnar aff långt rijfwande. Är ther sand vthi/ så känner man wäl / när man bijter ther vthi. Somlighe proberat altså: The läggia Spansgrönet och Victril på itt Jern/ och föhrat i kohlelden/ om thet warder rödt/så är thet förfalskat/

men behåller thet sijn fårga/ så år thet rått. Om ther år Victril vthi / proberar man ock så : At man tagher itt Leerkårel eller någon metallskijswa/ och stryker ther Spansgrön vppå / och såtter på kohl eller i heet askö / tå rådnar thet som hafwer i sigh Victril.

Ærugo Scolecia, Thet Kopparrost som kallas Scolecia år tweggiahanda slag. Thz 1. Naturligit/ Thet 2. gör man aff hwijt och starck Ätikio/ och slå henne i en Mortare/ som år giord aff Cyprisk Koppar/ och stött henne i then mortare/ til theß at hon blifwer tiockachtig såsom en tråck : Sedhan tagh alumen rotundum, 1. quintin/ och Jordsalt thz som genomskijnande år/ eller thz båsta och hwijtesta Siösalt/ eller Saltpeter/ lijka myckit/ och stött thet i Soolskinet / på the heetaste daghar i Hundedagharna / til theß thet får Spansgröns färgho / och blifwer tiockt som tråck/ och når thet begynner sigh dragha sainman såsom matkar/ så tagh och förwarat.

Äre och the / som blanda thet affskaffuadhe Spansgrön med Gummi, och göra til klimpar och såliat för Scolecia , men thet dogher inthet. Guldsmeder göre och enahanda Spansgrön aff en vng drångs piß / thet the stöta i en Mortare som år giordt aff Cyprisk koppar / ther medh the amulera Guld.

The

The förre slags Spansgrön hafwa lijka kraft medh Ære usto, och äre näghot krafftighare. Och är thet Naturligha / som aff Jorden tags / thet yppersta : Thernäst Ærugo Rasa : Och sidst thet som giordt warder : Och thetta är thet bittersta / som aldramäst astringerar. Guld-smedernas Spansgrön är lijka medh Rasa. Thz bästa i thesse land är thet / som är rått grönt i sitt wärckande. Thet är warmt och tortt i then tredie gr. Och Dioscorides sägher / at alle Æru-gines hafwa krafft til at torcka. The astringera, förminska / och wärma : The heela ögonnes Såår / och tagha hetan aff them / åstadh komma Tårar / stilla nomas, och förwara Såår aff hetta / hielpe onda böldar och sulmer til heelning / medh Olio och Wax tilberedde / och göra smä ärr. Spansgrön sudit medh Honing rensar o-reene böldar / och fördrijfwer sulmen vthaff them / och theras tiocka huudh : Medh Ammoniaco förtärer thet Fistlernas hårdheet / är och nyttigt til Tannköts vpswällande. Thet gör kinnernas och ögnelockens groffheet grann och subtiligh / när man med Honing påstryker : Men när man thet påstrukit hafwer / så skal man medh warmt watn i Swampen basa thet samma Rummet. När man gör een Salfwo ther aff medh Ter-pentin / brånd koppar och saltpeter / fördrijfwer

thet Spetalfläcker: Kommer Ammoniacum ther til/ så heelar thet Fistelen.

Man bränner Spansgrön til Läkedom altså: Man gör Spansgrönet smått/ och lägger thet i itt Steenfaat/ och sätter på en glödhande kohleeld/ och rörer thet/ så länge at thet sigh förwandlar och blifwer askfärghat eller grått: Sedhan låter man thet swalas och förwarar. En part brännat i itt grått eller obrändt Leerkärel/ men thet får icke tå aldeles then samma färgho. Näghre hålla Æruginem och Æris florem för itt/ men the fara myckit wilde.

Cap. XVIII.

PLumbago, Molybdæna, Græcè, warder födt aff Sölfwer och Guld.

Wedh Sebastiam och Corcyrū finner man sielffwuxit i Jorden/ och thet håller man för thet båsta/ som icke är stenigt/ eller slaggfult/ vthan skijnande/ och golt/ och lijknar sigh wedh Sölfwerskum/ och blifwer rödt när thet warder sönderrijfwit/ eller lefwerfårghat/ när thet warder sudhit medh Olio. Thet är oduglighit/ som hafwer blyfärgho. Thet hafwer samma krafft som Sölfwerskuum/ och Blysinder/ och warder effter samma sätte twättat/ och brändt. Thet blifwer blandat i Läkedomar/ som the kalla Lipa-

ras,

ras, och i the Plåster/ som inthet bijta. Thet vp- friskar köttet / och hielper onda böldar til heel- ning : Men i the medicamenter, som skola sammanhåffta och rensa / tienar thet icke. Ther man thetta icke hafwer skal man i then stadh bru- ka Lithargyrum. Dioscor.

Lotura Plumbi, Blywask / thet gör man så: Man giuter watn i en Blymortare/ och stö- ter medh en Blystötel / til theß at watnet swart- nar / och blifwer tiockt som träck : Sedhan giu- ter man reent watn ther vppå / och sijlar thet ige- nom itt Linnekladhe / och thet gör man någhre gångor / så länge thet synes nogh wara. När thet sätter sigh / giuter man thet förra watnet bort / och slår ther reent igen vppå / och twåttar såsom Cadmiam så länge at ther inthet meera swart affgår : Och gör til Pastiller. En part tagha reen Blyspån / och stöta i en steen mortare medh steen stötel / eller slå lijtet watn vppå och gnijdhat emellan händerna / så länge thet swart- nar : Strax när thet sätter sigh på botnen / slå the watnet bort/ och göra ther aff Pastiller. Ty när thet wäl blifwer stött eller gnijdhit / blifwer thet lijkt Blyhwitt. Sombliga läggia lijtet Plumbago til Blyspånen / och meena thet skal tå wara bättre.

Thetta Blywask/ köhler astringerar, öfwer- dragher/

dragher/ blöther/ fyller thet som holigt är/ stiller ögornas flytande och sulmer. Thet stillar blodh/ och tienar til böldar i såthet / til condylomata och hæmorrhoidas medh Rosenwatn: Item til thet som trögt heelnas / och hafwer alldeles samma krafft som Spodium, alleenast at thet icke dragher skorff öfwer. Dioscor.

Cap. XIX.

PLumbum ustum, Brändt bly / thet wardar så brändt: Gör rätt tunne Blybladh eller plåster/ och lägg them i itt nytt Leerkärel / och strö Swafwel vppå them: Lägg än fleere hwarf aff blyskijfworna / och strö altijdh Swafwel emellan hwart och itt hwarff / til theß tu fyller kårellet medh skijfwor / sedhan sätt Eeld vppå: Och når Blyet brinner / så röhr thet om medh een Jernsleeff/ til theß at thet alt warder til asko/ och inthet obrändt år ther ibland. När thet skedt år / så halt Nåsorna til / och tagh Blyet vth/ eliest går een ond fucht vp aff Blyet i Nåsorna. Eller bränn thet i een Gryta effter samma sättet. Somlighe läggia thetta i itt rått eller obrändt Leerkärel/ och sättia i Vgnen eller Skorstenen/ och lijma thet medh Leeer igen / leefwandes alleenast öppet itt lijtet andehol/ och brännat. Somlighe instrōiya för Swafwel / Blyhwitt eller

Korn.

Korn. Somligha läggia heele Blyskijfwor in/ och bruka ther til en starck Eeld/och röhre altijdh medh een Jernsleeff / til theß / at the blifwa til asko. Men itt sådhant brännande är swårt/och om thet förhårdt brändt warder / får thet sådana färgho som Sölfwerskumm. Men thet första sättet synes wara thet bästa. Thet brända Blyet warder twättat som Cadmia, och förwarat. Thet hafwer samma krafft som Blywask / men myckit starckare.

Cap. XX.

RECrementum Plumbi seu Scoria, Blysinder. Thet bästa ther aff är thet / som är tiockt / och låter sigh icke gärna smått göra / och är blyhwitt lijkt / och hafwer inthet blyachtigt i sigh / och är någhot golachtigt och glittrar / och bränner. Thet hafwer samma krafft som brändt Bly / men thet astringerar meera. Thet warder twättat i en Mortare/så at man giuter watn ther på / och låter igen thet öfwersta watnet affrinna / som hafwer blifwit golachtigh : Och at man thet icke offta gör / så länge at alt thet oreena sindret är affwaskat. När tå thet reenesta och tiockesta sätter sigh/ slår man watnet aff/och gör them til Pastiller.

Cap. XXI.

Cap. XXI.

CErussa, Affidhegi, Alon, Syregalirozam Arabisk/ Blyhwitt. Thet warder altså giordt: Tagh een ny Potto/ som wål glaserat år / och giut henne halff medh godh Åtikio / och tagh blyskijfwor eller spånor twå fingers långe/ mindre eller mera/ effter som pottan stoor til år/ och lågg twårt öfwer pottan ofwan på henne Jernstickor / och lågg blyskijfworna på stickorna / hwilke icke förtått skole wara i hoop: Sedhan gör pottan wål til / och såtť henne i itt fuchtigt rum / såsom i en Kållare / och låt så stå i tre Månaders tijdh. Sedhan öpna pottan / och see huru thet hafwer sigh i pottan / och såtť henne åter igen vth i Solskijnet/ eller i en warm Vgn/ eller i Badhstughu / och låt thet torckas: Och når thet år tortt / så giut någhot lijtet watn vppå/och låt åter igen torckas/och thet gör så offta/ och så långe/ at thet blifwer hwitt och skönt i pottan. Andra skrifwa så:

Giut i itt Leerkårel / som hafwer wijdh mun/ en starck Åtikio/ och lågg någhre stickor twårt öfwer kårillet / och lågg på the stickor een blyskijfwa / och tåck ofwan vppå kårellet wål til / at icke Åtikian gifwer Andan ifrån sigh / och når Blyet ther vppå år smålt och nedhfallit i kårellet / hwilket

ker skeer gemeent emoot then tijyonde daghen/ sijla then reena wätzskan som öfwerst är aff / och tagh thet tiocka / och torcka thet aff i Solenne/ och mala på een Ståhlquarn/ eller stöt thet elies smått/ och sållat. Thet ännu hårdt och heelt är/ skal man såsom förre göra smått / och sålla / om så behöfwes/ til tredie och fierde gången. Thet som förit sållat warder/ thet är thet bäsita/ och tienar til ögna Läkedom. Thet andra ther näst/ och så hwart effter hwart annat.

Wil man ther aff göra Pastiller/ så skal man thet röra tilsamman medh starck Ätikio/ och deela aff thenna massa til Pastiller och torcka i Solenne. Thetta är allbäst at göra om Sommaren i Solenne / ty tå blifwer thet hwitt och starckt. Doch kan man thet om Wintern beredha / och sättia på Vgnar/ eller i Badstugur/ ther warmt är/ at torckas. Ty wärmen gör thet samma som Solen. The bäste warda tilberedde i Rhodo i Corintho, och Lacedæmone, och the närmeste i Puteolis. Man bränner blyhwitt effter thetta sättet:

Lägg småstött Blyhwitt i itt nytt Leerkärel/ och sätt på en glödande kohleeld/ och röhr thet altijdh: Och när thet får gråachtigh färgho / så tagh aff/ låt thet blifwa kalt/ och brukat.

Är och itt annat sätt til at bränna: Man skal lägg-

läggiat i nyie faat på glödhen / och rörat jämpt/ medh een sticka aff Ferula, til theß at thet blifwer rödt som Sandaracha. Och thet som så är brändt/ kallas aff en part Sandyx. Blyhwit warder så twåttat som Cadmia. Och thz är kalt och tortt i then andra grad / som Avicenna sågher: Thet tilstoppar / blöther / vpfyller / tunt gör / och nedhdämper thet som wil vpwåxa / och föhr til heelning. Thet warder blandat i the Pläster och Salwor/ som kallas Lipare, och i Pastiller. Thet är förgifftigt / och fahrlighit at tagha in i Lijfwet / ty thet dödhar offta / at thet är giordt aff Bly/ som hafwer Förgifft i sigh / som Dioscorides sägher. Ty sägher och Avicenna, at blyhwitt skal alleenast vthwårtes på kroppen brukat warda/ och i Pläster. Blyhwitt reenar Huudhen/ och gör henne slät och skön. Therföre bruka thet Quinfolk gärna til theras Ansichte / och thet skal tu så beredha: Tagh Blyhwitt och blanda thet medh Rosenwatn / och sätt thet altså i Solen/ och låt torckas: Och när thet tort är/ så lägg ther än til Rosenwatn / så offta och så länge at thet hwitt nogh warder och wälluchtande. Och thet skal skee om Sommaren. Sedhan gör ther aff Pyller/ och smör Ansichtet ther mz/ så warder thet skönt. Men the som thet offta bruka/ the få wärck ther effter/ och en illaluchtan-

de Anda. Serapio sägher / at Blyhwitt låter kött wäxa i Sååren / och vth åter dödhkött. Blyhwitt blandat medh Wijnsteenolio och medh Atikio / och the blöthe Wartor på kroppen (som kallas Acrocordines) ther medh bestrukit / gå sin koos.

Cap. XXII.

Cinnabaris, Sercon Grekisk / Asregeller Zemzisar Arabisk : Synober Tydsk och Swensk. Enahanda slagh Cinober war fordomdags itt naturlighit och sielfft wäxande Mineralisk ting / i Græckeland / som hadhe samma krafft medh Hæmatite eller Blodhsteen / och war så sälsampt och lijtet i Dioscoridis tijdh / at näppligha the förnemlighe Målare ther aff hadhe til the besynnerligheste prydningar i theras målerij. Thet Andra gemeena warder giordt aff samma bränd Sulphure vivo och Argento vivo, och bör icke taghas för thet rätta the Grekers Cinnabari. Serapio lib. Aggreg. cap. Asrech. sägher / at man gör Synober aff Bly när man thet bränner. Man gör thet och aff Blyhwitt / när man thet på Eelden så bränner som Bly / så warder thet rödt / som Auripigment, eller Sandaracha. Somlighe kalla Synober Sandyx.

Dioſcorides ſågher/ at Synobers krafft år lijka ſom Hæmatbitis. Thet år warmt och tort i then andra grad/ och ſtoppar måchteligha/ therfòre ſtillar thet Blodhflyande. Synober år och gott fòr brand/ och onda blemor och bòldar. Thz tienar ock i alle Plåſter och Salfwor. Medh Synober och Terpentin i Wax / beredher man Signete wax. Huru Synober i målerij hålſt medh Oliofårgo brukat warder / til een liuſligh fårgho/ år godhe Målare wål kunnogt.

Then Tredie Book.
LITHOGRAPHIA.
Om Steenars Beſkrifwelſe
Cap. I.

STeenar åre Mineraler/ ſom ſammanlòpa aff en torr Jordeſk Exhalation, ſom medh någhon fuchtigh kleemachtigheet ſammanbundin warder igenom wårmens warckande och kòldens coagulation och then infòdde mineraliſke krafften. Theſſe / ſåſom och andre brake och mòre Jord; wåxter kan man icke råkna ibland Metaller : Ty the een ſwagh Quickſòlfwers och Swafwels beblandning i ſigh hafwa.

Och

Och såsom Metallerne låta sigh smälta aff Eeld/ hambra och vthräckia: Så kunna wäl en part Steenar smältas medh Eeld/ eller medh andre ting igenom heemligh Chymisk konst. Men the kunna icke vthsmijdhas medh Hamrar.

Och äre Steenar antingen Edle och Dyrbare/ eller Gemeene och Oedle/ som doch hafwa märckelighe kraffter.

Edlesteenar/ Gemmæ, äre Jordeske mineraler/ som sammanlöpa igenom en synnerlig Himmelens influentz och wärckande/ och aff then mineraliske krafften/ aff een subtiligh och grann Materie/ och torr Jordesk exhalation, medh een klemachtigh fuchtigheetz beblandning/ och äre sköne och deyielighe/ och hafwa i sigh märckelighe kraffter och dygder.

Plinius, lib. 37. c. 10. Scaliger, Albertus M. och flere vpräkna en stoor hoop aff them.

Edelsteenar äre antingen Edlare/eller mindre Edle. Och the warda tagne/ antingen aff Jorden/ eller aff Watnet/ eller aff Jordz och Watudiwr. Om the Edlaste wil man här först förhandla/ widh ock så hwilke S. Johannes i Vppenbarelsen lijknar then helghe Stadhens deelar. Och äre thesse 45. the Edleste/ Adamas, Jaspis, Saphyrus, Hiacynthus, Carbunculus, Smaragdus, Amethystus, Prassius,

Calcedonius, Sardius, Sardonyx, Onyx, Chrysolithus, Beryllus, Topazius, Chrysopasus, Granatus, Orphanus, Turchois, Palagius, Rubinus, Chrysolectrus, Agathes, Hexacontalithus, Hexacolithus, Asterites, Corneolus, Helitropius, Selenites, Androdamanta, Callaica, Epistites, Lichenis, Opalus, Pantherus, Peridonius, Sandarisus, Unio, Iris, Zisaa.

Cap. II.

ADamus, Hager, Subedig Arabicè, En Demant eller Diamant. Serapio lib. Aggreg. c. Hager, sågher / at i thet Landskapet Corasconi ende / år itt Rewer benembd Mes, ther man hafwer funnit Demanter / skőne och stoore / och ther aff kallat them Demas. Han år klar som Jordsalt / och genomsichtig och glemmande / och somlighe aff them lijke glődande Jern / någhot bleekachtighare och mőrckare ån en Crystall / och then hårdaste ibland Metaller och Edlesteenar / så at man them medh honom skåra kan och probera. Och thet en part hafwa skrifwit / at man honom medh Jern och Hamrar icke bråckia kan / thet år emoot fõrfarenheeten / doch gõr man honom blõthare til at låta arbeta sigh / vthi en Bocks kõtt och blodh / som tilfõrenne hafwer åtit

åtit Petersilie/ och druckit Wijn. Medh Demantens sand och affspån polerar man icke allenast andre steenar/ vthan och honom sielff/ sedhan man medh Smerlsten thet groswesta affskurit hafwer. Han kan lijdha Eeld i någhra daghar/ som Gardanus sågher.

Somlighe Demanter wåra vthan Guld/ såsom then Indianiske/ hwilken fins stoor såsom itt Haselnött. J Arabien och i Cypren finnas the och stoore: Men the Arabiske åre hårdare och mörckare. Cardanus sågher/ at i hans tijdh år en funnen samman medh en Carbunkel/ reen och stoor som een Bööna/ hwilket sålsampt år. The Behmiske och Norlandz eller Lappiske Demanter finner man och tåmlighe stoore och klare/ men icke lijka hårde medh the Orientaliske. Somlighe wåra ibland/ eller vthi Guld/ och the åre fyrahanda slagh. Thet Första Cenchros, han år så stoor som itt Hirtzkorn. Then Andra Macedonicus, år så stoor/som itt Curbitz fröö. Then Tredie Cyprius, hafwer Kopparfårgho. Then Fierde Syderites, hafwer Jernfårgho/ doch alle skijnachtighe. Och thesse tw sidste åre the ringaste. Wiltu probera en Demant/ så see om tu kant medh honom klart skrifwa i itt glaaß. Ty jw båttre/ theß hårdare år han/ och hafwer i sigh theß större krafffter. Then rödhachtighe och otaᵹ

te är odughligh : Then som är tåth och hård/ han är bättre. Han är kall och torr i then 4. grad. När man gnijdher honom / så dragher han stråå och agnar til sigh. Han förtagher krafften ifrån en Segelsteen / at han icke kan dragha Jern / om han ligger hoos honom. Men han får sijn båsta krafft / om man honom fattar i Guld/ Sölfwer eller Ståhl. Demanten förtagher nattfruchtan/ ty måste han jw stilla then swarta bilem eller Melancholiam / och styrckia Siälen/ och the lijffachtighe Andär / som gå ifrån hiertat. Och råddhoghan kommer aff hiertat. Han sägs göra honom olyckſam / som bår honom hoos sigh. Ty han hafwer sigh lijka emoot Hughen och Siälen/ som Solen emoot Öghat / hwilken snarare fördärfwar Synen än hon henne vplyser / som Cardanus här om talar. När man honom binder wedh then wenstra Sijdhona / är han godh för Fiender/ Kijff och Tråtor/Raserij/ och Maraquaff. Thenne steen rensar onde Kinbackar och Tänder : Och fördrijfwer onda Drömer / och Förgifft / och gör thet vppenbart hoos Menniskian : Ty han fuchtar sigh och swettas/ther Förgifft förhanden är. Han stillar Månat rensande/ them som besatte äre/ eller elies äre Vrsinnighe/ når man sätter Ringen them för Munnen.

Cap. III.

Cap. III.

JAspis, är en skön Edelsteen/ aff mångahanda slagh och åthskillighe färghor/ fleere än Dioscorides beskrifwer. En part meena the skola wara tijohanda slagh. Itt slagh hafwer een tiock blå färgho. Thet Andra grön/ lijka som medh Miölck öfwergutin. Then Tredie purpurfärgat/ som fins i Phrygia. Somlighe finnas Rosenfärghade/ och lijka som medh blommar besprångda/ som taghas i thet berghet Ida i diupe Kulor. Somlighe purpurfärghade emoot himmelsblått/ sådana som finnas i Cappadocia. Somlighe swartbrwne. En part hafwa lefwerfärgho/ och om the finnas henne höghre hafwandes/ så äre the lijka som medh swartachtighe rånder öfwerdragne. Somlighe finnas snöhwijte/ mz blånckiande pricker besprångde. Någhre äre på then ene sijdhan lijke en Jaspis, på then andra en Onyx, ty kallas thet slaghet Jasponyx. En part finnas/ som äre på then ene sijdhan purpurfärghade/ på then andra gröne/ och the skijna icke alt igenom/ vthan ther the äre gröne. Summa/ the äre mångahanda slagh. Thet bästa slaghet/ är then som är grön/ lijka som medh blodz droppar beståncki/och han hafwer sin bästa krafft/när han warder infattat i Sölfwer. När man hän-

ger honom in moot Magan styrcker han honom. Han fördrijfwer ock så Okyskheet / och Spökerij / gör Menniskian försichtigh / och ståller allahanda Blodhgång / når man honom bår hoos sigh. Han bewarar Fostret / och hielper födhelsen fram i födztijdhen / fördåmper Okyskheet / fördrijfwer Skålfwo och Watusoot ifrån then / som honom kyskeligha hoos sigh bår. Såya och en part / at en Jaspis gör honom som honom bår tåckeligh hoos andra Menniskior / måchtigh och såker / om han medh någhre synnerlighe ord bliswer hångd på honom / thet Matthiolus ogillar. Iaspis stillar Blodhgång och Quinnors Menstruum, och förhindrar Afslongen / hoos then honom bår. Aristoteles sågher / at then hoos sigh hafwer en grön Iaspis, ther korß vthi år / han kan icke fördrunkna. Han hielper och til mootstånd emoot sijne Fiender.

Cap. IV.

SApphirus kommmer aff Österlanden / och aff Indien. Han warder och funnen aff thet Landskapet Hippodromio, hoos then Staden Podium, men han år icke så Edel. Han warder och funnen i Sirtio, ther aff honom en part kalla Sirtitem.

En Sapphir år then aldraskönaste Edelsteen / ty

ty han medh sijn himmelsblåa genomskijnande klara fårgho / och skeen / stoor Liufligheet medh sigh hafwer / åndoch at han i wårdet ringare år ån sköne Pårlor / Carbunkler Demanter och Smaragder. Han år then hårdeste steen / nåst Demanten / och then år båst vthi hwilken then blå fårgan winner / at han icke år förmyckit bleek. Han år kall i then förста grad / och tienar at båra hoos sigh för allahanda bråck / som kan komma på Huudhen / han fördrijfwer skabb och klådha / och låter icke anthracem wåxa i Pestilentie tijdh. Han gör en kysk och tuchtigh / och förhindrar swett. Han styrcker Kroppen / och gör en godh fårgha: Han emootstår then swartta bilem, och fördrijfwer honom / och samptlighen all fåfång Råddhoga / som ther medhfölier. Han förbåttrar Sedherna / och gör gudhelighe och rooligne / om man offta styrker Ögorna medh honom / bewarar han för Måßling: På samma såttet lenar han Anthraces. Man meenar och / at han skal hielpa Swartkonsten fort / huru thet skeer / kan man icke wål döma om / at en steen then krafften hafwa skal. Men seer man thet kan skee / så måste man troo förfarenheeten / som Cardanus sågher. Om en Sapphir warder i tre stunder sudhit i Guld / blifwer han som en Demant hård / hwijt och skijnande. Ther aff man seer / at

han aff en Jondeisk exhalation warder tingerat/ medhan han icke förre war så klaart och genomsichtigh: Ty kan han ock så emoot tagha en swart tinctur, thet andra steenar/ som Demanten lijke äre icke göra. En Sapphir indruckin emoot Scorpione sting/ hielper: Såsom och til inwårtes sååhrheet/ och söndrighe hinnor. Han förtagher thet som wil wäxa i öghorna/ Uvas och blemor. Han warder och brukat i the Läkedomar/ som tiena til hiertat/ och styrcker thet/ och lindrar then inwårtes hetan: Och i the Antidota som beredhas emoot Förgifft/ och Pestilentialiske affectioner. Dioscorides, Galenus. Cardan.

En Sapphir fördrijfwer Hufwudhwärck/ reenar öghorna/ och heelar Anthracem. Han styrcker heela Kroppen/ och låter Menniskian wara wäl til fridz/ gör henne innigh til Gudh och gudelighe Tankar/ och ställer hennes saak til thet bästa. En Sapphir wil medh all flijt förwarat warda i kyskheet. Han fördrijfwer then gråseligha Siukdom Noli me tangere, men ther effter mister han sin färgho. The som umgå medh Swartkonst/ bruka honom myckit/ och hålla aff honom.

Hiacin-

Cap. V.

HYacinthus, Iacinthus corruptè, En Jacinth / är tweggiahanda slagh: Thet Ena är rödhachtigt medh Fiolsteen / och lijknar sigh wedh en Carbunkel / och förwandlar sigh strax aff Eelden / och finnes nåpligha större än een Linzärtt / och then är then bäste. The Jubilerare sälia offta en Etiopisk Granat för thènne. Then Andra hafwer een gol färgho / såsom Turckiske Någlikeblomar / eller thet gola i Ägget / men klar och genomskijnande. Han är dåyeligh / och kan icke låtzligha blifwa fördärfwat: Ty han är någhot hårdare än en Corneol, men icke lijka krafftigh / sågher Cardanus. En part Jacinther äre eeldzgole / en part blåachtighe: Men then medh Fiolsteen är then bäste. Somlighe beskrifwa honom hwijt / och säya / at han i mörkret är bleek och mörkachtigh som Moln / i dagsliuset klaar. Han är kall i then första grad / och torr / medh stoor hårdheet / och hans kallheet känner man når man honom tagher i Munnen.

Dioscorides sägher / at Hyacinther äre try slagh / och ibland them äre the Granather the bäste / som hoos Eelden skijna aldramåst röde. Albertus sägher / at Hyacinthus är tweggiahanda: Aquaticus är blå medh någhon hwijtheet

förmångd: Sapphirus är alt genom blå och genomskijnande/ vthan all hwijtheet.

En Hyacinth styrcker Menniskians lekamen. The hålla thet för fullsant/ at en Hyacinth håller en säker för Liungeeld/ och Pestilentie/ och om then som honom bär/ blifwer fångd medh Pestilentie/ mister han sitt steen/ och får een mörckare färgho. Han styrcker ock så hiertat/ om man antingen bär honom/eller dricker aff honom: Han gifwer rooligh Sömpn/och vphöyer en til åhra/ rijkedom och försichtigheet. Then samma krafft hafwer och then gola. Cardanus i then Booken de Ligaturis Physicis finner man om honom beskrifwit/ at om man honom bär på Halsen/ eller i en Ring på fingret/ så bewarar han en Färdeman för ondt/ och gör honom täckeligh och wälkommen i Härbergen. Han är och godh för förgifftigt Wäder. Han kommer Menniskian at sofwa för sin kallheet skull. Om Hyacintho Sapphirino sägher man i synnerheet/ at han är godh för Förgifft/ och gifwer Lycka och Rijkedom/ och gifwer Menniskian itt gott modh och gladt hierta. Serapio säghar/ at then som thenne Steen hoos sigh bär/ och tecknar sigh medh honom/ honom kan icke Åsekie slagh eller Liungeeld skadha göra.

Cap. VI.

Cap. VI.

PRassius, Albertus sägher/ at Prassius är Smaragden Pallas eller Modher. Han är grön til färghan / och warder i somlighe funnin medh hwijte/ i somlighe medh rödhe prickar besprängd. Är och itt slagh här aff medh guldprickar/som warder kallat Chrysoprassus,om hwilken i synnerheet i sitt eghit Rum talat blifwer.

Prassius hafwer Smaragdens och Iaspidis Dygd/ och stärcker Synen.

Cap. VII.

SMaragdus eller Smaraldus, är Edlare än flere andre Edlesteenar / doch är han icke selsam / vthan står nogh til at bekomma / som Albertus sägher. Han är grann i materien/ Jordesk/ hård och brak / och är kosteligh. The Scythiske hållas för the bäste/och thernäst the Schotske/ som man tagher aff Malmgrufwor/ och the äre ganska gröne och genomsichtighe/så at the ofta thet omstandande Wädret och the näste ting igenom sin gröna glantz låta see gröne. The som näst thesse äre/och taghas aff Peru och S. Martha i Jndien / äre hårdare / liufflighe / och hafwa icke så alldeles högh färgho / vthan äre bleekare och meera genomsichtighe. Thet Tredie slaghet/

aff

aff West Indien är hårdare än the förre / men icke wäl liuse och genomsichtighe / ty synes the om natten skönare. Somlighe Smaragder äre fulle medh fläckiar / somlighe en Calcedonier lijke / at the medh honom förmångde äre. Hwarföre twijfla en part höghlärde och wälförfarne män / om the alle äre Smaragder / och hafwa samma krafter. Ty Cardanus sägher sigh hafwa en gång fått en Prals, som närmare kom til Smaragden / än the Peruwianiske och S. Marthæ Smaragder. The aff Peru äre sällan vthan fläcker och lythe / och måsteparten hafwa the een mörck och otäck färgho / och somlighe äre swartachtighe / hwilket förtagher them all skönheet. En part meena / at the sköneste Smaragder warda fundne i en Grijps Nåste / the them medh flijt förwara. Inge Edlesteenar bär man tryggelighare än Smaragder / Sapphirer och Hyacinther. Men Smaragden warder lätzligha bräkt ändoch at han dyr är. Ty när een Jungfrw mister sin mödhom / eller någhor hafwer Smaragder hoos sigh / när han drijfwer okyskheet / så brista the sönder. Hwarföre älska the kyskheet / och behålla en Menniskia kysk / och warder förthenskul kallat Castus. Smaragden fördrijfwer fallande Soot / och Hufwudhyran / och styrcker Minnet. När man håller Smaragden vnder

Tun=

Tungonne/ tå spåker han Synsens affecter, och vpwåcker en til at spå och föresäyia tilkommande ting. Han är och Synen myckit nyttigh/ och gifwer hiertans affecter een lustigheet/ och kärleek til Studia. Han år them Spetålskom godh/ när han aff them burin warder/ och meera/ när han blifwer indruckin. Han står och emoot allahanda Förgifft/ och tienar myckit them som hafwa Blodhgäng. Han fördrijfwer fåfäng råddhoga och förskräckelse/ som man meenar skee aff onda Andar. Han beweker til godhe sedher/ och förökar hans Äghodelar som honom bär. Cardan. Alber Mag. En Smaragd lagd i dryck är godh för dödhligh Förgifft/ och förgifftighe Diwrs bett och styng.

Smaragdz pulfwer intaghit/ til 8. biuggkorn swårt/ hielper honom som förgifwin är/ förra än sigh Förgifftet hafwer satt/ ifrå Dödhen/ och låter hwarken håår eller huudh falla aff. Then som offta seer på en Smaragd / thet bewarar hans Syn för mångahanda siuklighit infalle/ och håller them helbregda. Om then förgifftighe Ormen Thirus får see en Smaragd/ så skulle hans ögohon försmälta och falla honom vth. Dioscorides sägher/ at then Smaragden hoos sigh bär/ honom förmerar han hans Rijkedom/ och gör honom lyckesam i all ting/ lustigh/ och i all

weder=

wederwårdigheet är han honom lijk en Patron: Han är ock så godh för Epileuciam, thet är fallande Sooth.

Cap. VIII.

AMethystus, är en skön Edelsteen Hyacinthen lijk/ men medh Purpurfårgho/ i Fiolfårgho förblandat/ nästan såsom een Rosos fårgho/ ganska täckeligh / och så när lijka hård medh Crystallen/ medh hwilken han och fins / och then som ibland honom finnes hwijt/kan man icke wäl åthskilia ifrån en Crystall.

Thet warder fem slags Amethyster råknat. Itt slagh kommer aff Indien/ medh purpurfiolfårgho/ och the hålla ibland alle purpur Edlesteenar Förstendömet/ och äre the ypperste. Somlighe komma aff Arabia Petræa, emoot Syriæ Landzendar. Somlighe aff Armenien / och aff Galacien. Somlighe aff Egypten. Somlighe aff Thracien och Ciprien / och the äre the slemmeste och ringeste. Är och itt slagh Amethister/ som hafwa een sådhanna fårgo / som en droppa aff rödt Wijn / thet medh watn är förblandat och corrumperat, och the äre godhe at arbeta.

Aristoteles, sägher/ at en Amethyst lagd på een drucken Menniskios Nasa/ förtager Wijnes krafft och druckenheet/ och gör then Menni-

skia

skia sund aff tilfallande krankheet. Thet samma stadhfäster och Arnoldus. Han fördrijfwer ock så onda Tankar aff Menniskiorna / gifwer gott Förstånd / och skärper Minnet / och minskar Sömpnen / ther medh at han vthdrijfwer tiocke Vapores aff Hufwudet. Han gör en still och wakan / och når man twåttar aff honom gör han fruchtsam: Och man meenar at han står emoot Förgifft. Cardanus.

Cap. IX.

CArbunculus, eller Rubinus, år en Edelsteen / som långe står emoot Eeld / och år en edlaste och dyrbaraste Steen ibland alle andre / Ty han skijner som en Eeld / och meera om Natten än om Daghen. Arnoldus sägher / at Carbunklen år en rödh steen / och skijner om Natten som itt glödande kohl / eller Eeld. Och ändoch at i månge finnas een liustigh fiolfårgho / år thet dochlijkwål itt lyte / och minskar Stenens wårde.

Carbunklen år tweggiahanda slagh förvthan Granaten och Balasium, som och åre honom skylde: Nemligha then Orientaliske / som och år tweggiahanda slags / aff hwilke the båste / når han blifwer medh watn begutin / skijn om Natten som en Eeld / och han kallas medh rätta Carbunkel / och på Grekisko Pyropus, aff sitt Eeldsteen:

skeen: The Andre äre Carbunculi fœminæ, eller Hon / som man kalla plåghar. Thet andra slaghet kallas Rubith eller Rubin, och Spinela, och then hafwer een liufligh fårgho / men han är lijten/och thet slaghet hafwer åthskillig hårdheet / doch stijgha en part aff them någhot når til en rått Carbunkels hårdheet/som någhot är mindre ån Sapphyrens. Thet Tredrie slaghet år then Tyska Rubinen / hwilken år wål hård / men mörkachtigh / och näpligh större i sitt skeen än een Ärtt/och the Jubilerare göra honom än tå mindre/ at han theß båttre skijna skal. Wedh Kexholm warder ock så en Rubin funnen / hård och mörckachtigh / vthi hwilken sielfwa skeenet måchta klart är. Och är här til mårckiande/ at hwar och en hård Steen skår en blöthare / och en Crystall/ om han är hwaß/ skår Glaset. En Rubin/ om han warder gnijdhin på Hwdhen / dragher hååret vth/ såsom en Magnet Jernet.

Carbunklen warder förfalskat medh Sandaracha, eller rödt brändt Auripigment, och så gifwer man enom in Förgifft för Låkedom. The Oåchte kånner man / om man såtter någhon fårgho emellan them: Såsom om man såtter snedt en hwijt Carbunkel vnder en Crystall / och håller minium eller Cinnober emellan them / ty the kunna icke aff sneedh tagha til sigh fårghon.

Car=

Carbunklens dygd är / at stilla skörachtigheet/ och stå emoot Förgifft / hälst när man indricker hans pulswer: Item hålla Kroppen wedh sundheet/ och förtagha onde Tanckar: Ty han styrcker then lijffachtighe Andan. Ther vthöfwer gör han en quick/ lustigh och lyckesam. Cardanus.

Rubinen bewarar en för onda Drömar / och vpklarar öghon / som aff Solenne förmörckade äre/ när man them ther medh bestryker.

Cap. X.

CAlcedonius eller Carcedonius är Carbunklen lijk / och skijn som een Stierna/ en liwß och skön Edelsteen. Man meenar at han skal wåxa i Aethyopien / och skijna som en Eeld/ och doch wara i färghone bleekachtigh / så at han hafwer een medhelfärgho emellan Hyacinthen och Beryllen. En Calcedonier fördrijfwer bedröfwelse och fruchtan.

Cap. XI.

BAlagius eller Balalius, är en rödh Edelsteen skijnande som en Carbunkel / hwilken han och skyld är. The meena / at han skal wara Hwset eller Skalet til Carbunkelen / vthi hwilket han wåxer. Ty han och hafwer Carbunkelens krafft / doch ofullkomlighare. Hwarföre

Hwarföre achtas han wara een Hon/ eller quinkön til Carbunkelen. Och är thz klart tilseende/ at Balagius är een Yta/ och Carbunkelen Kernan.

Cap. XII.

BErillus, Helinandus Chron. lib. 10. sågher at Berillen hafwer een fiolfärgho/ och somlighe sådhan färgho som Siöwatn. Arnoldus sågher at Berillen hafwer een bleek färgho som watn/ och är sexkantigh/ och är niyohanda slagh/ men then som måst faller in på bleekt/ han är bäst.

Isodorus sågher/ at Berillen warder funnin i Indien/ och är grön som en Smaragd/ men någhot klarare. The Indianer skåra och polera honom sexkantigh/ at han aff kanternas wederskijn theß bättre skijna skal/ når man honom annorledes polerar/ så hafwer han inthet skeen.

Huba sågher/ at Berillen styrcker kärleken emellan them som äre begifne i Echtenskap: Och at han vphöyer then som honom bär/ och om man håller honom härdt i then höghra handen/ bränner han henne. Om man lägger thenne Steen i watn och dricker ther aff/ är thet gott för then som hafwer siuke öghon/ och til flere andre krankheter. Han är och godh för fahra aff fiender/ och heelar the siuka rinnande öghon.

Cap. XIII.

GRanatus warder så kallat/ at han skijn/och är lijk en Granatåpels kårna. Han är och itt Carbunkels slagh/ rödh och skijnande/ men mörkare än en Carbunkel. När man sätter honom in på swart grund/ tå skijner han theß båttre. Cardanus gör tweggiahanda slagh/ then ena Spanisk/ then andra Orientalisk. Then Spaniske hafwer een mörck färgho/men om han är stoor och klar/ så skijner han som en Eeldzloghe. Men then Ethiopiske/ som Jubilerare kalla Sorianam är myckit skönare/ och hafwer en tiockare eller tåthare substantz/ och är Hyacinthen nåstan lijk i färghone/ så at man them icke wål från hwar annan åthskilia kan / men han blåncker icke som then förre. The Spaniske eller Occidentaliske kunna långe fördragha Eelden/ och blifwa oskadde.

Granaten är kall och torr aff Naturen. Om man bår en Granat på Halsen / eller dricker aff honom / frögdar han Menniskians hierta / och fördrijfwer bedröfwelse. Men såsom han år godh til itt/ så är han til annat skadeligh. Ty han förtagher sömpnen / hwilket år aff Eeldz eller Jordz natur. Han styrcker hiertat och skadhar hiernan. Han röhrer blodhen i Menniskian/

och gör henne wredh. Then Ethiopiske är i the effecter icke lijka krafftigh/ som Card. sägher.

Cap. XIV.

SArda eller Sardius, är en gemeen Edelsteen/ och är först funnen i Sardis i Grekeland/ ther aff han sitt Nampn bekommit hafwer. Han är mörkrödh eller brwn / och icke genomskijnande/ och somlighe i färghone lijke en Prassio, somlighe medh gol hornfärgho. Widh Babylonien är thz bästa slagh funnit in i hårde Bergsteenar / ther igenom Metllaerne såiyas hafwa affslaghit i Persien. Han warder och funnen i Ephyra och Asso. J Jndien fins tweggiahanda slagh / En rödh: Then Andra synes wara / som han wore feetachtigh / och kallas Demius: Then Tredie är besprängd lijka som medh Sölfwer ådror. The Jndianiske äre genomskijnande / The Arabiske äre gröfre. The warda och fundne widh Leucada i Epyro, och i Egypten / och thenne hafwer i sigh Guldådror. The som äre Han skijna klarare / och Hon är feetare och mörckare. The gamble hafwa ingen Edelsteen meera brukat och affhållit/ än en Sard.

När man bär hoos sigh en Sard/frögdar han Sinnet / fördrijfwer onda Drömer / skärper Minnet / och stillar Blodhen. Och ther medh yp=

vpwäcker och hielper han en / at öfwerwinna sin Mootståndare i Rättegånger / och förmeerar Rijkedomar. Plinus och Cardanus. En Sard dragher Trädh til sigh lijka som Magneten Jernet / och håller thet så hårdt wedh sigh / at man måste skära ifrån honom. Albertus sägher / at han vpwäcker Menniskian til Lust / och gör skarpt Minne / och förtagher Onichium sijn krafft.

Cap. XV.

SArdonix, eller Sardonis, är en sammansatt Steen / aff Sardio och Onice. Thet han rödh är / hafwer han aff Sardio, och mörkhwijt / som en Nägle på Fingren / aff Onice. Sardonis warder måst funnen i Indien och Arabien / och är femhanda slagh / effter färghans åthskilligheet.

Albertus sägher / at thenne Steen håller Menniskian wedh Kyskheet / och fördrifwer Okyskheet. Han gör och Menniskian tuchtigh och sedigh.

Cap. XVI.

ONix, är en Edelsteen / som hafwer färgho lijka som Näglen på Fingren. Och meena enpart / at han skal wära aff then Kådha / som löper aff thet Trädh Onica; som aff Sole-

nes heta warder förwandlat i en Steen/ ther aff han och nämpnes. Ty luchtar Röken aff honom wål/ når man honom lägger i Eelden. Han sägs wara femhanda slagh/ för then åthskilligh färgho och ådror / som then ena hafwer för then andra. Thet gemeenesta slaghet är swart / medh hwijte streck förmångdt / och thet kommer aff Indien och Arabien. Och meena en part at man thenne Steen kan intrångia i ögat/ vthan någon skada.

Albertus säger/ at Onyx vpwäcker Sorg/ Olust/ Bedröfwelse/ och gråselighe Phantasijer i Sömpnen / och förmerar Kijff / Owilia och Förtreet.

Cap. XVII.

TOpazius, eller Topazion warder så kallat aff then Öön Topasis, ther han allförst är funnen. Och han är en klar genomskijnande Steen/ som en Demant/ men golachtigh. Han är tweggia slags : Then Ene hafwer guldfärgho/och han är then Edleste. Then Andra är lijka som han wore medh Saffran färghat. Han hafwer then Natur i sigh / at när man honom slåpper i siudhande Watn / så wänder thet igen at siudha och blifwer kalt. Albertus sägher; Thet är försökt i wår tijdh/ at en ladhe en Topad i siudhande watn / och stack ther effter sijn hand

i watnet/

i watnet/ och drogh henne oskadd igen vth. När man håller honom fram i högra handen emoot Solen / så gifwer han ifrå sigh Eeldz strålar / så at en må sigh ther öfwer förvndra / som thet seer. Topazion är godh för then siukdom Emoptoica och Lupatica, Then honom bår wedh sin wenstra Arm/ han fruchtar sigh inthet. Han beskärmar ock så Fruchten på Marcken för Haghel och skadelighe Diwr. Aristoteles sägher / at Topazion lagd på onde Såår / fördrijfwer theras flytande. Han hafwer och macht til at förtagha Wredhe och Okyskheet.

Cap. XVIII.

CHrysoprassus, eller Chrysopassius är en kosteligh Edelsteen / som sällan warder funnin. Han tags i Indien och Ethiopien/som Albertus sägher/ och är grön som Hwßlööks safft/ medh Guldpricker besprångd / ther aff han sitt nampn hafwer. Han hafwer samma Dygder som Prassius, effter Alberti meening. Han skijner om Natten som een Stierna/ och icke om Daghen eller wedh Liwset / lijka som en part gammalt förrutit trää/ aff Eek eller Aal.

Cap. XIX.

CRysolithus eller Crisolansis är en ganska

klar Steen/ Gullet lijk / som Dioscorides såghér. Isidorus sågher / at Crisolansis år en Steen som år nåmbd effter Gullet och Elden/ ty han om Daghen skijner såsom Guld / och om Natten såsom Eeld / och warder funnin i Ethiopien. Elden öfwerwinner och förtårer honom/ therföre warder sagdt om honom / at han fruchtar Elden. Dioscorides sågher/ at Crysolythus lagdt til Guldspån / tienar emoot Nattfruchtan och Råddhoghe. Albertus skrifwer/ at Chrysolithen hielper the siuke / som brysttrånge åre / och icke wål kunna andas / når man gifwer them in hans pulfwer. Når man såtter honom i Guld och bår hoos sigh / fördrijfwer han allahanda Melancholij/Phantasij och Spökelse/ och förtagher fåwitzsko och gifwer igen wijßheet.

Ermistion, år och en skön Steen / Gullet lijk / och skijnande som en Eeld / som Isidorus sågher. Filaterus år en Steen/ som hafwer samma dygd medh Chrysolithen.

Cap. XX.

CRysocolla år som Isidorus sågher / en Edelsteen / som warder funnin i Indien ther Myrorna dragha Guld vth aff Jorden/och han år lijk Guld/ och hafwer i sigh samma natur som Magneten/ men han förwarar Gullet.

Cap. XXI.

Cap. XXI.

ORphanus är en selsam Edelsteen / som ingeståådes funnin warder/vthan allenast i the Romerske Käysares Krono. Han åa ganskr klar och genomskijnande i färghone / lijk itt vthwaldt och klart rödt Wijn/ och the säya/at han fordomdags hafwer skijnat om Nattetijdhen / men nu skijner han icke i mörckret. Evax säghet/ at Orphanus är en Steen som tienar til Kouungsligh åhre.

Cap. XXII.

TOrchois, Turchos / är en Edelsteen / som så warder kallat aff Landet ther han tags/ och han är en blå Steen / som lehner sigh in på hwitt / lijka som man blandade Miölk i blå färgho/och Miölken thet blåa öfwerwunne och ther igenom skijnte / som Albertus och Arnoldus honom beskrifwa.

Thenne Steen styrcker Synen / och bewarar Menniskian för onde vthwärtes Anfall/ och gör then Menniskia lustigh som honom bär / och vpfriskar hiertat.

Cap. XXIII.

AGathes, Achates, eller Agapis, en Agath är en Edelsteen medh mångahanda färghor/ effter

effter som han år mångahanda slags/ skijnande/ såsom i honom wore alle Edelsteenars fårghor församblade. Aff Dioscoride warder han beskrifwin medh itt Leyons fårgho. Isaac Beniamin sägher / at Agathen år swart medh hwijte Streck förmångdt. Thet tredie slaghet år lijkt Coraller. Thet fierde warder funnit på then Öön Creta, och häfwer Saffranrödhe streck vthi swart. Thet fempte tags i Indien / och hafwer i sigh mångahanda fårghor beblandat/ och år all öfwer/lijka som beslånkt medh blodzdroppar/ och thenne år then båste.

Agathen står emoot Förgifft / hwarföre tienar han emoot Scorpions styng och Ormabett/ om man gifwer hans pulfwer in medh Wijn/ eller stryker Såäret medh honom/ som Dioscorides lårer. Then honom hoos sigh bår/ honom gifwer han Försichtigheet / Wijßheet och Wåltaligheet/ och gör honom kår och behageligh hoos androm. Then Cretiske Agath / gifwer macht at öfwerwinna fahrligheet/ och styrcker Menniskians hierta.

Cap. XXIV.

COrneolus, en Corneol / år en rödh Steen som Minium, någhot mörckare / och når han blifwer polerat / så blåncker han fast: Och

man

man finner honom gemeent moot Reenström. En part meena / at Israels barn i Öknena giorde aff thenne steenar sijne Affgudhar / och arbetade them så behåndigt och subtiligt / at nåpligha någhon thet them efftergöra kunde.

Thenne Steen stillar Blodhlopp / och Quinfolks menstruum, och Fijkböldars flytande / som kallas Fluxus hemorrhoidarum. Han stillar och Menniskiors wredhe / som en part mena. Serapio sågher / at når man såtter en Corneol i Guld och bår honom hoos sigh / så förtagher han Wredhe / och hielper theras Saak för råtta vth til en godh ende. När man medh thenne Steen rijfwer Tånderna / så fördrijfwer han slemen aff them / och gör them hwijte och sköne.

Cap. XXV.

HExacontalithus år en Edelsteen / som hafwer i sigh 60. andre Edelsteenars fårgor / sin emellan förmångde / som Isidorus och Arnoldus om honom skrifwa / och ther aff hafwer han fått sitt Nampn.

Han hafwer then Art / at han kommer ögharna til at båfwa.

Cap. XXVI.

HExacolithus, år en Steen aff mångahan-

da fårgho/som Albertus såger. Och han år aff Naturen week görande all hårdheet och sulme på Kroppen/ som the förfarne Medici witna.

Cap. XXVII.

ASterites eller Aſtrion, år en hård Edelsteen/ i fårghon ſkijnande som en Cryſtall/ som hafwer i sigh beslutit itt Liwß ſkijnande som een Stierna/ thet ther hafwer vth ifrån sigh strålar eller strijmor såsom Solen/ ther aff han och nåmbd warder en Stierne steen. Han warder funnin i Indien/ som Iſidorus sågher/och i thet landet Carmania, och warder ther kallat Aſtrips, eller Aſteria, eller Aſterites, och hafwer ſkeen som en Cryſtall/ sågher Plinius.

Cap. XXVIII.

HElitropius eller Helitropia, år en mörkgrön Steen/ medh rödhe ådror igenom/ och beſtånckt medh gola ſtiernor/ som Iſidorus sågher. Ariſtoteles ſkrifwer om honom/ at om man håller honom ofwan för watnet/ tå drager han thet vp til sigh såsom een Dimbe. J then Book De naturis rerum år ſkrifwit/ at om man lägger Helitropia i itt Faat fult medh watn emoot Solen/ tå warder hon rödh/ såsom vthi Eclypſi eller Förmörckelſen. Then thenne

Steen hoos sigh bär/han bifwer myckit gammal. Thenne Steen förstoppar och Blodhgång / och förtagher Förgifft. Han tienar och emoot Bedrägherij.

Cap. XXIX.

SElenites, eller Lapis Lunæ Latinè, Månesteen / är en Edelsteen aff Persien / eller Arabien/ hwijt klaar och genomskijnande som en Jaspis, som hafwer i sigh Månens belete / om Natten/och tagher aff och til medh Månen/som Dioscorides, Isidorus och Arnoldus tilkänna gifwa.

Fins och itt slagh här aff/ som bränner Kroppen lijka som Nässlor / och Eelden kan honom icke öfwerwinna. Quinfolk bruka Solenitem til Amuleta. När man thenne Steen binder wed fruchtbare Trä/ blifwa the fruchtsamme. Man gifwer honom i dryck åth them som hafwa fallande Sooth. Om en stuk bär honom hoos sigh/ hielper han honom til Helsan igen. Then honom bär i Munnen / han kan säiya om tilkommande ting. Han gifwer ock så godh Eendrächtigheet.

Än warder enahanda Lapis Lunæ, som och kallas Aphroselinum, aff Dioscoride, Avicenna och Plinio beskrefwen / hwilken ändoch han icke hörer til Edelste steenar/wil man honom

doch-

dochlijkwål och hår beskrifwa medhan och han år en Månesteen/ och medh Månen een öfwerenskommelse hafwer. Dioscorides såger/ Aphroselinum år then Steen/ som Avicenna kallar Lapis Lunæ, hwilken han menar allenast i Egypten funnin/ och dyrbar achtat warda. Och skrifwer så Plinius som han/ at han altså wåreкat warder. När Himmelsdaggen i Månskijnet faller på Jordena/ blifwer thet coagulerat eller sammanlupit lijka som itt Bråkeguld eller Berg glaaß/ som kallas Specularis, och sedhan wijdhare wårckat och hårdt giordt til en Steen/ och then år then båste som år hwijt och klaar.

När man honom intager i dryck/ år han godh för allahanda Hufwudkrankheet. Thz år och gott intaghit aff Caphalargicis och Epileuticis.

Cap. XXX.

Lichinis år en aff the skijnande Edelsteenar/ och warder mångeſtådhes taghen/men then båste i Indien. Han hafwer/ som Helinandus sågher/een purpurfårgho/ och skijner som een Lucerna. Och når man i Soleskijnet gör honom warm medh fingren / så dragher han til smol och agnar. En part meena/at han skal wara itt slagh aff Carbunkelen. Han låter sigh icke wål skåra eller grafwa/ men om han vnderstundom graf-

win warder / och man någhot ther vthi trycker / gifwer han thet icke reent ifrån sigh.

Cap. XXXI.

ANtracites, år och en aff the skijnande Edelsteenår / och hafwer een Eeldzfårgho som en Carbunkel / och een blånckiande Ådro går rundt omkring houom / sågher Isidorus.

Cap. XXXII.

ANdrodamanta hafwer een blånckiande sölff fårgho / och år hård som Demanten / och fyrkantigh som en Terning / som Isidorus och Albertus skrifwa. Och han wåxer i Rödahaafwet. Han synes hafwa fått sitt nampn ther aff / at han stillar och spåcker all Wredhe och Haat.

Han år godh för Wredhe och Bitterheet / och fördrijfwer hiertans Tungheet och Olust.

Cap. XXXIII.

CAllaica år en bleekgrön Edelsteen / ganska skön och lustigh / och edel som Guld / och han wåxer i India och i Tyskland vthi Steenklippor.

Cap. XXXIV.

EPistites, år en skijnande Steen rödh aff får-

ghone / och faller i thet Landskapet Conymbo, som Dioscorides och Arnoldus beskrifwa. Han hafwer then natur / at om man honom släpper in i en siudanda Grytho / så wänder hon strax igen at siudha : Och när han warder hållen emoot Solen / så gifwer han ifrån sigh Eeldzstrijmor.

Then honom bär wedh sin wenstra Arm / han achtar icke sijne fiender. När man honom bär wedh hiertat / så bewarar han Menniskian för wilde och förgifftighe Diwrs anfächtning.

Cap. XXXV.

OPalus, är en Edelsteen / som i sigh hafwer månge Edelsteenars färgho / såsom Carbunkelens / Amathystens / Smaragdens / och kallas så aff thet Landskapet i Indien ther han wäxer. Han är så stoor som itt Nött.

Arnoldus sägher / at han är godh för allahanda ögnawärck och siukdom / när man honom bär hoos sigh. Han förklarar ock så then samma Menniskians syn / och förmörckar eller förblindar theras öghon som ther hoos stå.

Cap. XXXVI.

PAntherus är en Edelsteen aff månge färghor / somlighe swarte / somlighe gröne / somlighe

lighe rödhe / somlighe bleeke / somlighe purpurfärghade / och en part rosenfärghade / och sprekloте / aff alle thesse färghor sin emellan beblandade / så som itt Pantherdiwr / ther aff han nämbd warder. Han warder funnin i Indien. Then honom beskodhar om Morgonen tå Solen vpgår / han warder dygdeligh / och alle ting gå honom effter sin wilia. Evax sägher / at han så månge dygder i sigh hafwer / som färghor.

Cap. XXXVII.

PEridonius, skijn i sijn färgho som en Eeld / som Albertus sägher. Man skal honom sachta fatta / elies bränner han. Än är itt annat slagh ther aff / som är lijkt en Crysolith / grönare aff färghone. Han tienar för then siukdom som kallas Artetica.

Cap. XXXVIII.

SAndarisus, eller Garamantites är en Edelsteen som fins i Indien / och hans färgho är / så som gyllene Stiernor sigh låte see i en skön Eeld / och jw täckare han är aff Stiernor / jw edlare och kosteligare är han.

Cap. XXXIX.

SAgda, är en Edelsteen lijk wedh en Prassius,

och han wåxer hoos the Chaldeer. Han hafwer så stoor krafft/at han dragher til sigh Trä och heele Skep/ så hårdt at man them ifrån honom icke skilia kan/ vthan medh huggande eller såghande.

Cap. XL.

LInio är en Edelsteen ifrån the Öyiar Capue, och warder så kallat aff sijn Edelheet och Dygd / ty han är vthan all fleck och streck så klaar och reen som en Jijß. Han hafwer then Art och Natur / at han sigh öpnar emoot Himmelsdaggen / then han tagher i sigh / och behåller så länge / som een Quinna sijn Frucht / hwilken i medeltijdh wåxer til en Steen / then han sedhan födher ifrån sigh/lijka som itt Foster/ och ther effter stänger sigh igen / så at inthet tekn ther til synes / at han sigh öpnat eller någhot ifrå sigh födt hafwer/ och öpnar sigh aldrigh sedhan meera.

Cap. XLI.

ZImemellazuri, är en Himmelsblå Edelsteen medh guldprickar besprångd. Han tienar för Melancholie siukdom / och fierdedags Skålfwor/ och för Sincopis, som kommer aff then Melancholiske fuchtigheet.

Och så myckit om the Edleste steenar/ som på Jordenne wåxa. Nu fölrer om the Oedlare och ringere.

Cap. XLII.

CRystallus, en Cristall/warder födt aff then reenaste wåtzsko / som i Jorden ligger förborghat / ther aff och flere Edelsteenar / såsom Demanten/Beryllen/Sapphyren och flere födde warda. Han wäxer vth aff stoore Berg såsom Jjßtåklar. Han warder och funnin i Steenberg och Metalle grufwor i Cypren/Spanien/ Tyskland/ Scytien / Norige/ Finland och Lappeland på the höghe Fiell / ther han wäxer aff stoor köld / som Albertus säghér / och thet man sielff see kan / aff långliggiande Snö på Fiellen. Han är och offta funnin på en slät Åker / och mz Årderbilden vpwändt aff Jorden/ som Matthiolus och Andernacus betygha. Thet klaara Venediske Glaaß som the gemeent kalla Cristalle glaaß är ingen Cristall.

Han är kall aff Naturen / och astringerer lijka som Gyps : Hwarföre gifwer man hans pulfwer in medh strångt Wijn dysentericis, eller them som hafwa Blodhgång/ såsom och för hwitt genomlopp/ som man elies kallar löst Lijff. Han förmerar Miölken / them som dija gifwa. Man gör och Cauterium eller brännejern/ för them som sky för hett Jern/ når någhot på Kroppen skal vpbrännas. Thet warder ock så een kosteligh

stteligh Olio giordt aff Crystall effter then Chimiske konsten/ som warder ingifwin för Stenen til itt halfft quintin medh Cardobenedicte watn : Och mz Mandelmiölk för miölk i Spenarna åth them som däggia Barn : Ändoch at man thet och medh hans pulfwer i lijka wicht som Olion medh Mandelmiölk eller medh Honing/ vthrätta kan/ som Matthiolus, Andernacus och Hortus Sanitatis lära.

Thet warder skrifwit om Crystallen/ at när man i en stoor törst håller honom vnder Tungan/ så fördrijfwer han Törsten.

Cap. XLIII.

CAranticas är en Steen som lijknas wedh Crystallen/ och the meena/ at han faller aff Molnet när thet dundrar. Han gifwer en sötan Sömpn. Han tienar och för all fahrligheet/ som är medh Tordön.

Cap. XLIV.

KAcabrates är i färghone lijk en Crystall/ som Albertus sägher. The skrifwa om honom/ at han gör Menniskian wältalande/ och gör henne achtat och wyrdat hoos andre. Han tienar och emoot Watusoot.

Cap. 45.

Cap. XLV.

GElacies eller Galacies, är en Steen som är Ijsen alldeles lijk / och oöfwerwindligh i sijn hårdheet som Demanten/ Albertus sägher: Gelacies är en Steen / som är altijdh kall/ och aldrigh warder warm. Doch meena en part/ at Elden fördrifwer aff honom hans kallheet.

Cap. XLVI.

ALbandina är en Edelsteen / som warder funnen medh Crystallen / och hafwer een Himmelfärgho / och han är icke gemeen. Han warder funnin i thet Landskapet Alabanda i Asien, som Isidorus menar. Arnoldus sä=gher/ at Alabandina skijner rödh och klaar/ så= som en Sardius. Hans Natur är/at vpreta/ å=stadh komma/ och förmeera Blodhgång. Man meenar / at han skal göra honom okänd / som ho=nom bär i handena.

Cap. XLVII.

DYadachos eller Dyacodos, är en Steen Beryllen lijk/men bleekare i färghone. Han hafwer sitt nampn aff Spökelse / ty the honom myckit bruka i Swartkonsten: Och när han warder kastat i watn/ så skeer ther myckit spöke=

rij i watnet/ och warder swarat til thet man omfrågar / som ther om skrifwit står in l. De Naturis rerum. När han kommer til en dödhan så mister han sijn krafft.

Thenne Steen är godh them som skälfwa/ och han förtagher all Förgifft.

Cap. XLVIII.

DRoselithus är en Steen aff mångahanda färgho/ når man honom håller för Eelden/ så begynner han at swettas.

Cap. XLIX.

ENidros, är en Steen/ som är Crystallen lijk/ och gifwer altijdh vnderligha watudropar aff sigh/lijka som een Watnkälla i honom inslutin wore/ ther aff han doch aldrigh blifwer mindre eller blöthare/ vthan lijka stoor och hård i sin substantz. Ther aff hafwer han fåt sitt namn/ lijka som then som watn i sigh hafwer. Barthol. Angl. meenar at han är then samme / som warder kallat Ydachites.

Om thenne Steens Natur förvndra sigh the Lärde höghelighen / och bekymbra sigh at vpsökia och ransaka Orsakerne til thenne selsamme ting. Ty medhan han altijdh flyter / så är Spörsmål/ hwij han icke blifwer blöthare och mindre til sin sub-

substantz / om thetta watnet aff hans eghen wa- relse sigh förorsoka skulle: Men om och then fuchtigheet aff vthwårtes til honom komma skul- le / ock så jämlighen vthflyta / så faller i spörsmål / huru thet watnet / som vthwårtes til honom kom- mer / icke skulle hindra / thet som aff inwårtes vth- flyter. Men ther til kan man inthet annat swa- ra / än at thet är then Steenens eghen form / och heemligha qualitet / lijka som i Magneten til at dragha til sigh Jern / och wånda sigh til wisse Werldzens kanter.

Cap. L.

EFestis är en Steen / som warder taghen in i Corinthien / och låter i sigh see itt emoot- ståndande tings Belete / som en Spegel. Om man lägger thenne Steen i itt hett watn / så gör han thet strax igen kalt. Om man honom håller emoot Solen / så vptänder han alle torre Mate- rier / som stå vnder hans skeen.

Cap. LI.

FLoginus eller Flongites, är en Edelsteen / som kommer aff Persien eller Egypten / och hafwer een färgha / som en brinnande Eeldzloga / som Plinius och Isidorus skrifwa. Om man medh thenne Steen bestryker ens Änne / gör thet honom sofwande.

Cap. LII.

MElochites år en grön Steen som Smaragden / men någhot mindre / och blöth / och icke genomskijnande. Somlighe kalla honom Meloniten, och han warder taghin i Arabien / som Albertus sågher / och Arnoldus. Then thenne Steen hoos sigh hafwer / han bewarar honom för onde fall: Och Barnen i Waggone / at them icke någhot ondt påkommer / som Evax sågher i sijn Lapidario.

Cap. LIII.

POntica, år en Edelsteen / som i sijn fårgho / år beståndt medh gyllene prickar och somlighe såsom medh Stiärnor: En part medh strek öfwerdragne.

Thenne Steen wil i Nöchterheet och Kyskheet wara burin.

Cap. LIV.

POndoros, år lijka som een Pårla ibland skijnande Stiernor / och åre i wårdet nåst Margariter eller dyre Pårlor.

Amandinus, år en Edelsteen aff mångahanda fårgho / som Albertus sågher. Och han förtagher allahanda Förgifft: Och hielper en til

at öfwerwinna sijne Fiender: Och gifwer honom förstånd på Drömar/ som honom hoos sigh bär.

Cap. LV.

ABsinthus är en Edelsteen medh glaaßfärgo/ igenom hwilken röde streck gå. Han hafwer samma kraffter/ som then steenen Abescarius, at när han blifwer heet giord/ så behåller han sin hetta i siw daghar/ eller längre. Han hafwer macht til at lösa Maghans hårdheet/ och fördrijfwa hans wärck/ när man honom intagher medh Ceroto, som Dioscorides sägher. Thenne Steen rotar ock så/ och förmerar Blodgång.

Cap. LVI.

ASbeston, är en Steen medh jernfårgho/ som Albertus skrifwer/ och han warder funnin i Arabien/ som Plinius anteknar/ eller i Arcadien/effter Isidori mening. Han hafwer i sigh en vnderligh Art och Natur/ at tå han blifwer en gång vptänd/ brinner han altijdh vthan återwändo/ och kan icke warda vthsläckt/ icke heller förtärdt/ther aff han sitt Nampn fått hafwer: Ty Asbeston märcker så myckit som ovthsläckelighit. Hwarföre hafwa Hedningarna thenne Steenen låtit jämligha brinna i theras Affgudha Clöster.

Cap. 57.

Cap. LVII.

MAgnes, Hagerabnantes Arabicè, en Magnet eller Segelsteen / är en kosteligh Steen / som finnes i Indien i itt Bergh / som Serapio sägher: Och när Skepen näghot när näkas samma Bergh / så warder alt thet Jern i Skepet är / Spijkar och annat / aff Skepet ryckt til Berghet. Albertus sägher / at Magneten myckit fins i thet Indianiske Haafwet / och förthenskul skal ther wara en fahrligh Seglatz. Ty byggia the Indianer alle theras Skep och Båthar medh Trädzhålar / vthan Jernspijkar. Han beskrifwer ock så Magneten medh jernfårgho / hwilket wäl sant är vth omkring honom / men in vthi är han blåachtigh som brutit Jern. Och then är then bäste som är Himmelsblå / tiock och icke myckit tung / och dragher krafftigt til sigh Jern.

Han hafwer krafft til at vthdrijfwa grofwa humores aff Kroppen / om man honom ingifwer medh Miödh til halffannan Scrupel swår. En part bränna Magneten / och sälia honom för Hæmatiten eller Blodhsteenen / som Dioscorides sägher. Serapio menar at Segelsteenen hafwer samma Dygder ochkraffter som Demanten. Then Magneten hoos sigh bär / han blif-

blifwer lustigh och wåltalande / som Dioscorides witnar. När man blandar hans pulfwer medh Wijn och Honing / thet man kallar Mellicratum, och dricker thet inn / laxerar och vthdrijfwer thet grofwe fuchtigheeter aff Lijfwet. För Watusoot / skal man och tagha itt halffe quintin aff thenna Steen medh Mulsa eller Honigwatn.

Albertus i sijn Lapidario skrifwer månge dygder om thenne Steen / och hafwer månge konster medh honom giordt.

Cap. LVIII.

LApis Lazuli, Cyaneus Grecè: Hager Alzenard Arabicè: Italicè Azuro Oltramarino, h.e. Cæruleum ultramarinum: Är en Himmelsblå steen medh Guldfläckiar / och warder funnin ibland Guld / Sölf / och Kopparådror. Then är then bäste / som fins i Guldgrwfwor ibland Guldmalmen / medh en tiock färgho / som hafwer i sigh guldprickar lijka som glittrande Stiernor / såsom then Stenen är / ther aff man gör blå färgho / slätt och icke hwaß / vthan sands och andra steenars förblandelse / then icke lätzliga går sönder / och är aff stoore stycken. Lazursten kan man länge behålla i sijn krafft. Men man skal achta sigh wäl / at man icke

icke tagher en Dåcht för en rått Lazur / hwilken Målare mågha bruka: Och at then råtte först blifwer wål twåttat och rensat / som Cadmia; och brändt som Chalcitis.

Han hafwer krafft at fördåmpa / och sachta vthåta eller förtåra. Han gör skorppo eller skorf / och vplöpande. Han vthrensar och purgerar Melancholiam / men han gör meera omaak ån Lapis Armenius, och han bör medh lijka wigdt som han ingifwas / nemligha til 1. quintin och en scrupel / meera eller mindre / effter Personens starckheet.

Han styrcker thens Syn som honom bår / och gör honom lustigh. Doch i synnerheet then stiernote gör en liustigh / lyckesam och rijk / som Dioscorides, Cardanus, och Medici Florentini thet betygha. Serapio sägher / at han gör en godh blodh i itt Barn / som honom hoos sigh hafwer / och fördrifwer ifrå thet all fruchtan.

Lazursten fördrijfwer Melancholien och all Phantasij wåldeliga / och gifwer een godh Roo. Lazurstens pulfwer strödt i Martor / fördrijfwer them. Han reenar Blodhen aff groff fuchtigheet.

Avicenna lib. de Virib Cordis sägher / at Larzursten nyttiat / styrcker hiertat / och drijfwer ther til godh Blodh.

Lazur-

Lazursten indruckin medh thet watn/ ther vthi Senetzbladh eller Fenekolfröö sudhit år / purgerar sachta : och fördrijfwer Quartanam, eller Fierdedags skälfwo.

Cap. LIX.

LApis Armenus eller Armenius, Italis Verdazuro, quæsi dicas Viride Cœruleum, år en Steen i fårghone blandat aff grönt och blått/ doch sin emellan någhot åthskilligh. Plinius cap. Lapis Armen. sågher / at han så år nämbd aff thet Landskapet Armenia/ och år bleek i fårghone någhot fallandes in på hwitt. En part säyia / at then båste Armenus hafwer een mörckgrön fårgho / bestånckt medh swartgröne fläckiar. Avicenna sågher i sijn andre Book/ at Armenus år fårghat medh Azulini fårgho / doch icke fullkomligha i Azuli fårgho. Han år icke synnerligh hård/ men een sandigh fuchtigheet år i honom. Målare och Fårghare bruka honom vnderstundom för Lazur. Ändoch then Orientaliske år then båste / dochlijkwål meena månge at then Tyske för honom bruka kan/ synnerligha then som år lått / blå i fårghone / jämpn och möhr. Men ther the honom icke hafwa / bruka the Lazuren i hans stadh. Hans dosis år lijka medh Lazuren.

Han purgerar måchteligha och vthan all ſkadha Bilem atram eller Melancholiam / ſom Johan. Meſue, och Alexander betygha / men han förorſakar vpkaſtning eller ſpyiande för thet Stofft / medh hwilket han förblandat är: Ty ſkal han wål twåttat warda / hwilket ſkeer båſt effter thetta ſättet. Man ſkal honom ſönderrijfwa medh måtteligheet i itt ſteenkårel / och ſedhan giutha friſkt watn på honom / och ther medh rijfwa honom. Thetta ſkal man göra til 30. gångor / och hwar gången förnya watnet på honom / och ſedhan twåtta honom tiyo gångor medh Roſenwatn. Alchindus ſägher / at man honom waſka ſkal medh Buglosſæ watn (Boraginis meenar iagh:) Och när han ſå twåttat är / blifwer han måchta krafftigh emoot Melancholien / och andra Hufwudkrankheeter. När han är otwåttat / renſar han Lijfwet / bådhe igenom ſpyande och ſtolgång vthan all nödh / ſom Alexander menar. Han hielper och at wäxa ögnahåären i ögnaloken. Dioſc. Cardan. Med. Flor.

Cap. LX.

LApis Aſius, är en Steen / i färghone lijk en Footſteen / någhot glittrande / otåth eller ſwampachtigh / lått och möhr / medh gole ådror in vthi / och blööt / ſå at pulffret aff honom lödher

medh

wedh fingren/ når man honom handterar. Hans bloma är lijka som grant hwitt Salt eller damb/ vth om kring honom/ och sompt golachtigt / och thet bijter lijtet i Tungonne.

The meena/ at han skal finnas allenast wedh Alexandrien.

Thenne Steen hafwer een astringerande krafft/ och någhot lijtet vthbijtande.

När han warder blandat medh Tiära eller Terpentin / drijfwer han vth Knylor Born aff Kroppen. Men hans bloma warder achtat för starckare. Han och hans bloma / heelar gamble Böldar och Sulmer / diwpe och obotelighe onde Säår / medh Honing blandat : Han vpfyller holet i såären medh kött / och rensar them / och medh Plåster förhindrar han såären at åta omkring sigh. För Podaglen gör man aff honom itt Plåster medh Bönemiöl / och lägger ther vppå : Och för the Mieltesiuke medh Atikio och lefwandes Kalck. För them som tråå sin koos aff Pthisi, eller Twinnesoot/ blandar man honom i Honing/ om sleeker thet vp i Lijfwet. Man gör ock så aff thenne Steen Footerum / i hwilke the hålla sijne föt ter/ som medh Podagel plåghade warda. Man beredher ock så pulfwer aff honom/ som förtärer köttet / och när man i Badhstughun stryker thet på theras Krop / som feete

äre aff öfwerflödigt kött/ så förminskar thet köt-
tet / och gör them maghrare. Wil man thenne
Steen twåtta/ så skal han så twåttat warda som
Cadmia. Dioscorides.

Cap. LXI.

HÆmatites, Sedeneg Arabisk / Blodh-
steen/ är en så hård Steen / at icke Fijlen
bijter på honom / vthwårtes blodhfärghat / in-
wårtes som Jern. Serapio lib. aggreg cap.
Sedeneg, sägher / at thenne Steen är i färgho-
ne blodhen lijk. Han tags måst i Orienten.

J Jndien fins itt annat slagh Blodhsteen
gråachtigh / och så ganska hård / at honom inge
slijpa eller arbeta kan. Han warder hällen fö
Blodhsteen och ståller wåldeligha blodh.

The Spanier kalla honom Lapis maldura
at han är osäiyeligh hård. The Jndianer i West
Jndien/ emoot Guiana, eller then wilde Bre
silliske Custen, göra Yxar aff thenne Steen/ m
hwilke the hugga kunna/ såsom medh the bäst
stäällagde Yxar : The slå och Eeld aff them bä
tre än aff flinta. Men huru the Jndianer the
ne hårde Steenen bereda kunna/ til the tygh so
the aff honom hafwa wela / förvndra sigh th
Spaniske och Holländiske konstenärer öfwer/ o
hafwa thet icke kunnat ännu påfinna / eller lä

A

aff the wilde Indianer. Then warder hållin för then båste Blodhsteen i Låkedom som år hårdt/ och doch möhr eller bråckligh / medh een tiock och swartachtigh fårgho / jåmpntiock / vthan all orenligheet / och medh genomlöpande streck eller skijfwor.

Han hafwer een astringerande och någhot wårmande krafft / och förminskande / efter Dioscoride mening. Platearius sågher / at han år kall och torr aff Naturen: Och en part såyia / at han hafwer en natur til at köhla / torcka och förstoppa. Han warder altså brånd / at man lågger honom i brinnande kohl / och blåser thet altijdh medh en Pustel / til theß han blifwer måttelighen lått / och blifwer lijka som medh blåsor vpblåst. En part förfalska honom altså: The tagha itt tiockt och rundt stycke aff thenne Steenen Schisto, lijka som then deel år / som kallas hans Root / och låggia thet i itt Krwßkårel / vthi heet Aska / och tåckia honom wål til / och effter någhon tijdh tagha the honom vp igen / och probera honom på en Pröfsteen / om han hafwer Blodhsteenens fårgho: Hafwer han henne icke / så låggia the honom ånnu i Askemölien som förre / och see offta til hans fårgho: Ty om han långe blifwer i Askone / så förwandlar han sijn fårgho.

Then som lytigh år / kånner man ther aff / at

han hafwer på långden streck igenom sigh löpande / såsom Kambetinnar / lijka jämpt: Men i Blodhsteenen löpa the icke så ordentligha. Sedhan hafwer Schistos een liwßachtigh färgho: Men Blodsteenen mörckare och lijk medh Cinober. Man finner Blodhsteenen ock så i Sinopica Rubrica eller Rödhsteenen: Såsom ock i en wålbrändt Magnet: Men then som Naturligh är / och aff sigh sielff födhes / han warder funnin i Egypten ibland Metaller. Diofcor. När man Blodhsteenen håller i handena / stillar han Nåsablodh / eller om man hans Pulfwer blandar medh musten aff Burſa paſtoris eller Taskegräset / och stoppar thet in Nåsabororna / gör han thet samma.

När han warder blandat medh Honigh / fördrifwer han Ööghornas Säårheet: Och medh Miölk tienar han til swr Öghon / och them som rödhe äre. Han warder ock indruckin för kall piß / och Quinnors flytande / medh Wijn: Och aff them som spotta Blodh / medh Granatäpels must: Eller tagh hans pulfwer / och blanda thet medh Rosenwatn och Gummi Arabicum, och gör ther aff Pilluler / och swälgh them nedh til itt quintin swårt / thet förtagher och Blodspyiande.

För Blodhgången: Tagh thet hwijta aff Ägget och Ätikio / tw Lodh aff hwart slagh / Rosen-

olio

olio 4. Lodh / Blodhstens pulfwer 1. Lodh / och låt thet nedan efter in medh itt Clyster.

Blodhsteens pulfwer medh wegebredhe Sap nyttiat / stillar bådhe thet hwijta och röda Quinnors Menstruum: Och korteligen sagd / thz förstoppar allahanda Kropsens flytande / som kommer aff hetta / eller aff öfwerflödigh fuchtigheet.

Cap. LXII.

BEzaar, HagerBezaar Arabisk / är en bleek Steen aff färghone / och blöth / vthan smaak och lått / och skijner som itt Liwß. Scrapio säger / at thet nampnet HagerBezaar är kommet aff Persien / och at then Steenen vthdrifwer alt thet skadelighit är aff Lijfwet: Och at han vthdrifwer Förgifft / när man honom indricker til 12. Biuggkorns swårt. När man medh thenne Steen bestryker förgifftighe Bett / så skadha the inthet til Lijfwet / och han vthdrifwer Förgifftet igenom swett. Han är och godh för Pestilentien. Om man medh thenne Steen kommer wedh itt förgifftigt Diwrs gadde eller tungo / så förtagher han theß macht at hon icke meera kan förgiffta någhot. Om man stöter thenne Steen små / och blandar så myckit som tw biuggkorns swårt i watn aff honom / och håller thet en Orm i munnen blifwer han strax dödh.

Cap. LXIII.

CAlcophanus, år en Steen swart i fårghone/ hwilken om man honom kastar på en annar Steen / eller slår honom medh Koppar eller Jern/ så klingar han så wål som en koppar / hålst om then Menniskia år kyst som honom bår. Han gifwer och Menniskian een klaar Röst.

Cap. LXIV.

CAlefarios, warder och swart beskrefwen aff Alberto, och han skal förtagha heeßheheten aff Rösten.

Cap. LXV.

DIamanticus år en Steen/ then man til alle Metaller wårcka kan/men Jernet år aff hans eghen Natur. lib. de naturis rerum.

Cap. LXVI.

DYonisia år en Steen aff Orienten / brwn i fårgone/ mz hwijte prickar öfwersprångt. Thenne Steen småstött/ och lagdt i Wijn/ gör thet wålluchtande och starckt / och fördrijfwer dochlijkwål druckenheet medh sin lucht/ thet vnderlighit år. Aristoteles.

Cap. 67.

Cap. LXVII.

EXebenos, är en deyligh hwijt Steen/ ther medh Guldsmeder göra Gullet weekt/ som Dioscorides förmäler.

Exebenos beblandat i Wijnbär och Ätikio/ och thet indruckit/ är gott för Maghans swagheet/ och hielper the Vrsinnigha. När man honom också indricker vpreter han Okyskheet. Han fördrijfwer ock så Blåsans wärck. Om een hafwandes Quinna honom bär/ bewarar hau hennes Frucht för anfallande kranckheet. Om man binder thenne Steen wed Länderne på een Quinna tå hon qwäls i Barnsnödh/ så födher hon lätteligheu vthan swedha.

Cap. LXVIII.

EGipcilla är en Steen aff Egypten medh en swart Root och hwitt Ansichte i sigh sielff/ som Albertus skrifwer.

Cap. LXIX.

GAlactites warder kallat en Miölkesteen/ ty när han rifwin warder/ så gifwer han hwijt must ifrån sigh som een Miölk/ och är söth i smaken/ och i färghone askfärghat/ som Dioscorides och Isidorus wittna. Han gifwer och

een Quinna som dägger Barn / myck:t Miölk / när hon honom binder wedh sigh. Om man läter honom smälta i Munnen / så gifwer han godh memorie. Om man honom stryker på flytande Ögon och Bölder / heelar han them / sampt andre öghornas fehl. När man honom rijfwer i watn / skal man förwaran i een Blybössa / för hans tillijmande krafft / som Dioscor. menar.

Aristoteles sägher / at när man håller Galactiten emoot Elden / vthsläcker han honom. När man hänger thenne Steen ofwan för een Quinna när hon födha skal / födher hon vthan swedha. Dioscorides sägher / at han förtagher tandawärck honom / som honom bär hooß sigh. Han gör och then Menniskia behageligh och achtat / och om hon aff någhon hatat warder / stillar han thet / och låter komma i förgätenheet.

Cap. LXX.

GAratiden, en Garat / är en swartt Steen / tilseendes som swart Buffelhorn eller swart Glaaß / och han warder gemeent infattat emellan Perlemodror och Perlor i Halßband. Honom skal man altså probera om han är oförfalskat / som Albertus sägher: Bestryk een Menniskia medh Honigh / och få honom thenne steen i hand och föhr honom tijt som Bijar eller Flu-

ghur

ghur äre / om the icke komma wedh honom och swgha aff Honingen / tå är Steenen rätt och oförfalskat.

Albertus sägher / om man bår en Garat i Munnen / skal man kunna weta om en annars heemligha Tanckar. Och then honom bår hoos sigh / han skal finna gratia hoos andre Menniskior / och the skola honom wål kunna lijdha.

Cap. LXXI.

GAgacromeon är en spräklott Steen aff månge färghor / såsom Hwden på thet diuret Capreolus, sägher Albertus. Och then honom hoos sigh bår / han behåller altijdh Seghren öfwer sijne Fiender. Och thet skal wara försökt medh en Förste / widh nampn Alchides, hwilken så offta han thenne Steen hoos sigh hadhe / wann han Seghren öfwer sijne Fiender til Watn och Land: Men ther han honom icke hoos sigh hade / behöllo Fienderna Segren aff honom.

Cap. LXXII.

GAlatides är en bleek Steen / aff färghone som aska / som Plinius sägher. Och han fuchtar behendeligha / och stoppar sachteligha / hwarföre tianar han til flytande öghon.

Cap. LXXIII.

MElites, är alldeles lijk Galactiten, och borde medh rätto när honom/ om man thz ihughkommit hadhe/ wara beskrefwen/ men then Must han aff sigh läter är söth som Hounigh/ ther aff han nampn fått hafwer. Han tienar til thet samma/ som Galactites.

Cap. LXXIV.

GLozopetra, är en Steen / som är lijk een Tunga / och han faller nedh aff Sky / när Månen tagher aff/ som Solinus skrifwer.

Cap. LXXV.

HYeratides, är en Steen i färghone lijk en Hööк eller Falk / som Isidorus ságher. Arnoldus ságher / at han är swart i färghone. Then Menniskia/ som honom bär i sin mun/ han kan säjia andra Menniskiors tanckar / och blifwer älskat och hällin för wältalande ibland menniskior.

Aristoteles l. de animal. ságher / at then som Hyeratiden hoos sigh bär / honom stickia icke Bijar/ Myggiar eller Flughur/ och ther mz kan man honom probera.

Cap. LXXVI.

IScultos, år en Steen medh Saffran fårgho/ och wåxer i Spanien. Isidorus sågher/ at han år hwijt / och så stoor som itt Åldon. En part meena/ at thet skal wara itt slagh aff hwijte Carbunkel / ty han år honom thervthinnan lijk/ at han fördrijfwer Spökelse. Thenne Steen låter sigh spinna för then feetheet som i honom förtorckat ligger. Och når man gör Klådhe ther aff/ brinner thet icke i Eelden/vthan blifwer ther aff reent och glemmande. Och thetta år til åwentyrs thet som the Tyske kalla Salmander/ ty then Vll år lijka som een Vll aff en fuchtigh Steen.

Thenne Steen år godh emoot Ögon wårck/ som kommer aff fuchtigheet. Hans pulfwer heelar skorff och oreenligheet på Lekamen.

Cap. LXXVII.

NIgrorum, år en aff the swarte Steenar/ och någhot bleekachtigh / som Avicenna lib. 2. tilkånna gifwer. Når man thenne steen rijfwer/ så går aff honom een hwijt wåtsko som een Miölck/ som år bitter på Tungone.

Thenne Steen fördrifwer Ögornas mörckheet / om ther icke någhon Hinna eller annor brist

brist på år. Han tienar och för Såår i ögohon/ och drijfwer vth Ungulam.

Cap. LXXVIII.

MAgnesia eller Magnosia, år en swartt Steen / som warder brukat aff them som brånna Glaaß. Han kan warda smålt och flytande giordt i en starck Eeld. När man honom blandar medh glaaß blifwer thet purpur rödt.

Cap. LXXIX.

MUrrina, år en Steen som wåxer i Parthien/ men han warder och funnin i Tyskland. Isidorus.

Cap. LXXX.

LApis Thyites, år en grönachtigh Steen/ någhot lijk emoot Jaspis, och når han rifwin warder gifwer han een hwijt wåtzska aff sigh såsom een Miölck/ såsom Galactites Melites och Nigrorum. Han wåxer i Ethyopia / och bijter kraffteligha. Ty vthrensar han alt oreent och mörckheeten aff ögorna.

Cap. LXXXI.

LApis Schistos eller Sistos, h.e. Scissilis, år en rödhbrwn Steen / igenom hwilken

ken ſtreck löpa ſåſom igenom Alun. Han fins i Iberia i Hiſpanien / och han år then båſte / ſom år Saffrans gol / brak / och aff ſin natur / at man kan klyfwa honom i ſtycken / igenom hwilken en hoop ſtreck löpa jåmte hwar annan / ſåſom i Sale Ammoniaco.

Thenne Steen hafwer een tilhoopadraghande krafft / nåſtan ſåſom Blodhſteenen. Når man honom blandar medh Quinnemiölk / fyller han vp thet iholigt år. Han år myckit ſtarck til at fördrijfwa Perlan aff Ögaborna / och ögnelockens groffheet / och thet ſom bruſtit år. Ther thenne Steenen icke år / warder Hæmatites brukat i hans ſtadh. Dioſcor.

Cap. LXXXII.

LApis Phrygius, år en bleek Steen / ſom warder funnin i thet Landſkapet Phrygia, ther Letare hafwa honom brukat at leta Klåde medh. Then båſte år then ſom år bleek / måtteli ghen ſwår / och icke håller för tåth / igenom hwilken hwijte ſtreck eller ſkijfwor gå ſåſom vthi Cadmia. Når man honom brånna wil / ſå begiuter man honom medh gott Wijn / och betåcker honom medh glödh / och puſtar ther på jåmligha / til theß at han warder rödh : Sedhan ſlåcker man honom igen vth i ſamma Wijn. Thet

ſkal

skal man göra til andre och tredie gången / doch see wål til at han icke smolas sönder / eller smälter i Aska.

Han hafwer bådhe råå och brånd een astringerande krafft och purgerande. Han öfwerdragher såår medh Skorff / och heelar thet som brändt är medh Cerato.

Wil man honom affwaska / så skal thet skee såsom medh Cadmia.

Hafwer man honom icke / så skal man tagha Marchasitam i hans stadh. Dioscor.

Cap. LXXXIII.

SAmius Lapis, är en Steen / som warder funnin på then Öön Samus, hwilken Steen Guldsmedher bruka at polera Guld medh / at thet skal skijna och glemma. Then warder hållin för båst / som är hwijt och hård. Han hafwer een astringerande och köhlande krafft.

Han är godh indruckin för Magasiuko. Han förswaghar känslorna: Doch är han godh til rinnande och sååre Öghon / medh Miölck. Han bewarar Fostret i Modherlijfwet / och skyndar födhelsen fram / som Dioscorides meenar / om han blifwer bunden wedh henne. Men en part meena medh Artabari, at om man binder widh een Quinnas höfft / at han skal förhindra Födelsen

sen. Samius fördrijfwer Vertiginem eller hierⱼnehwalff/ och styrcker Memorien.

Cap. LXXXIV.

LApis Memphites är en Steen/ som warder funnin widh then Stadhen Memphim i Egypten/ så stoor som steenar i Lijfwet/ krokot och feet. Han är heet aff Naturen som en Eeld. The meena/ at han döfwer och tagher all känslo ifrån the Ledamoter på hwilke man honom stryker/ thet the göra/ når man någhon Lem bränna/ eller skära/ eller affhugga skal. Ty hafwa the thenne Steens pulfwer gifwit mz watn at dricka/ åth then Menniskia som igenom swård Eeld/ bråkande eller annor pijna aflijfwa skulle. Ty han förtagher all känslo/ så at hon icke weet huru hon kommer til dödhen.

Cap LXXXV.

MEdus Lapis, år en swart Steen i fårghone/ hwilken når man honom rijfwer/ gifwer ifrån sigh gol must som Saffran/ såsom Dioscorides skrifwer. Albertus sågher/ at then Steenen Medus eller Medo warder så kallat aff thet Landskapet Meden/ ther han myckit funnin warder: Och år twånne slags: Then ena swart/ och then andra grön.

Then-

Thenne Steen är godh för Podagel / och för mörcke öghon/ och för then siukdom Nefretica. Han är och godh för the modhfaldne och waanmächtighe Menniskior. Man sägher och om honom / at om man lägger itt stycke aff then swarta Medus i warmt watn/ och twättar sigh med/ tå skal Hwdhen gå aff Kroppen : Och om een Menniskia drucke aff thet watn/ tå skulle hon spy sigh til dödz.

Cap. LXXXVI.

JUdaicus Lapis, är en Steen som warder funnin i Judalandet/ lijk itt Åldon/ hwijt och dåyieligh / medh kruseringar omkring lijka som swarfwat. När man honom gör små / hafwer han ingen smaak.

När man icke kan pissa / så skal man honom rijfwa på en Hwetiesteen eller Pröfwesteen / så stoor som een Kikerärt / eller een lijten Gråårt/ och dricka medh tre Beghare warmt watn/ thet bräcker och Steenarna sönder i Lijfwet.

Cap. LXXXVII.

ÆTites, eller Aquilæ Lapis, eller Aquileus, eller Herodialis, eller Allevians Partum : Hager Athamach Arabisk : är lijka som en hafwande Steen/ at när man ska-

kar honom / röres en annan i honom / och skaldrar: Han är så stoor som itt Castanie nött / thet han och är lijk / och när man then ythre Steenen sönderslår / så är then indre in i honom såsom en Kårna / så stoor som itt Haselnött / hwijtachtigh aff färghone / liufligh och söth / aff en grann och subtiligh sand.

Serapio sägher / at thenne Steen Hager Athamach (thet är Örnesteen) warder funnin i Indien / och hans minera är i the Indianiske Bergh emellan Chinaos och Sarandi, hoos Siöstranden. En part meena / at han ock i Persien funnin warder.

Aff Plinio och Dioscoride finnes Örnesteenen wara fyrahanda slagh. Then som födhes i Africa han är lijten / möhr och blöth i sijn waarelse / och hafwer in vthi sigh itt hwitt och söttleder / och thetta slaghet meena the wara Hon. Then andra / som födhes i Arabien / meena the wara Han / och han är hård / lijk itt Galläple / eller golachtigh / och han hafwer i sigh en hård Kårna. Thet tredie slaghet fins in Cypren / lijk the Africaniske i färghone / men större och flattare: Ty the andre äre rundare och vthbögde. Han hafwer in vthi sigh en liufligh sand och öhr / men sielff är han blöth / så at man kan gnijdha honom sönder mz fingren. Thet fierde slaget war-

der kallat Taphiusius hwilket wäxer hoos Leucadem i thet Landskapet Taphiusa. Han warder ther funnin i Strömar hwijt och rund / och han hafwer i sigh en ganska grann Steen / som warder kallat Callimus. Then som warder taghin i Aphrica / såsom och then som warder funnin i Örnaboo / the äre the båste: Men the som runde äre / och i Elfwer blifwa tagne / the äre the wärste. Thet är een gemeen mening om thenne Steenen / at Örnen föhrer honom i sitt Boo / och när Hon / eller Örninnan wärppa wil / lägger hon thenne Steen vnder sigh / tå wärper hon lätteligha. Thet samma gör thenne Steenen hafwande Quinnor / och alle Diwr / när the födha skola. Ty är han hälst aff the Greker kallat Allevians partum, then som lättar Födhelsen. En part meena / at och Örnen thenne Steen föhr i sitt Nåste för sijna Ägg / som äre öfwer måtton heeta. Ty Steenen är twårt emoot kall / och köhler them / Vngarna til hälso och wälmägho.

För the Quinnor / som hafwe en haal och ostadigh Qwedh / så at the icke kunna behålla Fostret hoos sigh / binder man Örnesteenen wedh theras wenstra Arm: Och när the födha skola / tagher man honom tådhan och binder wedh theras Låår / så födha the lätteliga / och theras frucht blifwer behällin til Lijff.

Then=

Thenne Steen vppenbarar en Tiuff altså/ om man honom gifwer vthi Brödh åth Tiufwen/ så kan han icke nedhswälgha thet brödh / om han thz fast tuggar : J lijka måtto/ om man någon maat kokar medh örnesteenen / så kan icke Tiufwen åta then samma maath. Æthires fördrijfwer och så fallande Sooth / når man honom stöter små och blandar medh något thet som wårmer.

Han wil icke håller lijdha någhon förgifft: Ty om man honom lägger i then maath som förgifftat är / så låter sigh then maathen icke vpäta/ så länge han ther är : Men tagher man Steenen bort/ så låter maaten sigh äta. Han sägs och at förmeera kärleeken / och rijkedomar ther man honom bår. Plinius, Dioscor. Albertus.

Cap. LXXXVIII.

LApis Arabicus, år en Steen aff Arabien lijk wedh fläckiot Elpenbeen. När man honom stöter och påstryker/ borttorckar han Hæmorrhoidas. Hans aska år godh at gnijdha Tänder medh. Dioscor.

Cap. LXXXIX.

MOrochtus, then en part kalla Galaxiam, somlighe Leucographidam , warder taghin i Egypten : Medhan thenne Steen år

hwijt / och lätteligha kan vpblött warda / brwka honom Lijnmakare til at göra Lijnet hwitt medh.

Dricker man thenne Steen medh watn / så tilltäpper han Andeholen / och tienar them som spotta blod/och Cœliacis, och til blåsans wärck/ och Qwedhens flytande / thet gör han och når man honom pålägger medh Vll. Man brukar honom och til blöthe ögornas Läkedomar: Ty han fyller thet som holigt är / och stillar ögornas flytande. Når man honom blandar i Plåster/ heelar han the Såår som äre på spädé Lemmar. Dioscorides.

Cap. XC.

AMiantus wäxer i Cypren/ och är lijk Alumini Scissili, seegh och böyeligh/ aff hwilken the göra pijlar. Når han warder lagdt i Elden så brinner han / men han warder icke brånd/ vthan blifwer ther aff klarare och skijnande.

Han står emoot allahanda truldom och förgifwande/synnerligha Trullkarlars. Dioscorines och Plinius.

Cap. XCI.

OBtalmius, är en Steen så kallat aff Obtalmia, thet är Ögnasoot. Man finner hans färgho icke beskrefwen/ at han til äwentyrs

hafwer många färghor. Albertus sägher / at han tienar för allahanda Ögornas siukdom / når man honom hoos sigh bår. Evax sägher / at han förblindar alle theras Öghon / som stå omkring honom / som honom bår / och gör honom osynligh: Ty warder han och kallat en Patron.

Cap. XCII.

ORithes, eller Ostratites år en Steen aff tweggiahanda färgho / som Arnoldus sägher. Then ene år rund och swart : Then andre år Grön / och hafwer hwijte fläckiar i sigh : Then tredie år på then ene sijdhone slååt / och på then andre ojämpn och hwaß. Thenne Steen bewarar then Menniskia / som honom hoos sigh bår / för olyckfampt Anfall / och för förgifftige Diurs bett. Then Quinna som honom hoos sigh bår / kan icke afla / och om hon år hafwandes / så föder hon een dödh frucht. Han år så hård / at man andre Steenar medh honom skära kan.

Cap. XCIII.

QVadratus år en Steen som wäxer i Egypten och Ethyopien / och år rätt hwijt. Han hafwer then natur / at han förstoppar. Ty meena the at han dödhar Fruchten i Moderlijfwet.

Cap. 94.

Cap. XCIV.

RAnnus eller Rabrus, är en rödhachtigh Steen lijka som Bolus Armenus, för hwilken en part honom hålla. Han förstoppar Blodhgång och Quinnors tijdh.

Cap. XCV.

SArcophagus, är en Steen som hafwer sitt nampn ther aff / at han förtärer the dödhas kött. The hafwa i gambletijdhen giordt grafwer aff thenne Steen / ty hån i 30. daghar förtärde Kropparna. Hwarföre äre och Grafwar aff honom nämbde Sarrophagi.

Cap. XCVI.

SIrtites, är en Steen gol i färgone som Saffran/ som hafwer i sigh bleeke Stiernor lijka som igenom een Sky skijnande: Han är allförst funnin worden i Lucanien och öfwer Sirciũ, ther han och nämbd warder. Han är godh för Phtisin eller Trååsoot.

Cap. XCVII.

SPecularis, Glaasſteen / Kråkeguld / Kattguld/ är en Steen/ som wäxer ibland Bergklijsor/ klaar och genomskijnande som Glaaß/ aff hwil-

hwilken man ock så gör Glaaßfänster/synnerliga i Ryßland/ och brukar Trää för Bly. Thet är icke braakt som annat glaaß/ vthan seegt och böyjelighit. Ty göra the Indiefahrare ther aff sijne Laterner eller Siölycktor/ medhan the i stoor Storm och Siögång wål hålla/ om the än warda omkastade. Thetta Steenglas warder funnit i Spanien/ i Frankrijke och i Tyskland/ meera i Ryßland. Thet är tweggiahanda slags: Thet ena klart som glaaß: Thet andra hwijtgolt som Arsenicū: Och thet tredie swart som atrament.

Cap. XCVIII.

TArtarus Wijnsteen/ är en Steen/ som wåxer aff Wijn in i Wijnpijpor och Åmar. Han är heet och torr i then 4. grad/ och then är then bäste som kommer aff thet starcka Blanckwijnet.

Wijnsteenen är godh til gamble Såår/ och vthäter dödhkött. Han fördrifwer skorff/ och flådha och Finnerna. För Spetålsko skabb tagh then bäste Wijnsteen/ och lägg honom i itt stoop godh Ättikio/ och låt honom öfwer natten ther vthi blötas: Sedhan sätt thet på en Eeld/ blanda ther til Nöttolio/ och lått stå någhon lijten tijdh på Eelden/ så warder ther aff een salfwa. Medh thenne Salfwa skal man smöria Kroppen.

För öfwerflödigh Fetma: Tagh Wijnsteen och Mastix, lijka myckit aff hwartera/ och bruka thet medh Diapenidion, eller någhot annat Electuarium.

Cap. XCIX.

OPhites, är en spreklot Steen som en Orm/ ther aff han så nämbd warder/doch icke then rätta Ormsteenen/ then man finner hoos oß/ och the fremmande inthet hafwa omskrifwit / thet iagh weet. Han är tweggiahanda slags/som Plinius föregifwer. Then ena är klaar och blööt/ som Plinius meenar / eller askfärghat / effter Dioscoridis meening: Then andra är swart och hård medh swårheet. Och somlighe äre spreklote / och igenom en part löpa hwijta Rander. Jagh häller icke thenne wara then samme / som en part göra til Marmelsteens slagh.

Alle thenne slagh tiena emoot Ormastyng/ och fördrijfwa Hufwudwärck / när man them wedhbinder. Doch i synnerheet then som hafwer i sigh hwijte strek/tienar Lethargicis och Phreneticis eller til Hufwudhswagheet och Raserij/ när man honom binder wedh them.

Cap. C.

THegolithus, är en Steen/ i färgone lijk O-

liwe-

liwekårnar. När man thenne Steen stöter til pulfwer/ och intagher i en Dryck/ så fördrijfwer han Steenen aff Lijfwet / och förtagher Niurarnas och Blåsones wårck. Solinus.

Cap. CI.

VArach eller Sanguis Draconis, som Aristoteles meenar/ år en Steen/ rödh i fårghone: Och han tienar för Blodhgång.

Medici Colonienses och Weckerus meena / at thenne Steenen år then råtta naturligha och mineraliska Cinnober / som the gamble brukat hafwa. Men hwadh som Sanguis Draconis Officinane år för itt ting / thet skal ibland Gummis och Succis förklarat warda.

Cap. CII.

VEnix, år en Steen aff Armenien / och han år hwijtbleek i fårghone / och fördrijfwer Melancholien. Han år och godh för Leffrens och Mieltens siukdom/ sågher Isidorus. Han fördrijfwer ock så Cardiacam eller hierte span och tienar emoot alle Phantastiske Syner.

Cap. CIII.

VEgentana, år en swart Steen medh hwijta prickar bespråNgd/ som Isidorus såger.

Om honom finner man inthet meera beskrifwit.

Cap. CIV.

ZIsaa, är en Steen / som kommer aff Jamen och Syrien / och then aff Jamen kommer han är then bäste. Han hafwer mångahanda färghor / och är genomskijnande / och then hårdeste Steen ibland alle Edelsteenar.

Then som thenne Steen hafwer i sitt Hws / han seer myckit selsampt i drömen.

Then honom bär / han kommer til at kijfwa och träta medh andra Menniskior.

När man honom pulfweriserar / och ströhr på en Hyacinth / gifwer han honom een skön färgho.

Cap. CV.

ZIgnites, är en Steen i färgone / såsom glaaß / När man honom håller emoot en brinnande Eeld / warder Elden vthsluckender. När man honom bär på Halsen / fördrijfwer han nattenes spökerij. Han fördrijfwer ock så onaturligh Blodh och Hufwudes siukdom / som Evax sägher i sijn Lapidario.

Cap. CVI.

VItrum, Glaaß. Plinius i sijn 36. Book sägher / at i Phœnicia vthi Syrien är en

Höghe /

Höghe benembd Candebæa, ifrån hwilken then Bäcken Belus vthflyter på femtusend Tråner i Haafwet hoos then Stadhen Ptolemaida. J thet Watnet är en Sand/ som aff Strömen och Wåghen warder vthwaskat och rensat aff all o-reenligheet. J then Booken de Vaporibus, finner man skrifwit / at Glaaß vnderstundom warder giordt aff Bly / och aff then Jord som gran/ och reen är vthan steenar / stofft och annor oreenligheet. Och är Blyet vnderstundom lätt och förrökt / och sompt hafwer i sigh en deel aff Jorden. Ty tagher Glaaset i sigh aff Jorden torrheeten/ och aff Blyet klaarheeten. Warder och Glaaß giordt aff itt Grååß/ som heeter Spinosa, och wåxer wedh Siöstranden. En part meena / at thet gråset skal wara Tribulus marinus. Serapio lib. aggreg. cap Cugeg. thet år/ Vitrum sågher / at sompt Glaaß warder giordt aff Steen/ och sompt aff Sand: Och når thet blifwer brändt / så lägger man ther til then Steen Magnes, och theße Materier warda sammanbundne och hårdade / aff Blyet som ther vthi år. Man gifwer Glaaset mångahanda färghor/ men thet hwijta alleenast skal brukas i Läkedom. Man beredher ock så oåchte Edelsteenar / Granater / Sapphyrer / Smaragder och andre fleere / aff Glaaß / men the kunna alle

pro-

proberade warda. Man sägher / at wedh Käysers Tyberij tijdh hafwer warit en Måstare/ som kunde så temperera Glaaset / at thet war seegt och böyielighit som itt Metall/och lätt sigh arbeta medh giutande och smijdhande. Han baar til Käysaren itt sköönt Faat thet han giordt hade/ thet kastade Käysaren aff wredhe moot Jorden/ så at thet bögde sigh samman / som thet aff någon Metall hadhe warit giordt. Thenne Måstare flydde thet igen til rätta / och vthjämnde alle bwlor ther aff i Käysarens åsyn. När Käysaren thet sågh / fråghade han honom / om och någhon annar then Konsten kunde än han ? Han sadhe ney/ och swor ther på. Tå lätt Käysaren affhugga hans Hufwudh/ at icke then konsten måtte vppenbar warda. Ty om then konsten (meenar han) komme fram i Werldena / tå achtade man Guld/ Sölfwer och Edlasteenar ringa. The Alchymister säyja/ at Glaaß är ibland Edlasteenar/ såsom en Dåre ibland the Wijse / ty thet tagher alle theras färghor til sigh / och låter sigh snart blöta/ och åter igen hårda.

Glaaset är hett i then första grad / och tort i then tredie / och warder brukat til mångahanda Läkedom.

Glaaß dödhar Matkarna i hååren / och gör slöthe och smijdighe håår i Skägg.

När

När man rätt grant pulfweriserar Glaaset/ och dricker pulffret ther aff medh gott blanckt Wijn/ bräcker thet Steenen i Blåsan och Niuran. Glaaß intaghit tienar och för Lungones kranckheet/ och för håårfall.

När man lägger thetta pulfwer emellan barcken på thet Trää / ther en Korp eller Kråka sijna Ägg wärpt hafwer/kan hon icke vthkläckia them. Om man lägger Glaaß i een Gryta eller Ketil/ ther man kött vthi sudher/blifwer thet snart blött och möhrt.

Och så myckit om the Edelstenar som på Lander wäxa : Nu wil man them beskrifwa som i Watnet wäxa och finnas. Och sedan them som finnas i Diwrom: Och sidst the oädle Steenar.

Om Edelsteenar som wäxa och och finnas i Watnet.

Cap. CVII.

COrallium eller Corallus, Lithodendros Græcè: Bassat Arabicè: Corellsteen / är en Steenwäxt / som i Watnet wäxer aff sijn Root wedh steenar/ såsom en qwist / lijknande wedh the öfwerste tåppar aff quistarna på Rönträä/ på hwilke Bären sittia/ när theras bär äre affpläckade / och är quisten een Jordz eller

Steens

Steens materie ill igenom / aff hwilke man sedhan affskår Coralsteenarna / såsom man them hafwa wil. Och finner man them / såsom thet och i then Booken Circa instans beskrifwit är / gmeent i the Siöstrandar / som liggia wedh höghe Bergh / Ty ther församblar sigh aff berghen en slemigh fuchtigheet / som sigh sätter fast wedh steenarna / och gör på them sijn Root / och wäxer vth som medh quistar / som torckas och warda hårde / bådhe aff sin eghen Natur / såsom och aff Solenes wärme / när watnet igenom Ebbeflodh vthlöper. Ty the finnas ingestdähes vthan i Oceano eller thet stoora Wästerhaafwet / och i Medelhaafwet.

Dioscorides sägher / at the äre treggiahanda slag / hwijta / rödhe och swarte. The hwijte äre the kosteligheste / the röde the gemeeneste och brukelighste / the swarte äre the sällsammeste / hwilke the Grekiske kalla Antiphates. Jw höghre hwart slagh är i sijn färgho jw bättre är thet. J thet stoora Oceano wedh Caput bonæ spei finnas the båste rödhe Coraller. J thet Nordeska Oceano, finnas the hwarken hwijte eller rödhe / vthan bleekrödhe eller Lijffärghade / och ganska ympnigt / medhan ther ock så äre the fleste och högste Bergh / them iagh ther sielff medh förwndring för theras myckenheet sedt och taghit

haf-

hafwer. The rödhe äre the brukeligheste i Läkedom/ och förstås ther slått Coraller i Recepterne, nämbde warda. Men ther the andre meente warda/är ther hoos albi eller nigri satt.

Corallerne äre kalle i then förste/ och torre i then andre grad. Ty köhla the/ torcka/ och astringera. The förstoppa och stilla Dyssenterias eller rödh Bwklopp/ och Sädhennes flytande/och Quinnors menstruum, när man intagher theras pulfwer.

Man bär Corallsteenar på Halsen och Armarna/ för Truldom och ålskogs fascinationes, såsom och för fallande siuko. Och när itt Barn födt warder/ skal man thet låta indija then första Miölken medh Corallpulfwer/ så blifwer thet alltijdh fritt för fallande Sooth/ som Jacobus Ruffius thet lärer/ lib. de Concept. & gener. hominis.

Corallpulfwer warder blandat i Ögnaläkedomar: Thet vpfyller och Såår medh kött: Och gör Ärren små och subtilighe på Såår.

Somlighe säyja/ at then som hafwer Corall i sitt Hwß/ eller bär them hoos sigh/ honom kan icke Haglet skadha göra. Ty fordomdags hafwa the gamble vthsådt sijn Sädh medh småstött Corall/ eller vphängdt Corellsteenar på Trää eller på gårdarna/ at icke Sädhen näghon ska-

da

da wederfahras skulle aff Haghel. The meena och at the Corellsteenar åre the onda Andar emoot. Corell förtagher Tarmarnas och Miåltens vpswållande: Och år godh til allahanda Magans fehl/ och för fallande Sooth.

Scrapio sågher / at Corell nyttiat förtagher Blodhspottande/ och drijfwer wål Watnet.

När man medh Corall bestryker flytande Öghon/ hielper thet them. När man hwar Morghon ögorna ther medh bestryker/ förtegher thet then mörckheet i öghorna / som kallas Scotomia, når thet så skymptar för öghorna / såsom man såghe månge Flughur eller Myggar för sine öghon flyghande.

Dioscorides sågher/ at når man stöter Corell/ och dricker thet in medh Regnwatn / bortagher thet Miåltens fuchtigheet/ och förtagher Bwkens och Maghans wårck.

Coralle pulfwer förmångdt medh brändt Hiortehorn / och thet druckit medh Regnwatn/ tienar för månge Lijffzens kranckheeter. Then dryck år och godh för onde Drömar / och för onde Andars anfächtningar. Hwilken Menniskia hoos sigh bår Coraller / henne kan ingen Trolldom eller Spökelse skadha göra.

Avicenna i then Booken de viribus Cordis sågher/ at Corell nyttiat / styrcker Menni-
skians

skians hierta/ och förtagher hiertebäffning. Om Corellens dygder läs Librum Pandectarum cap. 85.

Een kosteligh Olio warder aff Corell altså beredd. Man stöter Corallerne först til pulswer/och lägger thet stötta pulffret i itt glaaß som hafwer en träng mun/ och giuter ther vppå een godh distilleret Ätikio/ så at hon til tw fingers bredh står öfwer pulffret: Sedhan sätter man thet i warm Aska/ til theß at thet smälter/ thet man distillerer i Balneo, til theß at thet blifwer tort: På thenne Kalk eller pulfwer giuter man Dråpwatn eller Regn/ och distillerer thet igen til theß at alt thet wäta vthlöper: Thet man igen på nytt begiuter medh stilleret Regnwatn/ och distileret som förre/ thet man til 3. gångor göra skal/ til theß at man förmärcker/ at ther ingen Ätikia mera vthi är. Sidst smälter man thetta pulfwer/ antingen på en Steen i itt fuchtigt rum/ eller vpblöter thet i Spiritu vini, til theß at thet warder til een Olio.

Somlighe beredha thenne Olio så/ at the thet stötta pulffret vpblöta til en Kalck eller Drägge vthi itt brinnande watn/ eller vthi itt grönt saltwatn/ thet man sedhan affsköl medh distillerande/ til theß at ther ingen saltheet meera vthi finnes. Sedhan lägger man thetta solverade och

affskolda pulfwer i Spiritu vini, och affdrägher thet sex eller siw gångor igenom Balneum.

En part blöta först Corallerne til Calcem, och resolvera them/ och distillera medh Spiritu vini niyo gångor/ til theß at the smälta såsom Salt: Och thet som i botnen qwar blifwer / begiuter man medh frisk Spiritu vini, och distillerar/ så länge at thet bekommer Corels tinctur, thet är warder rödt / hwilket Alchymisterne kalla Animam och quintam Essentiam. Och thz är een stoor heemligheet i Läkiare konsten.

Thenne Olio vthdragher aff kroppenom alle inwärtes affectioner och brister / och tempererar igenom een himmelsk krafft Kroppen til itt gott temperament och wälmågho. Thenne Corels Olio eller quinta Essentia fördrijfwer mächteliga Fallande soothen/ både aff Vnge och Gamble i fem weckor. Altså tilstoppar han och allahanda slags löst Lijff / bådhe i vnge och gamble / om än fast siukdomen woro til thet högsta kommen. Hon stillar ock så allahanda blodhflytande/ på hwad hälst sätte man henne brwka wil: Såsom och Quinnors tijdh / och hielper kroppen til itt naturlighit temperament. När man henne lägger på ögonorna / stillar hon theras wärck/ och förtagher theras flythande / och fördrijfwer Hinnan vnderligha.

När man tagher henne in i någhon Dryck/ wårckar hon vnderlighe ting / bådhe hoos Quinnor och Män/ Vnge och Gamble. Evax, Andernaco, Weckerus.

Cap. CVIII.

MArgarita eller Unio, Hagerallula eller Halao Arabisk: Een Perla/ wåxer i Siön i Perlemuslor eller Skaal/ then man kallar Perlemodror / hwilke i the båst artighe äre skijnande som Perlan / och seeghe som horn / at man ther aff Ziroter beredha kan til hwadh man wil. J Jndien finnas the båste / såsom och i Engeland/ Franckrijke och Flandern. The finnas och hoos oß wål så stoore och sköne som Orientaliske/men theras skaal är aflångt / och icke lijkt the rätte Perlemodror. J thet Norra Oceano finnas the och i små aflånge skaal/ men the äre små. The äre i Läkedom the båste / som äre blancka/ tiocke/ runde / swåre/ heele och icke genomborade : Ty när the medh Jernet sarghade warda/ blifwa the aff wädret befängde/ och theras kraffter förwandlas them.

The äre kalle och torre i then andra grad/ som Serapio skrifwer / lib. aggreg. cap. Hager allula. The grofwe äre bättre än the små / och the som äre klaare och vthwärtes släte och jämne/

som Isaach sägher. Perlornas Natur är / at the styrckia i Menniskian Spiritus vitales, eller the Lijffachtighe andar / som komma ifrå hiertat / och förtagha hiertas bäfwande / och andre affectioner / och Hufwudhyran eller beswijmelsen. När een Menniskia är så wanmächtigh at hon beswijmar / hon taghe Perle confect / som man kallar Manus Christi cum Parlis, thet fördrijfwer wanmächtigheet och styrcker hiertat.

Then som hafwer mörcke öghon / han bruke Perlor / the fördrijfwa ock så the hwijte fläckiar i Öghäplet / och öghornas flytande. Avicenna sägher / at Perlor styrckia hiertat. Warder och een kosteligh Olio aff Perlor tilberedt / lijka / och effter samma sättet / som aff Coraller. Then Olio tienar til Nervernes styrcko / och för Senodragh / för Ålderdomens Lamheet / och Phrenitidem, eller Rasenheet / om man tagher sex gran ther aff in medh någhon dryck. Hon håller kroppen wedh sundheet / och thet som bräckt är hielper hon til helsan igen : Hon förbättrar och förmeerar Quinnors miölk / etc. Andernacus, Matthiolus, Weckerus.

Cap. CIX.

SUccinum eller Ambra Citrina, Electron Græcè : Carabe Arabicè : Raafsteen / är

är en steen / som wäxer / effter en gemeen Mee-
ning / aff Graan eller Foro kådho / som aff the
Trää som stå wedh Stranden / nedhflyter i wat-
net. Ty räkna honom en part ibland Gummi
eller Kådhor / at han och brinner / och hafwer een
kådhos lucht. Somlighe hålla honom för itt
slags Ambra, som aff watnes feetheet / eller thz
blöta Jordbeket wäxa skal / och kalla förthenskul
Ambram Citrinam. Han warder måst fun-
nin wedh then Pryska stranden / och aff Wågen
ther vpkastat / ther icke någhot Jordbeck fins.
Raaffsteenen är mångahanda slags / gol / hwijt /
och brwnachtigh / eller medh andre färghor / eff-
ter som han andre Materier i sigh fattat hafwer.
Man finner offta Myror / Flugur eller Myg-
gar i Raaffsteenen / hwilket är tekn / at han wä-
xer aff flytande Kådo. Then hwijte warder ach-
tat för then bästa / som är lätt / och meera luchtan-
de. Man gillar then som dragher pappier / strå
och annor lätt ting til sigh / när man honom gnij-
dher at han blifwer warm / och then som luchtar
lijka som Jordbeck når han brånd warder. Pau-
lus sägher / i thet cap. Carabe, at Raaff är aff
naturen wårmande / tempererat medh någon lij-
ten köld. Avicenna lib. de virib. cordis,
sägher / at thetta Gummi är hett i then förste /
och tort i then andre grad. Ty tienar Electrum

til fuchtighe Hufwudkrankheeter. Hans Röök lättar Brottfällingar : Fördrijfwer hufwudhflott / Tandwärck / och Hoston : Framläckar Quinnors tijdh / och synnerligha kommer en förstoppat modher til rätta : Och gifwer them som hafwandes äre een lätt bördo. Man gifwer theß pulfwer in medh Wijn för thet hwijta flytandet / och til at styrckia Födhelselemmarna. Them som vpkasta blodh / och twijna / tienar han och : Och för Sädennes flytande / skal man tagha i itt blött Ägg / eller vti musten aff Portulaca hwar dagh til itt quintin. Han hielper och til härdt Lijff / och för Näsablodh. At skynda Fostret til födelsen / skal man gifwa til halfft quintin swårt in mz blankt Wijn / thet förwist hielper / och offta proberat är. För kall piß / skal man lijka myckit ingifwa i Steenbräcke Watn. Thet hafwer en warit som icke hafwer kunnat i 15. daghar göra sitt watn ifrån sigh / han hafwer druckit Raafsteen in medh Paliuri fröö i Wijn / och är hulpin worden / som Weckerus betyghar. Han tienar och til Ledhwärck / om man tagher in ther aff itt halfft quintin i 2. lodh Fransosetrådz watn. Här om skrifwa Medici Florentini och Andernacus.

Serapio sägher / at thenne gummi, som han kallar / godh är at indricka. Ty hon förtagher

Brokwärck / ock lijffzens flytande / och förthenskull tienar synnerligha wäl til the quinnor som hafwa öfwerflödigt menstruum : Och hon styrcker Maghan.

Raaff strukin på swagha öghon gör them klara / och förtagher theras flytande.

Item stryker på the heeta böldar / dragher han vth aff them heetan.

Raaffsteen stillar Nåsablodh / når man honom bår hoos sigh : Och behåller then naturligha blodhen hoos hiertat. En Röök giordt aff Raaffsteen fördrijfwer Ormar. Raaffsteen stillar spyiande. Han sägs och fördrijfwa the onda Andar.

Albertus Magnus sägher / at om man studher Raaffsteens pulfwer i watn / och gifwer een Quinneperson ther aff at dricka / år hon Jungfrw / så behåller hon thet hoos sigh / men om hon år förkränckt / pissar hon.

Til beslwt gör man aff Raaffsteen een kosteligh Oleum Succini, altså : Stöt Raaffsteenen måtteligha / och lägg thet stötta pulffret i en Retortt / och gör wäl til medh Leer / och blanda medhan tu thet tilgör / små öhr eller groff sand ther iband / och sått nedh i Vgnen så at Retorten lutar sigh nedh effter / sedhan gör ther en måtteligh Eeld vnder / och låt Olion vthdrijfwa.

Thenne Olion begiut medh warm Ättikio / och låt igen distilleras i warm Äska eller Sand igenom Retorten.

Somlighe läggia Skorpon aff brödh i Vesken / och slå pulffret ther på / och begiutat medh Ättikio / och distillerat aff.

En part blöthe pulffret i brändt wijn vthi warm Äsko / och distillerat aff / och görat til flere gångor / så länge at Olion synes på botnen. Thet första sättet är thet bästa.

Thenne Olio tienar til alle Hufwudesbrister / til Nervernes resolution, förhåpenheet och fallande Soot. När man tagher ther aff om Morghonen en droppa medh Bethonike watn / eller Lavendel eller Lindewatn.

Hon förwarar och för Förgifft och Pestilentie / om man stryker vnder Nåsorna / eller blandar i the Läkedomar / som ther til tiena.

Hon är och en synnerligh Läkedom til at fördrijfwa Niurarnas och Blåsonnes fehl / til at vthdrifwa Steenen / och öpna watnes wägh och ådror / när man henne dricker medh Malmasij / eller Petersilie watn / eller någon annor tienligh wätska. Hon fördrijfwer ock så Colicam, och Quedens förstoppelse / när man henne smör på födelse Lemmen : Hon framskyndar födhelsen / och gör henne lätt / om man gifwer Barnaföder-

skan

skan ther aff en droppe medh Verbenæ eller Jernörtz watn. Hon wederquäcker och styrcker alle kropsens krafter och faculteter, förtärer öfwerflödige wätzskor/ öpnar oc styrcker hiernan: Ty förmånger man henne lyckesamlighen til the Läkedomar/ som fördrijfwa Hufwudflott och andre Lemmars. Weck. ex Andernaco.

Cap CX.

GAgates är itt Raafstens slagh/ som warder funnit i Lycia (Sicilia sägher Hortus Sanitatis) i then flodhen Gagas, ther han vthlöper i Siön/ aff hwilken han sitt nampn fått hafwer. Han fins och i Engeland. Han är swart/ oreen/ skorpachtigh och lätt. Then är båst som hastigt vptändes/ och luchtar som itt Jordbeck. Han warder vptänd medh watn/ och släckt medh Olio/ thet vnderlighit är. Han hafwer krafft til at blötha och vplösa.

Han fördrijfwer Brottfall/ medh sin Röök/ sammaledes och Ormar/ och onde Andar/ som Hortus Sanitatis betyghar. Och (sägher han) om the onde Andar tala igenom någhon Besatt/ twingar them thenne Röök at tija: Han lenar ock så Modernes förstopning. Han är och godh til onde Maghar.

Thet watn ther vthi han 3. daghar leghat haf-

wer / förlossar Barnaföderskor vthan all wärck och mödho/ om the dricka ther aff.

Nota. Men om en Pijgha dricker ther aff/ om hon är möö / så behåller hon thet hoos sigh/ men om hon är förkränkt / så bepissar hon sigh. Thenne Steen tienar wäl thenne tijdh the glatte Greter til proff / som hålla sigh så sempertijneske medh hååret. &c.

Thenne Steen emootstår ock så Truldom / och hans Rook fördrijfwer Ormar och andre förgifftighe Diwr.

Cap. CXI.

IRis eller Deimon, är en Edelsteen / som wäxer i thet Rödha hafwet/aff then rödha Jordslem/ och är lijk Cristallen/och warder föhrdt aff Arabien/ som Albertus och Evax skrifwa/ och han är sexkantigh / ty warder han kallat Hexagonus. Han fins och i Tyskland i Renström emoot then Stadhen Trier.

När man honom sätter emoot Solen / så at then ene kanten står vnder Solennes skugge/ och then andre i Soleskijnet / tå kastar han itt mootskijn moot hwart annat aff kanterne medh åthskillig färgho/ som en Regnboghe/ ther aff han sitt nampn fått hafwer. J itt hws kastar han ock så sitt skeen i lijka måtto emoot then nästa wägg.

Han är ganska torr aff naturen / thet han subtilighit wäl vthwijsar. Plinius sågher / at han är bäst aff them / som gifwer ifrån sigh stoort skijn / lijknandes wedh en Regnboghe.

Cap. CXII.

SPongia marina, Trages, Græcè: Affegialbach Arabicè: Swamp / är en Siöwårt / som hafwer lijff i sigh / och wåxer som andre wåxter / och känner när man honom handterar / så at han dragher sigh samman när man honom sticker eller hårdt påtagher / och vthbredher när man honom slåtar och sachta handterar. Ty warder han råknat ibland the Diwr och wåxter som kallas Zoophyta eller Plantanimalia. Avicenna lib.2. sågher: Spongia är en krop i haafwet / fulle medh fuchtigheet / och hafwer i sigh itt Diwr / som altijdh hänger ther wedh och aldrigh skils ther ifrån. Ther wåxer ock så en Steen vthi / som kallas Lapis Spongiæ. Serapio lib. aggregat. cap. Affegialbach, sågher / at Spongia eller Siöswampen är tweggiahanda / Han och Hon. Han eller then Manlighe hafwer små hwijte hol i sigh. Hon eller then Quinlighe hafwer stoore runde hol. Här til warder och thet tredie slaghet råknat / som är fult medh hol / och steenar ther vthi.

Then

Then som är färsk / han är bäst för Haafsens natur / och är warm i then förste grad / och torr i then andre. Han är myckit krafftigh i sitt wärckande til at torcka. Serapio sägher / at Spongia hafwer macht til at torcka och sammandragha böldar / när man honom infuchtar i Ätikio som medh watn beblandat är / eller medh Wijn effter kropsens läghenheet. Steenen i Swampen hafwer och krafft at torcka. Han sönderbräcker Niuresteenen. Han heelar och sammandragher friske Såår / tempererat medh Ätikio eller Watn / och påbundin. När man honom bränner / såsom Spumam maris eller Siöfradhan / han är godh för Hinnan på ögho-rna / och vpklarar Synen. När man honom bränner medh beck / är han godh för Modhrens flytande. När han blifwer brändt medh Olio / förtagher han blodhspyiande / ty hans krafft är at förstoppa blodh. Han torckar ock så fuchtige Sulmer. Medh Wijn indruckin bräcker han Blåsosteenen / som Dioscorides sägher.

Cap. CXIII.

PUmex, Fanech Grekisk / Famech Arabisk: Footsteen / är och en Siösteen / then man gemeent finner räkiandes på Siön. Och menar iagh / at han aff Siöfradhan igenom Solennes

heta

heta födt warder. En part meena / at the aff Hekelfiell på Jjßland / eller andre brinnande Bergh igenom then krafftighe Swafwel eelden vthkastadhe warda. Om thet så är / så är Footsteenen en vthbränd steen / then aff naturen är full medh Swafwel / hwilket sampt medh then lösare och feetare Jordesk materien / som ther vthi är / vthbränd warder ther / effter han är så otäck och holigh. Serapio sägher / at han är en Steen aff Barchin, thet är Lipari. Then är bäst / som är myckit holigt / hårdt / doch vthan öhr / och låter sigh wål bräckia / och sönderrijfwa / lätt och hwijt i förghone. Man bränner honom så til läkedoms brwk / at man lägger honom ibland glödande kohl / och när han blifwer glödhande / skal man honom vthtagha / och släckia medh wälluchtande Wijn. Thet skal man göra til tre gångor: Men then tredie gången / tå man honom tagher aff Eelden / skal man honom icke vthsläckia / vthan låta honom sielff koldna. Sedhan skal man honom rijfwa til pulfwer / och thet samma bewara.

Dioscorides sägher / at Footsteenens natur är til at torcka och rensa.

Han fördrijfwer strijmorna som sättia sigh på Öghorna. Han dragher Såår samman / och läter kött wäxa i them. Han gör tänderne hwijte / når

når man rijfwer them medh hans pulfwer. Han fördrijfwer ock så håår / når man theß pulfwer lågger ther vppå. Om man lågger honom i itt Wijn åhm når thet görs/stillar han theß jåsande.

Cap. CXIV.

BElliculi marini, Astor Arabisk / åre små hwijte Steenar lijka eena menniskios Nasa/ och man finner them i Siöstrandenne. The åre kalle och torre aff naturen / men theras grad finner man icke beskrefwen. Them brukar man i the Salfwor / som man gör Ansichte reent och klaart medh. Plinius sågher / at theß pulfwer förmångdt i Hönseijster / och smordt på Ansichtet/ fördrijfwer alle fläckiar och makeler ther aff.

Cap. CXV.

BLatta Bizantia, eller Ungius Odoratus, år itt Siöskaal / som luchtar lijka som Båfwergåll / och tienar til at rökia medh. Ty thet smälter i Eelden lijka som Jordbeck/och luchtar starckt. The hålla måst aff thet som år hwitt. Theß rökiande öpnar Modrens förstoppelse i Quinnor / och vpwåcker them som falla i brott: Och når man dricker thet in/ löser thet Broken.

Och så myckit om the Steenar som finnas i Siön.

Om

Om the Steenar som finnas i eller hoos Diwr/ och aff them nämbde warda.

THet finnes och Edlesteenar i Diwr/ eller the som aff them wäxa / eller aff them warda vpsökte och förwarade. Ibland them äre the the bäste och kosteligaste / som finnas i Foglar och Landzdiwr: Ringare i Siödiwr. Och wil man begynna aff Allectario eller Hanasten.

Cap. CXVI.

ALlectorius, Hanesteen. Thenne Steen wäxer i en Capwns eller snöpt Hanas magha / eller bwk: En part säya / at han wäxer i hans Lefwer / effter try eller fyra åhr / och blifwer allstörst som een Böna / lijk widh en mörck Cristall eller klaart watn/ såsom Dioscorides, Solinus, Arnoldus, Bartholomæus Anglius, och then Booken de nat. re. ther om förmäla. Han hafwer then Art / at sedhan han wäxer i Hanan / dricker han aldrigh. Hans Dygd är (som förbenämbde Authores tilkänna gifwa) at släckia törsten för them som hårdt arbeta/ kämpa/ och gå/ om han honom bär i munnen: och then samma som honom bär / han winner sij-

na Fiender / hans taal är liuflighit / han blifwer täckeligh / from och deyeligh / hälst een Quinna si- nom Manne : Han vpwäcker och Venerem / och gör een Menniskia alfwarsam och stadigh.

Ex Lapidario.

Ventriculo Galli, qui testiculis viduatus,
Cum tribus ad minimum factus spado venerit annos.
Nascitur ille lapis: cujus non ultima laus est,
Et per bis binos capit incrementa sequentes,
Mensuramq́; Fabæ crescens excedere nescit,
Cristallo similis vel aqua cum limpida paret,
Invictum lapis hic reddit quemcunq́; gerentem,
Extinguitq́; sitim patientis ore receptus.
Nam Milo Crotonias pugiles hoc præside vicit,
Hoc etiam multi superarunt prælia Reges.
Hic Oratorem verbis facit esse disertum,
Constantem reddens, cunctisq́; per omnia gratũ,
Hic circa veneris facit incendiva vigentes,
Commodus uxori, quæ vult fore grata marito,
Ut bona tot præstet clausus portetur in ore.

Cap. CXVII.

AQuileus, Örnasteen. Thenne Steenen warder och kallat Aquilæ lapis, och affen part Herodialis. Serapio kallar honom Ha- ger

ger Athamach, och Rasis Atamach på Arabisk tungomål. Somlighe kallan Ethiten, Albertus Magnus in Lapidario Echiten. Han finnes på the Indianiske Berg / som liggia wedh Haaffzstranden / eller som en part säyia / i Haaffzstranden / thet iagh heller troor / emellan China och Sarandi, såsom ock i Persien. Men iagh weet / at han ock i Norrhaaffs stranden / och i Bäckiar / som aff the Lappiske Fiäll löpa in i Hafwet / funnin warder. Han är nästan wuxin som itt Castanienött Castaniebrwn / i sin skapnat alldeles lijk en stoor Welskböna / och hafwer i then eena endan en prick såsom een rätt böna / och in i honom är en annar Steen eller Kärna / lijka som Barn i Modherlijfwet / och han är som itt Walnött / men hwijtachtigh / som Rasis sägher : Och han skaldrar ther vthi / når man skakar Steenen / och är icke swår / vthan lätt. Jagh håller thet så före / at thet är icke någhon mineralisk / vthan fremmande Jordwärt / som aff Wåghen i Haafwet drijfwes til Land / effter som iagh honom seedt och handteradt hafwer.

Thenna Steenen föhra Örnarna i theras Boo / når the skola begynna wärpa / ty han hielper them lätt och vthan wärck at wärpa / thet han ock gör Barnaföderskor / och andre bärande Djwr / om man lägger honom vnder them / hwil-

ket hans förnämbsta dygd är. Ty warder han ock kallat Allevians partum. Thenne Steenen köhler ock så/och at Örnarna hafwa en heet Natur / och förmyckit heeta göra sijne Ägg / köhler them thenna Steenen. Han skal bindas wedh een Barnaföderskas höffte / som Rasis sägher/ eller wedh hennes wenstra Arm / som Evax in Lapidario suo, och Albertus Magnus, ther om witna. Doch skal han icke länge ther hållas/ elies drijfwer han Fostret för tijdh fram/ och dödhar thet / gör ock Modhren skadha / som Bartholomæus Anglicus thet betyghar aff Isidoro, lib. 16. cap. 4.

Han tienar och för Fallande sooth / såsom Pœonien.

Om någhon mißtäncker en Maat om Förgifft/ och man låter honom i faatet/ så kan man then maat icke nedhswälgha / vthan wil storkna aff honom/ förra än han warder borttaghin/som the Chaldeer säyia/ thet Albertus sägher sigh försökt hafwa. Then honom bär / han lefwer nöchter/ han gifwer honom Rijkedomar / och at man älskar honom / och gifwer honom Segher öfwer sijne Fiender/ som Barthol. sägher.

Cap. CXVIII.

Borax, En Rubett eller Paddesteen. Thenne Stee-

Steenen warder och kallat Rubera och Nisus eller Noset, och warder funnin i the store Klotz-paddors hufwud / som stoort Liwdh hafwa / och förgifftighe äre / förra än the komma til watn. Han är tweggiahanda slags. Then ena är hwijt-achtigh medh rödt beblandat / lijka som når man giuter Miölk i Blodh / och hon öfwerwinner i färghona/ som Albertus witnar. Ty synes lij-ka som blodhådror i honom. Om man tagher honom aff een lefwandes Padda/ når hon än rö-rer sigh / så fins i honom itt himmelsblått ögha eller fläck. Han sägher och/ at i hans tijdh/ är en lijten grön Steen funnin i Paddehufwudet. Thz andra slaghet är swartachtigt eller brunachtigt medh Paddefårgho / och i somlighe aff them fins en Paddefigur/ medh vthsträckte fötter/ han kal-las Cropodinæ, eller Orbpondinæ hos Bar-thol. Angl. Thenna Steenar warda rensade i starckt Wijn och Watn/ som Diosc. lårer.

Thenne Steenen vthdrijfwer öfwerflödigh o-reenligheet aff Inelfwerna.

Han heelar förgifftigh Diwrs bett / och gif-wer tilkånna om Förgifft år förhanden / ty then hwijtachtigha blifwer spreklott / och the bådhen brånna handena/ når man them tå fattar.

Om han rått är/ proberar man så/at når man honom håller för een Klotza / så råtter hon sigh

emoot honom/ och fattar honom i munnen / om hon kan. Jagh hafwer seedt honom wåldeligha ställa Nåsablodhen.

Cap. CXIX.

CAncri Lapis, Krabbesteen. The Araber/ som Avicenna witnar/ kalla thenne Stenen Roltein eller Reiben, han är allom kunnogh. Han är aff naturen kall och fuchtigh. Och som Aristoteles lårer/ år han godh för styng. Han tienar och för Scorpions och Lekatte bett/ om man honom stöter/ och binder på för itt Plåster. För en Wildhundz bett / tagher man honom in i dryck. Brånd til Aska / rensar hans pulfwer tånderna / och torckar Såår / fördrijfwer Skabb/ och stillar ögharinnande.

Cap. CXX.

CHelidonius, Swalosteen. Thenne Steenen finner man i Swalovngars Bwk eller Magha / som Dioscorides sågher. Men når man them tagher / skal Swalefadhren och Modhren icke wara tilstädhes.

Somlighe aff them åre swarte / somlighe rödhe: Och måsteparten finner man them twå i een Swalo. J Augusto åre the fulkomlighefte/ och medh theras båste krafft. The åre små och

wan=

wanſkaplighe / men i dygden åro the them ſtoo-rom lijke / ſom Bartholomeus Anglicus ſå-gher / Ja ſtörre än the ſtoore.

Om man binder then rödhe Swaloſteenen i en Lijnklwt / eller vthi Kalffsleder / och bår ho-nom vnder then wenſtre Arm / ſå år han godh för Vrſinnigheet och långligh ſiukdom / och för paſ-ſionem Lunaticam, eller Hufwudhſiuko / och för Fallande ſiuko. Evax ſägher / at han gör then Menniſkia behageligh och täck / ſom honom hoos ſigh bår. Joſephus ſägher / at then ſwarte Chelidonius år godh för ond fuchtigheet / och fallſiuko / och för wredhe. Thenne Steen år och godh för ſiuke öghon / når man honom twättar eller ſtöter i reent watn / och ſtryker ögħorna ther medh / thet gör them ſunde. Then ſwarte Che-lidonius ſtillar all twedrägt och oenigheet emel-lan Herrar och Förſtar / når the then hoos ſigh båra. Han låter och then Menniſkias Saker gå alt effter ſin wilia / ſom honom hoos ſigh bår. Then ſom hafwer ögnawärck / han rijſwe Cheli-donium i watn / och ſtryke ſijn öghon ther medh. Når Konungar och Herrar honom bår / blidkar han theras wredhe.

Cap. CXXI.

CErnuæ ſive Percæ aculeatæ Lapis.

Girssesteen. Thenne / sampt andre Fiskesteenar hoos oß finner iagh icke beskreffna / doch weet man at the tiena för Styng och Steenen.

Cap. CXXII.

LAcrima Cervi, Kenne Arabib⁹. Hiortesteen / födhes så. Hiorten dragher medh sin Anda Ormar aff Bergskrefwor och buskar / och åter them vp. När han aff Förgifftet begynnar vptändas / löper han til friskt watn / som David i Psalmen witnar / och säncker sigh i watnet in til Hufwudet / til theß han förwinner Förgifftet. Tå drypa Tårar aff hans Öghon på stranden / som wäxa til en Steen.

Thenne Steenen är itt gott Förgifftz Treakels / och warder i Orienten myckit affhållin hoos Konungar / som Evax betyghar. Han är och godh för hiertebäfwande.

Cap. CXXIII.

DRaconites, En Drakasteen. Han warder i Orienten taghin aff Drakahufwudet / then the dräpa / når han sofwer / och medhan han än röres / tagha the Steenen vth / lijka som Rubeten.

Han tienar för Fögifft / om man honom bär

på

på then wenstra Arm. Och then Menniskia öfwerwinner sijne Fiender.

Cap. CXXIV.

IEnia. Thenne Steen fins i thet Diwres Hyenæ ögon/ om een Menniskia then bår vnder sijn Tungo/ tå skal hon spå om tilkommande ting. Barthol. Angl. ex Isidoro.

Cap. CXXV.

LIgurius eller Lincurius, Loosteen. Thenne Steenen födhes aff Loofwens Piß/ och wårckas i Solenne til en rund Steen / hälst i sandenne. Han är gol som itt Raaff / och om man honom gnijdher / dragher han strå och papier til sigh / som Raaffsteenen / som Dioscorides, Theophrastus, Plinius, Isidorus, Rabanus, och andre ther om skrifwa.

Plinius sägher / at han är brandgol som en Eeld/ en Carbunkel lijk/ men han skijner icke om Natten.

Han hafwer en kall och torr complexion. Han förtagher heetan och wärcken i Maghan/ stillar löst Lijff / och fördrijfwer then gola färghon i Goolsooten.

Säyia ock en part / at han hielper them som

hafwa Stemman eller itt hårdt Lijff / och lossar lijfwet/ och hielper Såår/ och dragher Jern aff Såår.

Cap CXXVI.

MAnativus Lapis, Manatijffsteen. Thenne Steenen warder taghin i Indien aff Hufwudet på een Siökoo/som the Spaniske kalla Manatijf. Han är hwijt och möhr. Och tienar Barnaföderskor/som Indiefahrare thet wetta berätta.

Cap. CXXVII.

QVadras, Gaamsteen. Thenne Steenen warder och kallat Quadratus och Quanidros, och han fins i Gaams hufwud. Han tienar för alt skadelighit fall / och gifwer Miölk i Spenarna. Men them som hafwandes gå/ är han skadeligh/ som Evax betyghar.

Cap. CXXVIII.

QViris, Wijdhopsteen. Thenne Steen warder funnin i Wijdhopnäste/ och han uppenbarar heemligheeter / om man honom lägger på ens Bryst som sofwer/ som Evax säghar. Han är en Spådoms steen.

C. 129.

Cap. CXXIX.

QVirinus, Vggelsteen. Thenne Steen fins i Vggelboo / han gifwer phantastiske syner och Spökelser.

Cap. CXXX.

RAdaim, En Hanasteen. Thenne Steen fins i en Hanas hufwudh / som hafwer åtie Myror / han är swart och genomsichtigh. Then honom bär / han får thet han önskar.

Cap. CXXXI.

VAnellus, Wijpe eller Kijwittsteen. Jagh hafwer förstådt / at och i Wijpenåste en Steen finnas skal / åndoch honom ingen / thet iagh weet / beskrifwer. Ty weet iagh icke håller tala om hans Dygder / then honom finner / han må försökian. Jagh kallar honom på höfft Vanellum aff Wijpan eller Kijwittan.

Cap. CXXXII.

VEsicæ Lapis, Blåsosteen. Thenne fins i Blåsan / om hwilken Avicenna så sägher: En part hafwa sagdt / at Blåsosteenen intaghin / sönderbryter Niure och Blåsosteenen. Men Galenus sägher / at thet inthet är.

Cap. CXXXIII.

OPhites Serpentarius, Ormasteen. Om thenna Steen är mångom witterlighit/ at han fins i Ringen/ ther Ormar hålla Ting/ och man medh macht kan drijfwa them ther ifrån. Albertus hafwer seedt i Schwabenland en Steen/ på hwilken månge Orman sigh församblat hadhe/ på een Äng/ emellan Bergh liggiande. Ty hafwer Landzherren ther sammastädhes åstadhsändt en hoop Krijgzmän/ som medh dragne Swärd föllo an/ och huggo them i månge stycken. Och nederst lågh en stoor Orm i stycken huggin/ vnder hwilkens Hufwudh fans en swart Steen/ lijk som en affstumpat Pyramus eller Vdd/ bleek och icke genomsichtig/ vthi hwilken war en skön Ormsfigur i ring. Hwilken Steen samma Edelmans Frw/ sampt medh Ormens hufwudh honom wijst hadhe.

Jagh hafwer seedt een Ormakrono/ som så formerat war/ någhot wridhin/ som itt Kinckelhorn/ och spitz vp effter/ som en Pyramis. Steenar hafwer iagh ock seedt/ men åthskillighe. J somlighe hafwer warit Ormsfigur: En part hafwa warit runde och flatte/ och medh små hol omkring/ lijka som the medh granne tänder hadhe warit inbitna i Steenen. En sådhan fick iagh i

min

min Vngdom aff en Skepsprofosses Son / som honom hadhe taghit aff sin Fadher / hwilken på Siön aff itt Skep / som lopp til en förbudhin Ort / i byte hadhe fått en Siömans Tröyia / mz Stopning vnder / vthi hwilken stopning thenne Steenen fans insömat. War så en kånd Bonde / som hadhe långe gått til rätta medh en sin Wederpart / och kunde icke få bogt på honom: Han fick wetta / at iagh hadhe then Steenen / han badh migh iagh skulle låhnan / han lofwade medh all troo / at få migh honom igen / men han sadhe / at han war honom förkommen. Ty wiste han (til åwentyrs) hans kraffter bättre än iagh. Hwadh hans Dygder äre / finner iagh icke beskrifwit / til åwentyrs / han kan tiena för Förgifft / och wara en godh Seghersteen.

Effter

Efter såsom thenne Book handlar om allahanda Metall / och andre sådana Ting som fins vnder Jorden / hafwer man för gott funnit at tilsättia här wedh Endan / huru man skal sökia Malm och Bergwärck.

I Thi Jorden och i Steenar är fast owist. Men efter alle Metaller måste vpsökias och framkomma / så är sådant sökiande och arbete icke förachtandes / vthan fast meer loff och beröm wärdt. Thenne Lust och begärligheet til at byggia Bårgwårek / skal man så lijtet försuma och tilbaka sättia / at lijka som the vnga Drängers lust är til Älskogh / Och så begärligh som Bij til Rosor / at vthsugha Honing och Wax ther vthur: Altså williigh och benägen skal Menniskian ware / doch vthan girigheet / til at sökia Malm och Bårgwärck vthur Jorden. Ty Gudh vpfyller icke alle Menniskior medh Guld och Sölfwer / vthan medh Armodh / träck och skarn / Jämmer och Nödh. Gudh hafwer och gifwit några Menniskior besynnerligh kännedom och förstånd på Malm och Metall / så at the wetta fast en närmare wägh och grepp / huru man ☉ & ☽ göra kan / förvthan alle Bårgwärckz byg-

nin-

ningar/ och aldeles vthan Ertz eller Malms pro-
berande och smältande: Således at thet icke al-
lenast på then samma wäxte Malmen/ ther ☽ och
☉ här kommen är: Vtan at man een wiß konst och
wetskap hafwer/ at vthaff the fem Slächter (man
genom annan Malms giord: Metall) såsom
☿ ♃ ♄ ♂ ♀/ aff hwilke hwar och en i synderheet ☉
och ☽ möyjelighit är at göra / doch aff somligha
ringere och aff en part swårare. Märck och/ at
vthaff ☿ ♄. och ♃ är lättare / men aff ♂ och ♀ be-
swårligare ☉ eller ☽ at göra. Doch lijkwål är
thet möyielighit alt medh tilsättning göra (alias
aff magnesia & ♄ exit ☽ aff ♃ och Cinnober
purus ☉ oritur) ☉ & ☽ aff ♃ ♀ och in pu-
rum aurum ariatē. Här må och een konstigh
Menniskia / som migh synes/ mz godh achtsam-
heet och beredelse/ vmgå medh Metaller / at han
förnufteligen the förandringar som i Metallerne
til fulkomligheet meer wärckar och regerar / ach-
tar och inthet hwadh tijdh / dagh eller stund / den
eller den Planeten / ond eller godh regerar / Ty
sådhant hwarken gifwer eller tager/ hielper eller
stielper inthet / icke heller förhindrar något / vthi
then naturligha Konst alchimia, om tu eliest
weet thet wara sant och möyielighit / så arbeta
thet/ når tigh är läghlighit och behageligit: Men
är

år feelet hoos tigh / titt oförstånd och arbete / så feela och alle Planeterne / Stiernor och Himmelske tekn.

ENDE.

Stockholm/

Tryckt hoos Ignatium Meurer/
medh eghen bekostning/
Åhr/ 1643.